

Finanšu ministrija

INFORMATĪVAIS ZIŅOJUMS "FISKĀLO RISKU DEKLARĀCIJA"

Rīga, 2025

SATURS

Saīsinājumu saraksts.....	4
Ievads.....	6
1. Fiskālo risku vispārējā vadība.....	8
1.1. Fiskālo risku vispārējās vadības mehānisms.....	8
1.2. Fiskālo risku klasifikācija.....	8
1.3. Fiskālo risku ietekmes un iestāšanās varbūtības novērtēšanas metodes.....	9
2. Kvantificējamie fiskālie riski.....	11
2.1. Valsts un pašvaldību galvojumi.....	11
2.2. Valsts galvojums studiju un studējošo kreditēšanai.....	14
2.3. Valsts aizdevumi.....	14
2.4. Kvantificējamie riski labklājības nozarē.....	16
2.5. Kārtējo maksājumu Eiropas Savienības budžetā un starptautiskai sadarbībai pieaugums..	19
2.6. Eiropas Savienības politiku instrumentu un citu ārvalstu finanšu palīdzības programmas.	21
2.6.1. Atveseļošanas fonda un noturības mehānisma finansējuma apgūšana.....	27
2.7. Apropriācijas palielināšana.....	28
2.7.1. Ieņēmumu no sniegtajiem maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu atlikums..	29
2.7.2. Apropriācijas rezerve.....	29
2.7.3. Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem.....	30
2.8. Fiskālie riski saistībā ar līdzfinansējumu ārvalstu filmu uzņemšanai un dižpasākumu organizēšanai.....	31
2.9. Fiskālais risks saistībā ar valsts garantijas sistēmu.....	32
2.10. Kapitāls uz pieprasījumu.....	33
2.11. Valsts un pašvaldību kapitālsabiedrības.....	34
2.12. Superdividendes.....	38
2.13. Publiskās un privātās partnerības (t.sk. koncesijas) projekti.....	39
2.14. Enerģijas publiskais tirgotājs.....	41
2.15. Finanšu sektors.....	43
3. Nekvantificējamie fiskālie riski.....	48
3.1. Starptautisko tiesu un Satversmes tiesas spriedumu izpilde.....	48
3.2. Fiskālie riski saistībā ar valsts līdzdalību airBaltic.....	52
4. Ekonomikas šoku transmisijas kanāli uz valsts fiskālajiem rādītājiem un parāda ilgtspēja.....	55
4.1. Valsts kapitālsabiedrības, kuras nav pieklasificētas S.13 sektoram.....	55
4.2. Vispārējās valdības sektora galvojumi.....	57
4.3. Valsts parāda vadība.....	59

4.4.	Vispārējās valdības parāda ilgtspēja.....	60
5.	Klimata pārmaiņu ietekme.....	63
5.1.	Klimata pārmaiņu ilgtermiņa ietekme.....	63
5.2.	Starptautiskās saistības klimata pārmaiņu mazināšanā.....	68
6.	“Zaļais budžets”	73
6.1.	“Zaļā budžeta” instrumenti.....	73
6.2.	“Zaļā budžeta” marķēšana Latvijā.....	74
6.2.1.	“Zaļā budžeta” marķēšanas ieviešana Latvijā.....	74
6.2.2.	Izdevumu klasifikācijas pamatprincipi.....	74
6.2.3.	Valsts pamatbudžeta izdevumu “zaļais budžets”	75
7.	Iepriekšējā laika perioda fiskālo rādītāju iznākumu un prognožu salīdzinājums.....	77
8.	Fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķins un papildu nepieciešamie pasākumi fiskālo risku mazināšanai.....	79

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

airBaltic	Akciju sabiedrība “Air Baltic Corporation”
AiM	Aizsardzības ministrija
Altum	Akciju sabiedrība “Attīstības finanšu institūcija Altum”
ANM	Atvaseļošanas un noturības mehānisms
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ANP	Atvaseļošanas un noturības plāns
AF	Atvaseļošanas fonds
ĀFP	Ārvalstu finanšu palīdzība
CFLA	Centrālā finanšu un līgumu aģentūra
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
Deklarācija	Informatīvais ziņojums “Fiskālo risku deklarācija”
ECB	Eiropas Centrālā banka
EISI	Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments (CEF)
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēma Eiropas Savienībā
EM	Ekonomikas ministrija
EPT	Sabiedrība ar ierobežotu atbildību “Energijas publiskais tirgotājs”
ES	Eiropas Savienība
ESAO	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
FEA	Finanšu un ekonomiskie aprēķini
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
FKTK	Finanšu un kapitāla tirgus komisija
FM	Finanšu ministrija
IKP	Iekšzemes kopprodukts
KEM	Klimata un enerģētikas ministrija
KF	Kohēzijas fonds
KM	Kultūras ministrija
LBFV	Likums par budžeta un finanšu vadību
LDz	Valsts akciju sabiedrība “Latvijas Dzelzceļš”

LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LM	Labklājības ministrija
LR	Latvijas Republika
MAS	Maksātnespējīga akciju sabiedrība
MK	Ministru kabinets
MK noteikumi Nr.229	Ministru kabineta 2014. gada 29. aprīļa noteikumi Nr.229 <i>“Noteikumi par fiskālo risku vispārējo vadību un par fiskālās nodrošinājuma rezerves apjoma noteikšanas metodoloģiju”</i>
MK noteikumi Nr.1216	Ministru kabineta 2009. gada 20. oktobra noteikumi Nr.1216 <i>“Noteikumi par uzraudzības institūcijas darbību un publiskā partnera vai tā pārstāvja līguma izpildes pārskata sniegšanu”</i>
NDC	Nacionāli noteiktais devums
NEKP	Nacionālais enerģētikas un klimata plāns
NGF	Noguldījumu garantiju fonds
NGL	Noguldījumu garantiju likums
NKI	Nacionālais kopienākums
OIK	Obligātā iepirkuma komponente
PPP	Publiskā un privātā partnerība
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
SEG	Siltumnīcefekta gāzes
SFI	Starptautiskās finanšu institūcijas
SM	Satiksmes ministrija
SREP	Uzraudzības pārbaudes un novērtēšanas process
TEN-T	Eiropas transporta tīkls
TM	Tieslietu ministrija
TPR	Tradicionālie pašu resursi
VARAM	Viedās administrācijas un reģionālās attīstības ministrija
VK	Valsts kase
VTBIL	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums / Likums par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru
ZM	Zemkopības ministrija

IEVADS

Fiskālo risku vispārējā vadība, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo rādītāju (prognozētais iekšzemes kopprodukts (turpmāk – IKP), plānotā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, plānotā vispārējās valdības budžeta bilance, prognozētie valsts budžeta ieņēmumi un koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi) stabilitāti vidējā termiņā, ir izveidota saskaņā ar Fiskālās disciplīnas likumu (turpmāk – FDL). FDL nosaka arī procedūru kopumu, kas ietver fiskālo risku vispārējo vadību – ikgadēju fiskālo risku identificēšanu, to iestāšanās varbūtības un fiskālās ietekmes novērtēšanu, kā arī fiskālo risku novēršanai vai mazināšanai nepieciešamo pasākumu izstrādi.

Fiskālos riskus var definēt kā potenciālus notikumus, kad fiskālie rādītāji novirzās no prognozētajām vērtībām. Fiskālo risku laicīga apzināšana ļauj valsts pārvaldei īstenot tādu budžeta politiku un pasākumus, lai ierobežotu finanšu problēmu veidošanos, jo nesavlaicīga fiskālo risku apzināšana un to novēršanas plāna neesamība var izraisīt papildu valdības finansiālas saistības, finansēšanas nepieciešamības pieaugumu, valsts parāda būtisku pieaugumu, valsts parāda pārfinansēšanas risku un pat finanšu krīzi.

Fiskālo risku vispārējās vadības kvantitatīvais rezultāts ir **fiskālā nodrošinājuma rezerve**, kuras mērķis ir nodrošināt likumā par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru noteikto vispārējās valdības budžeta bilances plānoto līmeni nelielu makroekonomisko svārstību gadījumā un fiskālo risku izraisīto izdevumu segšanas gadījumā. Atbilstoši FDL regulējumam aprēķinātie koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi tiek samazināti par fiskālā nodrošinājuma rezerves apmēru, kad tiek noteikts maksimāli pieļaujamais izdevumu līmenis, kuru izmanto, sagatavojot likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru. Tādā veidā tiek nodrošināts **drošības buferis, ja makroekonomiskie un fiskālie rādītāji nobīdās no to plānotajām vērtībām**.

Fiskālo risku deklarācijā (turpmāk – deklarācija), t.i. dokumentā, kuru atbilstoši FDL regulējumam pievieno likumprojektam par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru un kuru apstiprina Ministru kabinets (turpmāk – MK), tiek noteikti likumprojektā par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru noteikto fiskālo rādītāju stabilitātes nodrošināšanai nepieciešamie pasākumi.

Pēdējos gados Latvijas ekonomika piedzīvo visaptverošus un ievērojamus makroekonomiskos šokus un nestandarta situācijas, tādas kā Covid-19 pandēmija un ar to saistītā krīze, energoresursu cenu ārkārtējais pieaugums un Krievijas uzsāktais pilna mēroga karš Ukrainā. Ņemot vērā augstas nenoteiktības apstākļus un ģeopolitisko risku klātbūtni, tādi notikumi un to attīstība ietekmē ne tikai makroekonomiskos un fiskālo rādītāju prognozes, bet arī fiskālo rādītāju (vispārējās valdības budžeta bilance, vispārējās valdības parāds) faktiskās (izpildes) vērtības. Tomēr fiskālo rīcību šādos apstākļos nav iespējams un nav nepieciešams formalizēt, vienlaikus nav pamata katru gadu veidot fiskālā nodrošinājuma rezervi, lai ilgtermiņā amortizētu minēto ārkārtas situāciju izraisītos fiskālos šokus. Šāda mēroga šoku amortizācija ir pēc-krīzes atbildīgas fiskālās politikas jautājums, un tas tiek ņemts vērā, izvēloties deficīta un valsts parāda stabilizēšanas un samazināšanas trajektorijas, tāpēc minētie ārkārtas apstākļi un to izraisītā ietekme deklarācijā ir skarta netieši tik lielā mērā, cik tas ietekmē citu fiskālo risku vadības jautājumus.

Atbilstoši fiskālo risku klasifikācijai (detalizētāk skatīt deklarācijas 1. sadaļu “Fiskālo risku vispārējā vadība”) fiskālie riski tiek iedalīti divās grupās – kvantificējamie fiskālie riski un nekvantificējamie fiskālie riski. To detalizēts izklāsts ir iekļauts deklarācijas 2. un 3. sadaļā. Fiskālie riski tiek vērtēti kvalitatīvi un, kur tas iespējams, arī kvantitatīvi.

Deklarācijas 4. sadaļā tiek analizēta ekonomikas šoku transmisijas kanālu ietekme uz valsts fiskālajiem rādītājiem, īpašu uzmanību pievēršot valsts kapitālsabiedrībām un vispārējās valdības izsniegtajiem galvojumiem. Turklāt minētajā sadaļā tiek aprakstīta valsts parāda vadība un, ņemot vērā jautājuma aktualitāti, padziļināti novērtēta vispārējās valdības parāda ilgspēja.

2025. gadā noslēdzās EK tehniskā atbalsta instrumenta projekts¹, kurā, sadarbībā ar ESAO ekspertiem, tostarp tika analizēts fiskālo risku vispārējās vadības mehānisms un izteikti priekšlikumi deklarācijas pilnveidei. ESAO eksperti novērtēja, ka izveidotā fiskālo risku vadība atbilst labākajai starptautiskajai praksei, taču izteica arī priekšlikumus, ka deklarāciju varētu pilnveidot, iekļaujot tajā detalizētāku analīzi par klimata risku ietekmi uz vispārējās valdības fiskālajiem rādītājiem, kā arī lielāku uzmanību pievērst pensiju sistēmas ilgtspējai un valsts kapitālsabiedrību ietekmei uz fiskālajiem rādītājiem. ESAO ekspertu ieteikumi tiks ieviesti pakāpeniski, un šogad deklarācijas 5. sadaļa jau ir paplašināta ar veikto klimata pārmaiņu ietekmes uz galvenajiem fiskālajiem rādītājiem analīzi.

Deklarācijas 6. sadaļa – “Zaļais budžets” ir ietverta kā pagaidu risinājums līdz atsevišķas Klimata deklarācijas izstrādei sākot ar 2026. gadu. “Zaļā budžeta” marķēšanas pieeja tiek ieviesta ar nolūku veikt valsts budžeta izdevumu un nodokļu ietekmes novērtējumu attiecībā pret sešiem vides mērķiem, kalpojot kā informatīva rakstura materiāls, palielinot politikas veidotāju izpratni par dažādu budžeta izdevumu ietekmi uz vides mērķiem.

Lai vērtētu fiskālo risku vadības sistēmas efektivitāti, deklarācijas 7. sadaļā tiek aplūkots fiskālo rādītāju (vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance un vispārējās valdības budžeta bilance) prognožu un faktiskās izpildes salīdzinājums.

Fiskālo risku vispārējās vadības kvantitatīvais rezultāts, proti fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķins 2026. – 2028. gadam, sniegts deklarācijas 8. sadaļā “Fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķins”, jo šī deklarācija tiks pievienota likumprojektam “Par valsts budžetu 2026. gadam un budžeta ietvaru 2026., 2027. un 2028. gadam”.

Izstrādājot Fiskālo risku deklarāciju, tika ņemtas vērā Fiskālās disciplīnas padomes rekomendācijas attiecībā uz fiskālo risku ietvaru.

¹ EK tehniskā atbalsta instruments projekta ziņojums “*Improving the functioning of public financial management in Latvia – budget preparation and implementation*”, pieejams: <https://www.fm.gov.lv/lv/media/21846/download?attachment>

1. FISKĀLO RISKU VISPĀRĒJĀ VADĪBA

1.1. FISKĀLO RISKU VISPĀRĒJĀS VADĪBAS MEHĀNISMS

FDL paredz fiskālo risku vispārējo vadību. Fiskālo risku vispārējās vadības metodoloģiskais regulējums tika izveidots 2014. gadā līdz ar MK 2014. gada 29. aprīļa noteikumu Nr.229 "Noteikumi par fiskālo risku vispārējo vadību un par fiskālās nodrošinājuma rezerves apjoma noteikšanas metodoloģiju" (turpmāk – noteikumi Nr.229) apstiprināšanu. Fiskālo risku vispārējās vadības sistēma paredz, ka valstiskā līmenī tiek nodrošināta sistemātiska fiskālo risku identificēšana, fiskālo risku iespējamās ietekmes uz vispārējās valdības budžetu un parādu novērtēšana, attiecīgā riska vadības instrumenta izvēle un piemērošana.

Fiskālo risku identificēšana un mērīšana ir nepieciešama ar mērķi:

- nodrošināt fiskālo risku novērtēšanu un vadīšanu;
- izstrādāt efektīvu fiskālo risku vadības stratēģiju, apzinot risku mazināšanas vai novēršanas instrumentus un pasākumus;
- uzlabot fiskālās politikas ietvaros pieņemto lēmumu kvalitāti un ilgtspēju;
- veicināt valsts kredītreitinga uzlabošanu un investoru uzticību.

FM ir atbildīga par fiskālo risku vispārējo vadību, uzkrāj nepieciešamo informāciju par fiskālajiem riskiem, lai uzturētu fiskālo risku reģistru, kas ir viens no fiskālo risku vispārējās vadības galvenajiem instrumentiem. Savukārt, centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par savas kompetences fiskālajiem riskiem, to uzraudzību, novēršanu un fiskālo risku seku samazināšanu. Lai FM varētu uzturēt aktuālu fiskālo risku reģistru un izstrādāt deklarāciju, nepieciešamo informāciju par fiskālajiem riskiem sniedz centrālās valsts iestādes, kas izstrādā fiskālo risku vadības ziņojumus.

1.2. FISKĀLO RISKU KLASIFIKĀCIJA

Fiskālo risku klasifikācijas jomā plaši tiek izmantota Pasaules Bankas ekspertes Hanas Polackovas Briksi (*Hana Polackova Brixi*) izstrādātā fiskālo risku avotu klasifikācija (skat. tabula Nr.1.2.1), kas tiek iedalīta četrās grupās un pielāgotā versijā tiek pielietota arī Latvijas fiskālo risku avotu klasifikācijai:

- **Tiešās saistības** ir iepriekš nosakāmās saistības, kuras iestāsies jebkurā gadījumā. Fiskālais risks šajā gadījumā ir saistīts ar nenoteiktību izdevumu apjomā.
- **Iespējamās saistības** ir tādas saistības, kuras var izraisīt iespējami notikumi nākotnē. Fiskālais risks šajā gadījumā primāri ir tajā apstākļī, ka ir nezināms, vai riska notikums iestāsies vai nē. Papildus tam, nenoteiktība var būt vērojama arī riska notikuma ietekmes apmērā.

Katru no augstāk minētajiem fiskālo risku avotiem var iedalīt divās apakškategorijs:

- **Precīzi noteiktās saistības** ir valdības saistības, kuras ir noteiktas tiesību aktos vai līgumos.
- **Netiešās (nosacītās) saistības** ir valdības politisks/morāls pienākums vai sagaidāms slogs, kam nav juridiska seguma, bet kuru izraisa sabiedrības gaidas un politisks spiediens. Tās ir raksturīgas krīžu gadījumos.

Fiskālie riski deklarācijā tiek iedalīti divās grupās:

- **kvantificējamie fiskālie riski** – fiskālie riski, kuriem ir novērtēta iestāšanās varbūtība un ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci;
- **nekvantificējamie fiskālie riski** – fiskālie riski, kuriem iestāšanās varbūtība un fiskālā ietekme nav novērtēta.

Tabula Nr.1.2.1 Fiskālo risku avotu klasifikācija

Saistību avoti	Tiešās (direct) saistības (iestājās jebkurā gadījumā)	Iespējamās (contingent) saistības (iestājās īpašu nākotnes notikumu rezultātā)
Precīzi noteiktās (explicit) saistības , kas izriet no tiesību aktiem vai līgumiem	- valsts parādsaistības; - ilgtermiņa saistības (pensijas un citi sociālās apdrošināšanas maksājumi u.c.).	- valsts galvojumi, t.sk. privāto investīciju galvojumi; “jumta” valsts galvojumi par dažādu veidu aizdevumiem (hipotekārie aizdevumi, studējošo kreditēšana, aizdevumi lauksaimniekiem, maziem un vidējiem uzņēmējiem).
Nosacītās (netiešās) saistības (implicit) (valdības morālās saistības, kuru pamatā ir sabiedrības un interešu grupu gaidas vai spiediens)		- nodarbinātības fondu, sociālās aizsardzības fondu un citu fondu maksātspēja; - pašvaldību, valsts uzņēmumu, lielo privāto uzņēmumu, valsts un ārpusbudžeta aģentūru zaudējumu kompensēšana, saistību pārņemšana.

Avots: Hana Polackova Brix, (1998).

1.3. FISKĀLO RISKU IETEKMES UN IESTĀŠANĀS VARBŪTĪBAS NOVĒRTĒŠANAS METODES

MK noteikumi Nr.229 nosaka fiskālo risku ietekmes un iestāšanās varbūtības noteikšanas metodes. Fiskālā ietekme fiskālo risku iestāšanās gadījumā uz vispārējās valdības budžeta bilanci, ja iespējams, tiek vērtēta kvalitatīvi. Kvalitatīvais novērtējums paredz fiskālo ietekmi novērtēt kā būtisku, vidēju vai zemu:

- būtiska fiskālā ietekme tiek paredzēta tādā gadījumā, ja ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci pārsniedz 0,5% no IKP;
- vidēja fiskālā ietekme – ja ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci ir robežās no 0,01 līdz 0,5% no IKP;
- zema fiskālā ietekme – ja ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci nepārsniedz 0,01% no IKP.

Vienlaikus, ja iespējams, tad fiskālā ietekme tiek vērtēta kvantitatīvi procentos no IKP, izvērtējot specifisko fiskālo risku vadības iestāžu sagatavotos fiskālo risku vadības ziņojumus. Fiskālās ietekmes kvantitatīvais novērtējums tiek veikts, ja novērtējumu var veikt ar šādu precizitāti:

- fiskāliem riskiem ar fiskālo ietekmi zem 0,1% no IKP, ja novērtējuma kļūda nepārsniedz 0,01 procentpunktu;
- fiskāliem riskiem ar fiskālo ietekmi robežās no 0,1% līdz 1% no IKP, ja novērtējuma kļūda nepārsniedz 0,1 procentpunktu;
- fiskāliem riskiem ar fiskālo ietekmi 1% no IKP un vairāk, ja novērtējuma kļūda nepārsniedz 1 procentpunktu.

Fiskālā riska iestāšanās varbūtība tiek novērtēta 5 punktu skalā. Iestāšanās varbūtību nosaka paliekošajam riskam, tas ir, ņemot vērā jau pastāvošos fiskālo risku mazināšanas pasākumus.

Tabula Nr.1.3.1 Iestāšanās varbūtības novērtēšanas metodoloģija

Iestāšanās varbūtības novērtējums	Iestāšanās varbūtība
1	ir tuvāka 0%
2	ir tuvāka 10%
3	ir tuvāka 30%
4	ir tuvāka 60%
5	ir tuvāka 100%

Fiskālos riskus, kuru iestāšanās varbūtība ir tuva 100% un tiek novērtēta ar koeficientu 5, iekļauj budžeta ietvarā kā plānojamus (paredzamus) pasākumus.

Novērtējot fiskālos riskus pēc to būtības, FM fiskālo risku vadībā ir ieviesusi terminu “*simetriskais fiskālais risks*”. Tas nozīmē, ka pastāv vienāda varbūtība, ka konkrētā fiskālā rādītāja faktiskais rezultāts var būt gan lielāks, gan mazāks nekā tika iepriekš prognozēts un novirzes amplitūda abos virzienos ir līdzīga. Simetriskajam riskam varbūtība, ka fiskālais rādītājs ietekmēs budžeta deficītu, to palielinot, ir tuvu 50% un varbūtība, ka fiskālais rādītājs ietekmēs budžeta deficītu, to samazinot, arī ir tuva 50%. Tas nozīmē, ka simetriskajam fiskālajam riskam ietekme ilgtermiņā ir tuva nullei, jo novirzes ilgākā periodā kompensēs viena otru.

Simetrisko fiskālo risku īpatnība ir tā, ka tie vienmēr iestājas, jo fiskālā rādītāja rezultāts nekad precīzi nesakrīt ar tā prognozēto vērtību. Tomēr, tā kā ilgākā laika periodā novirzes kompensē viena otru, tie neapdraud publisko finanšu ilgtspēju un fiskālā nodrošinājuma rezervi šiem riskiem neveido.

Šajā gadījumā būtisks jautājums ir par to, kā konstatēt riska simetriskumu. Viena metode ir analizēt pagātnes datus. Kopumā, pateicoties fiskālo risku vadības sistēmai, iepriekšējos gados ir uzkrāta pietiekama informācija par novirzēm no fiskālajiem rādītājiem, un šī metode tiek izmantota pilnvērtīgi un efektīvi. Tajā pašā laikā par atsevišķiem fiskālajiem riskiem – valsts kapitālsabiedrību radītajiem riskiem, kvantificējamajiem riskiem labklājības nozarē un iemaksām ES budžetā – uzkrātais datu apjoms ļauj secināt, ka periods, kurā jāvērtē simetriskuma principa piemērošana, ir atšķirīgs, tomēr tam ir jābūt tik garam, lai būtu iespējams veikt pilnu izdevumu cikla novērtējumu t.i. novērot gadījumus, kad faktiskie izdevumi gan pārsniedz plānoto apmēru, gan ir mazāki nekā plānots. Fiskālos riskus var ietekmēt tādi faktori kā ekonomikas cikliskā attīstība, normatīvā regulējuma izmaiņas, un savukārt šo faktoru ietekme uz fiskālo risku var būt atšķirīga.

Otra metode ir analizēt riska avotu. Ja riska avots ir process, kas, teorētiski pieņemot, ģenerē simetriskas novirzes, deklarācijā risks tiek atzīts par simetrisku risku. Tomēr pastāv iespēja, ka, lai arī teorētiski novirzēm būtu jābūt simetriskām, praksē tas tā nav, jo procesu ietekmē neidentificēti faktori, piemēram, sabiedrības uzvedības maiņa, kas prognozēs netiek pienācīgi ņemtas vērā.

Līdz ar to periodam, kurā būtu nepieciešams vērtēt fiskālā riska simetriskumu ir jābūt vismaz vidējam termiņam (3–5 gadi), savukārt, ja attiecīgajā periodā nav iespējams praktiski konstatēt simetriska fiskālā riska pazīmes, tad novērojumu periods jāpagarina līdz 7 gadiem, ko varētu vērtēt kā ilgtermiņu.

2. KVANTIFICĒJAMIE FISKĀLIE RISKI

2.1. VALSTS UN PAŠVALDĪBU GALVOJUMI

Valsts galvojumi saskaņā ar fiskālo risku avotu klasifikāciju ir iespējamās saistības, kas izriet no tiesību aktiem vai līgumiem. Valsts galvojumu fiskālais risks (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – galvojumu risks) ir nenoteiktības ietekme uz valsts galvoto aizdevumu saņēmēju (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – galvojumu saņēmējs) spēju segt savas saistības savlaicīgi un pilnā apmērā², kā rezultātā valstij var rasties pienākums segt saistības pret attiecīgo aizdevēju galvojuma saņēmēja vietā. Saskaņā ar MK noteikumiem Nr.229 galvojumu riska fiskālo ietekmi katrā gadā aprēķina kā katra valsts galvotā aizdevuma ārpus vispārējās valdības sektora klasificētām iestādēm attiecīgajā gadā saskaņā ar aizdevuma līguma grafiku plānoto maksājumu kopsummu. Savukārt fiskālā nodrošinājuma rezervi valsts galvojumiem aprēķina, reizinot galvojumu risku fiskālās ietekmes vērtības ar galvojumu risku iestāšanās varbūtībām.

Tabula Nr.2.1.1 Valsts galvoto aizdevumu atlikums pārskata periodā no 2021. gada līdz 2025. gada 30. aprīlim, euro

Pārskata gads	Galvotā aizdevuma atlikums pārskata perioda sākumā	Galvotā aizdevuma atlikums pārskata perioda beigās	Izmaiņas
2021	484 373 035	411 130 492	-73 242 543
2022	411 130 492	371 786 610	-39 343 882
2023	371 786 610	354 578 729	-17 207 881
2024	354 578 729	355 113 464	534 735
2025	355 113 464	368 941 062	13 827 598

Valsts galvoto aizdevumu atlikums 2025. gada 30. aprīlī bija 368,9 milj. euro, kas ir par 13,8 milj. euro vairāk kā 2024. gada 31. decembrī, palielinoties lauksaimniecības un lauku attīstības kredītu garantiju apjomam.

Tabula Nr.2.1.2 Valsts galvojumu apjomi uz 2025. gada 30. aprīli

Mērķis (Aizdevējs)	Galvojuma apmērs, euro	Galvojuma apmērs attiecībā pret kopējo valsts galvojumu portfeli, %
Lauksaimniecības un lauku attīstības kredītu garantijas (dažādas kredītiestādes)	255 754 192	69,3%
Eiropas pagaidu atbalsta instruments bezdarba riska mazināšanai ārkārtas situācijā (SURE) pēc COVID-19 uzliesmojuma ES dalībvalstīm 3 (EK)	57 070 750	15,5%
Studiju un studējošo kredīvēšana (dažādas kredītiestādes)	27 447 981	7,4%
Publisko izdevumu administratīvās kapacitātes stabilitātei Ukrainai (Pasaules Banka (SRAB))	10 000 000	2,7%
VAS "Valsts nekustamie īpašumi" (AS "Swedbank")	7 969 103	2,2%
Ārkārtas makro finansiālajai palīdzībai Ukrainai (EK)	8 095 766	2,2%
VAS "Attīstības finanšu institūcija Altum" (EIB)	1 540 859	0,4%
Latvijas Olimpiskā komiteja (AS "Swedbank")	1 062 411	0,3%

² Saskaņā ar Starptautiskās Standartu organizācijas izstrādāto standartu risku vadībā ISO Guide 73:2009 risks tiek definēts kā nenoteiktības ietekme uz mērķiem (*effect of uncertainty on objectives* – angļu valodā).

Mērķis (Aizdevējs)	Galvojuma apmērs, euro	Galvojuma apmērs attiecībā pret kopējo valsts galvojumu portfeli, %
Kopā	368 941 062	100%

Galvojumus Starptautiskās rekonstrukcijas un attīstības bankai (Pasaules Bankas grupas ietvaros) un EK atbalstam Ukrainai LR izsniedza 2022. gadā.

Valsts galvojuma līgumu ar Starptautiskās rekonstrukcijas un attīstības banku (Pasaules Bankas grupas ietvaros) par aizdevumu Ukrainai 10,0 milj. euro un aizdevuma procentiem “Publisko izdevumu administratīvās kapacitātes stiprināšanai Ukrainā” projekta ietvaros LR parakstīja 2022. gada 11. jūlijā saskaņā ar *Ukrainas civiliedzīvotāju atbalsta likuma* 8.² pantā noteikto. Aizdevuma atmaksas galējais termiņš plānots 2040. gada 15. augustā.

Savukārt garantijas nolīgumu ar EK, pamatojoties uz lēmumu par ārkārtas makrofinansiālo palīdzību Ukrainai, LR parakstīja 2022. gada 1. decembrī. Šis nolīgums paredz līdz 2058. gada 31. decembrim LR garantēt aizdevuma pamatsummu kopsummā 8,1 milj. euro apmērā.

Eurostat darba grupā “Pārmērīga budžeta deficīta procedūras statistika” tiek vērtēta aizdevumu un makrofinansiālās palīdzības Ukrainai statistiskā uzskaitē, tai skaitā noskaidrojot šīs darba grupas viedokli un veicot dalībvalstu aptauju par to, kā ārkārtas makrofinansiālo palīdzību Ukrainai būtu jāuzskaita nacionālajos kontos. Pagaidām Latvijas galvojums par aizdevumiem Ukrainai netiek uzskaitīts vispārējās valdības budžeta bilancē izdevumu posteņos.

Starptautiskās reitingu aģentūras “Fitch”, “R&I”, “Moody’s Investors Service” ir noteikušas Ukrainas kredītreitingu līmenī, kas norāda uz būtiskiem riskiem turpmākai saistību izpildei. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka starptautiskā reitingu aģentūra “S&P Global Ratings” 2024. gada 31. augustā noteica Ukrainas kredītreitingu CCC+/C ar *selected default* un starptautiskā reitingu aģentūra “Fitch Ratings” 2024. gada 6. decembrī noteica Ukrainas kredītreitingu CC/CCC- ar *restricted default* aizņemšanās prognozi ilgtermiņā, kas liecina par gandrīz *defolta* stāvokli joprojām notiekošā kara dēļ, tādējādi šis risks ik gadu tiek pārvērtēts, strikti skatoties uz nākamo gadu notikumiem. **Valsts galvojumiem Ukrainas atbalstam ir izveidoti uzkrājumi.**

Vispārējā kārtībā sniegto galvojumu risks tiek vadīts, regulāri uzraugot galvojumu saņēmēju finanšu stāvokli (vienu reizi ceturksnī tiek saņemti operatīvie finanšu pārskati par trim, sešiem, deviņiem un divpadsmit mēnešiem, tai skaitā bilance, peļņas vai zaudējumu aprēķins un naudas plūsmas pārskats, un vienu reizi gadā tiek saņemti revidēti gada pārskati, uz kuru pamata tiek izvērtēta galvojumu saņēmēju pelnītspēja, apgrozāmo līdzekļu pietiekamība īstermiņa saistību segšanai un kapitāla struktūra), kredītvēsturi un nodrošinājuma likviditāti un pietiekamību. Situācijās, kad galvojumu risks ir paaugstināts, tiek veikti papildu uzraudzības pasākumi, tai skaitā ikmēneša finanšu pārskatu un atjaunotu biznesa plānu pieprasīšana, tikšanās ar galvojuma saņēmēja vadību.

LBV ir noteikts potenciālo valsts galvojuma saņēmēju loks un mērķi, kā arī nosacījumi, kuriem īstenojoties valsts galvojumu nesniedz. Valsts galvojumu sniegšanas un uzraudzības kārtību nosaka MK 2014. gada 8. jūlija noteikumi Nr.391 “*Kārtība, kādā gadskārtējā valsts budžeta likumprojektā iekļauj pieprasījumus valsts vārdā sniedzamajiem galvojumiem, un galvojumu sniegšanas un uzraudzības kārtība*”, kas paredz:

- paaugstināta aizdevuma atmaksas riska noteikšanas kritērijus gadījumos, kad valsts galvojumu nesniedz;
- pienākumus VK, nozares ministrijai un galvojuma saņēmējam valsts galvoto saistību uzraudzības procesā;
- rīcību galvojuma saņēmēja finanšu rādītāju vai nodrošinājuma vērtības samazināšanās gadījumā (t.i., iespēja pārskatīt riska procentu likmi, pieprasīt zvērināta revidenta atzinumu par finansiālo stāvokli, kā arī tiesības piekļūt galvojuma saņēmēja informācijai, kas attiecas uz tā saimniecisko darbību un valsts galvotā aizdevuma izlietošanu), lai tiktu nodrošināta valsts interešu aizsardzība.

Valsts galvoto aizdevumu portfeļa uzraudzības procesa ietvaros vienu reizi gadā finanšu ministrs iesniedz MK informatīvo ziņojumu par valsts galvoto aizdevumu portfeļa kvalitāti. Ja galvojumu saņēmēju kredīspēja atbilstoši VK iekšējiem noteikumiem tiek novērtēta kā “vāja” vai “slikta”, tad finanšu ministram tiek sagatavots ziņojums ar priekšlikumiem attiecībā uz nepieciešamo rīcību valsts interešu ievērošanai.

Atbilstoši VK novērtējumam aprēķinātā galvojumu riska fiskālā ietekme³ 2025. gadā veido 0,60 milj. *euro* apmērā, 2026. gadā – 0,57 milj. *euro* apmērā, 2027. gadā – 0,82 milj. *euro* apmērā, 2028. gadā – 0,80 milj. *euro* apmērā⁴. Vienlaikus atzīmējams, ka iepriekšminētajā aprēķinā iekļauto galvojumu izpilde pārskata periodā nav iestājusies. Ņemot vērā MK noteikumus Nr.229 noteikto fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķina metodoloģiju, 2025. gadā **valsts galvojumu fiskālā nodrošinājuma rezerve** aprēķināta 0,0014% apmērā, 2026. gadā – 0,0013%, 2027. gadā – 0,0018% un 2028. gadā – 0,0017% apmērā no IKP.

Attiecībā uz **pašvaldību galvojumiem**, 2025. gada kopējais pieļaujamais saistību palielinājums likumā “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” tika noteikts 56,9 milj. *euro* apmērā par tām parāda saistībām, kuras uzņemas pašvaldības kapitālsabiedrību investīciju projektu īstenošanai un kurināmā iegādei. Vērtējot pašvaldības galvojuma pieprasījumu, tiek vērtēta pašvaldības esošo saistību (aizņēmumu saistību izpilde noteiktajos termiņos un apmēros) un pašvaldības spēja uzņemties jaunas galvojumu saistības. Pašvaldībām saistību apmēru vērtē procentos, t.i., attiecīgajā gadā atmaksājamās summas pret pamatbudžeta plānotajiem ieņēmumiem bez valsts budžeta transfertiem noteiktam mērķim un iemaksām Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā. Minētais rādītājs tiek vērtēts, jo pašvaldību finanšu stabilizācijas riska iespēja var iestāties, ja pašvaldības saistību (aizņēmumu, galvojumu un citas ilgtermiņa saistības) ikgadējais apmērs kopā ar nokavētiem maksājumiem, kas ir ilgāki par 30 dienām, pret kreditoriem pārsniedz 20% no pašvaldības kārtējā gada plānotajiem pamatbudžeta ieņēmumiem bez valsts budžeta transfertiem noteikta mērķa finansēšanai, tajā skaitā bez valsts budžeta transfertiem ES līdzfinansētu projektu un citas ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētiem projektiem noteiktu mērķu finansēšanai, un iemaksām pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā.

No kopējā pašvaldību aizņēmumu un galvojumu saistību apjoma, kas 2025. gada 30. aprīlī bija 2 121,3 milj. *euro* (neatmaksātā pamatsumma, kurai nav iestāties maksāšanas termiņš), kopējais pašvaldību galvojumu portfelis bija 162,5 milj. *euro* jeb 7,6%, t.sk. galvojumi 155,4 milj. *euro* apmērā, kurus pašvaldības sniegušas par valsts aizdevumiem. 2025. gadā, līdz 2025. gada 30. aprīlim, pašvaldības izsniegušas galvojumus tikai 2,2 milj. *euro* apmērā, kas ir 3,4 % no maksimāli pieļaujamā no jauna izsniedzamo galvojumu apmēra.

Tabula Nr.2.1.3 Lielākie 10 pašvaldību galvojumu apjomi 2025. gada 30. aprīlī

Pašvaldība	Pašvaldības kopējais galvojumu apmērs, kuram nav iestāties maksāšanas termiņš, <i>euro</i>	Pašvaldības kopējais galvojumu apmērs attiecībā pret visu pašvaldību kopējo galvojumu portfeli, %
Jūrmalas valstspilsētas pašvaldība	40 927 119	25%
Daugavpils valstspilsētas pašvaldība	32 232 222	20%
Ropažu novada pašvaldība	8 396 023	5%
Jēkabpils novada pašvaldība	7 089 818	4%

³ Riska ietekmes aprēķinā nav iekļauti valsts galvotie aizdevumu atlikumi darījumu partneriem, kuru kredīspēja tiek vērtēta kā “spēcīga” saskaņā ar VK iekšējiem noteikumiem, kā arī valsts galvotā aizdevuma atlikums Latvijas Olimpiskajai Komitejai, jo, saskaņā ar likuma “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” 11. pielikumu “Valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamais apjoms”, saistības ir iekļautas valsts budžeta ilgtermiņa saistībās, paredzot valsts budžeta dotāciju to izpildei.

⁴ Līdz 2025. gada 30. aprīlim uzņemto saistību plānotās pamatsummas un procentu maksājumi valsts galvotā aizņēmumuņēmējiem, kuri klasificējas ārpus vispārējās valdības sektora un kuru kredīspēja nav noteikta kā “spēcīga”.

Pašvaldība	Pašvaldības kopējais galvojumu apmērs, kuram nav iestājies maksāšanas termiņš, <i>euro</i>	Pašvaldības kopējais galvojumu apmērs attiecībā pret visu pašvaldību kopējo galvojumu portfeli, %
Tukuma novada pašvaldība	6 042 330	4%
Jelgavas valstspilsētas pašvaldība	5 887 522	4%
Mārupes novada pašvaldība	5 395 280	3%
Madonas novada pašvaldība	4 941 741	3%
Jelgavas novada pašvaldība	4 559 370	3%
Rēzeknes valstspilsētas pašvaldība	4 331 723	3%

Galvoto valsts aizdevumu atmaksa tiek veikta atbilstoši to atmaksu grafikiem un nav bijusi nepieciešamība pieprasīt pašvaldību galvojumu izpildi. Tādējādi 2025. gadā ir nodrošināts stingrs un fiskāli atbildīgs aizņēmumu un galvojumu saistību uzņemšanās un izpildes process.

Ņemot vērā, ka līdz šim **pašvaldību galvojumu izpildes risks** nav iestājies, kā arī nav indikāciju, ka tas varētu iestāties vidēja termiņa perspektīvā, tas tiek vērtēts kā tuvs nullei un **netiek ietverts fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinā**.

2.2. VALSTS GALVOJUMS STUDIJU UN STUDĒJOŠO KREDITĒŠANAI

Fiskālais risks var iestāties, ja valstij vienlaicīgi ir jāveic liels skaits maksājumu attiecībā pret sniegtajiem galvojumiem, kas var palielināt vispārējās valdības budžeta deficītu. Jāatzīmē, ka valsts galvojumu sistēma paredz, ka papildus valsts galvojumam tika sniegti arī trešo personu galvojumi, kas iestājas pirms valsts galvojuma.

Uz 2025. gada 30. aprīli valsts ir veikusi galvojumu saistību izpildi 444 tūkst. *euro* apmērā (t.sk. periodā no 2024. gada 1. maija līdz 2025. gada 30. aprīlim valsts ir veikusi galvojumu saistību izpildi 25 tūkst. *euro* apmērā), kuru veido veiktie pārskaitījumi:

- 316 tūkst. *euro* noslēgtajiem kredīta līgumiem un kuros atbilstoši MK noteikumu tiesību normām kredītiestāde pēc valsts galvojuma saistību izpildes turpina veikt neatmaksātā kredīta piedziņu,
- 128 tūkst. *euro* apmērā, kad maksātnespējas procesā ar tiesas lēmumu studējošo un to galvinieku (fizisku personu) saistības ir dzēstas un nav pret ko vērst savu regresa prasību.

Fiskālā ietekme un iestāšanās varbūtība šim specifiskajam fiskālajam riskam tiek novērtēta tuvu nullei, jo vēsturiskā pieredze neliecina par būtisku ietekmi uz valsts budžetu. Ņemot vērā minēto, **fiskālā nodrošinājuma rezerve šim riskam netiek veidota**.

2.3. VALSTS AIZDEVUMI

Valsts aizdevumu fiskālais risks saskaņā ar fiskālo risku avotu klasifikāciju ir iespējamās saistības (izdevumi), kas izriet no līgumiem. Valsts aizdevumu fiskālais risks (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – aizdevumu risks) ir nenoteiktības ietekme uz valsts aizdevumu saņēmēju (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – aizdevumu saņēmēju) spēju segt savas saistības savlaicīgi un pilnā apmērā, kā rezultātā valsts var nesaņemt plānotos valsts aizdevumu pamatsummu un procentu maksājumus.

Tabula Nr.2.3.1 Valsts aizdevuma atlikumi laika periodā no 2021. gada līdz 2025. gada 30. aprīlim, *euro*

Pārskata gads	Aizdevuma summa pārskata perioda sākumā	Aizdevuma summa pārskata perioda beigās	Izmaiņas
2021	1 759 732 399	1 958 624 950	198 892 551
2022	1 958 624 950	2 124 270 448	165 645 498
2023	2 124 270 448	2 260 947 257	136 676 809
2024	2 260 947 257	2 261 545 934	598 677
2025	2 261 545 934	2 260 316 835	-1 229 099

Valsts aizdevumu atlikums 2025. gada 30. aprīlī bija 2 260,3 milj. *euro*, kas ir mazāk kā 2024. gada beigās. Tā kā valsts aizdevumu apguve ir cieši saistīta gan ar īstenojamo investīciju projektu naudas plūsmu grafikiem, gan īstenošanas termiņiem, tad valsts aizdevuma īpatsvars katra gada pirmajā ceturksnī ir mazāks kā pārējos gada ceturkšņos. Līdz ar to valsts aizdevuma kopējais apmērs ir jāvērtē gada ietvarā.

Tabula Nr.2.3.2 Lielākie 10 valsts aizdevumi uz 2025. gada 30. aprīli

Valsts aizdevuma saņēmējs	Kopējais valsts aizdevumu apmērs, <i>euro</i>	Kopējais valsts aizdevumu apmērs attiecībā pret kopējo valsts aizdevumu portfeli, %
Rīgas valstspilsētas pašvaldība	420 523 974	18,6%
Attīstības finanšu institūcija Altum	216 711 463	9,6%
Jelgavas valstspilsētas pašvaldība	104 640 021	4,6%
Ogres novada pašvaldība	90 274 238	4,0%
Rēzeknes valstspilsētas pašvaldība	77 057 122	3,4%
Valmieras novada pašvaldība	74 848 348	3,3%
Jēkabpils novada pašvaldība	72 354 750	3,2%
Daugavpils pilsētas pašvaldība	58 840 342	2,6%
Bauskas novada pašvaldība	56 503 918	2,5%
Jūrmalas valstspilsētas administrācija	48 875 067	2,2%

Saskaņā ar MK noteikumiem Nr.229 aizdevumu riska fiskālo ietekmi katrā gadā aprēķina kā katra valsts aizdevuma ārpus vispārējās valdības sektora klasificētām iestādēm attiecīgajā gadā saskaņā ar aizdevuma līguma grafiku plānoto maksājumu kopsummu. Savukārt fiskālā nodrošinājuma rezervi valsts aizdevumiem aprēķina, reizinot aizdevumu risku fiskālās ietekmes vērtības ar aizdevumu risku iestāšanās varbūtībām.

2026. gadā ir aprēķināta aizdevumu riska fiskālā ietekme⁵ 1,38 milj. *euro* apmērā⁶, 2027. gadam – 1,36 milj. *euro* un 2028. gadam – 2,79 milj. *euro*⁷. Ņemot vērā MK noteikumos Nr.229 noteikto fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķina metodoloģiju, 2026. gadā valsts aizdevumiem **fiskālā nodrošinājuma rezerve** ir aprēķināta 0,003%, 2027. gadā 0,003% un 2028. gadā 0,006% apmērā no IKP.

Aizdevumu risks tiek vadīts, regulāri uzraugot aizdevumu saņēmēju finanšu stāvokli (vienu reizi ceturksnī tiek saņemti operatīvie finanšu pārskati par trim, sešiem, deviņiem un divpadsmit mēnešiem, tai skaitā balance, peļņas vai zaudējumu aprēķins un naudas plūsmas pārskats, un vienu reizi gadā tiek

⁵ Šajā aprēķinā nav iekļauti tie valsts aizdevumi, kuru kredīspēja tiek vērtēta kā “spēcīga” saskaņā ar VK iekšējiem noteikumiem, kā arī tie aizdevumi, kuru saistības ir pilnībā nodrošinātas ar pašvaldības galvojumu.

⁶ Aizdevumu riska fiskālā ietekme 2026. gadam ir mazinājusies, ņemot vērā 2024. gada 16. maijā Air Baltic Corporation AS veikto aizņēmuma pirmstermiņa atmaksu 36,1 milj. *euro* apmērā.

⁷ Līdz 2025. gada 30.aprīlim uzņemto saistību plānotās pamatsummas un procentu maksājumi valsts aizņēmumaņēmējiem, kuri klasificējas ārpus vispārējās valdības sektora un kuru kredīspēja nav noteikta kā “spēcīga”.

saņemti revidēti gada pārskati, uz kuru pamata tiek izvērtēta aizdevumu saņēmēju pelnītspēja, apgrozāmo līdzekļu pietiekamība īstermiņa saistību segšanai un kapitāla struktūra), kredītvēsturi, kā arī nodrošinājuma likviditāti un pietiekamību. Situācijās, kad aizdevumu risks ir paaugstināts, tiek veikti papildu uzraudzības pasākumi, tai skaitā atjaunotu biznesa plānu pieprasīšana un tikšanās ar aizdevuma saņēmēja vadību. 2024. gadā šādas situācijas nav bijušas.

LBFV ir noteikts potenciālo valsts aizdevuma saņēmēju loks un mērķi. Valsts aizdevumu izsniegšanas un apkalpošanas kārtību nosaka MK 2021. gada 21. decembra noteikumi Nr.888 “*Kārtība, kādā ministrijas un citas centrālās valsts iestādes iekļauj gadskārtējā valsts budžeta likumprojektā valsts aizdevumu pieprasījumus un valsts aizdevumu izsniegšanas un apkalpošanas kārtība*”, kuros noteikts valsts aizdevuma saņemšanas process un tā saderība ar valsts atbalsta normām, iekļauti paaugstināta aizdevuma atmaksas riska noteikšanas kritēriji, noteikta rīcība gadījumos, kad pasliktinās aizdevuma saņēmēja finanšu rādītāji vai samazinās nodrošinājuma vērtība, tādējādi nodrošinot valsts interešu aizsardzību, kā arī noteikta nozares ministriju atbildība par projekta īstenošanu, nodrošinot projekta atbilstību attiecīgās nozares ministrijas politikas plānošanas dokumentos noteikto mērķu sasniegšanai.

Valsts aizdevumu portfeļa uzraudzības procesa ietvaros divas reizes gadā finanšu ministram tiek sagatavots ziņojums par valsts aizdevumu portfeli ar priekšlikumiem par nepieciešamo rīcību valsts interešu ievērošanai⁸.

2.4. KVANTIFICĒJAMIE RISKI LABKLĀJĪBAS NOZARĒ

LM pārziņā ir vairāki specifiskie fiskālie riski, kas ir saistīti gan ar valsts pamatbudžeta maksājumiem valsts sociālajiem pabalstiem, izdienas pensijām un piemaksām pie vecuma un invaliditātes pensijām, gan ar speciālā valsts budžeta veidiem – pensiju, nodarbinātības, invaliditātes, maternitātes un slimības, darba negadījuma speciālo budžetu. Papildus tam arī AiM pārziņā ir pamatbudžeta programma 31.00.00 Militārpersonu pensiju fonds, kas ietilpst kategorijā *Sociāla rakstura maksājumi un kompensācijas* un kas tiek vērtēta šajā sadaļā kā specifiskais fiskālais risks.

Fiskālie riski šajā gadījumā ir saistīti ar augstāk minēto valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta rādītāju novirzīšanos no plānotajām vērtībām. FDL 5. panta pirmās daļas 1. punkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumos precizē, ja rodas izmaiņas valsts pamatbudžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozēm. Savukārt FDL 5. panta pirmās daļas 2. punkts nosaka, ka koriģētos maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumos precizē, ja rodas izmaiņas valsts speciālā budžeta izdevumos sakarā ar aktuālākām sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingenta, kā arī pensiju un pabalstu vidējā apmēra prognozēm. Lai šo likuma normu varētu pielietot, tiek fiksēts valsts sociālo pabalstu un pensiju saņēmēju kontingenta prognozes koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu aprēķināšanas brīdī.

Var izšķirt vairākas fiskālo risku grupas:

- Valsts pamatbudžeta vai valsts speciālā budžeta izdevumi pieaug vairāk nekā iepriekš prognozēts, sakarā ar faktiskām izmaiņām sociālās apdrošināšanas pakalpojumu saņēmēju kontingentā un/vai pensiju un pabalstu vidējā apmērā.

Attiecībā uz šiem LM un AiM pārziņā esošajiem fiskālajiem riskiem nav identificēti papildu nepieciešamie pasākumi fiskālo risku mazināšanai, jo FDL šādā gadījumā pieļauj koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu pārsniegumu. Riski ir simetriski, tas ir, pastāv vienāda varbūtība, ka izmaksas var būt gan lielākas, gan mazākas par prognozēto apjomu. Līdz ar to arī varbūtība, ka budžeta deficīts pieaugs, ir 50%. Fiskālā ietekme konkrētajā gadā nav nosakāma, bet ilgtermiņa fiskālā ietekme ir tuva nullei, jo risks ir simetrisks.

⁸ Ziņojums izstrādāts, pamatojoties uz FM 2020. gada 21. augusta rīkojuma Nr. 317 “Par pilnvarojumu VK un paraksta tiesībām” 7. punktu, – divas reizes gadā, līdz 31. augustam un 28. februārim, iesniegt ziņojumu finanšu ministram par valsts aizdevumiem.

- Valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžetā plānoto ieņēmumu neizpilde, salīdzinot ar valsts budžetā apstiprinātajiem ieņēmumiem.

Faktiskie ieņēmumi valsts sociālās apdrošināšanas speciālajā budžetā var atšķirties no plānotajiem. Risks ir saistīts ar ieņēmumu plāna faktisko izpildi, kas neizpildes gadījumā negatīvi ietekmē valsts budžeta bilanci, kā arī izmaiņām ieņēmumu prognozēs (ieņēmumu plāna samazinājums), kas lielākoties nav līdzvērtīgs un tieši saistīts ar attiecīgu izdevumu samazinājumu. Tā kā novirzes ar vienādu varbūtību var būt gan bilances palielinājuma, gan samazinājuma virzienā, risks ir simetrisks un līdz ar to arī varbūtība, ka deficīts pieaugs, ir 50%. Fiskālā ietekme konkrētajā gadā nav prognozējama, bet ilgtermiņa fiskālā ietekme ir tuva nullei, jo risks ir simetrisks.

Tabulā Nr.2.4.1 ir redzama valsts speciālā budžeta izdevumu sociālajiem pabalstiem dinamika apakšprogrammu griezumā no 2014. gada līdz 2024. gadam, kā rezultātā, simetriskuma princips tiek vērtēts šim laika periodam. Teorētiski fiskālajam riskam ir jābūt simetriskam. Norādīto apakšprogrammu izdevumu izpildes novirze no plānotā sociālajiem pabalstiem aplūkotajā periodā no 2014. līdz 2024. gadam vidēji ir 0,5%. No 2014. gada līdz 2016. gadam novirze ir izdevumu pieauguma virzienā, bet 2017. – 2019. gadā novirze ir izdevumu samazinājuma virzienā. Savukārt 2020. – 2022. gadā tā ir izdevumu pieauguma virzienā un 2023. – 2024. gadā atkal ir izdevumu samazinājuma virzienā. Atbilstoši 2020. un 2021. gadā novērotais izdevumu pieaugums ir saistīts ar Covid–19 izplatību, savukārt 2022. gadā izdevumu pieaugums saistīts ar augsto inflāciju, kuras rezultātā gan pensiju indeksācija tika veikta ar augstākiem koeficientiem, gan tika nodrošināts atbalsts iedzīvotājiem energoresursu cenu ārkārtējā pieauguma apstākļos. Sociālo pabalstu izdevumu pārsniegums pār plānoto 2023. gadā pamatbudžeta apakšprogrammā 20.01.00 “Valsts sociālie pabalsti” saistīts ar valsts pabalstu 10 *euro*, 20 *euro* un 30 *euro* apmērā izmaksām saskaņā ar Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likuma 8.1 pantu (46,9 milj. *euro*), kuru izmaksu nodrošināšanai saskaņā ar likuma “Par valsts budžetu 2023. gadam un budžeta ietvaru 2023., 2024. un 2025. gadam” 64. panta pirmo daļu veikta pārdale no valsts budžeta 74. resora “Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums” programmas” 15. programmas “Finansējums Energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazinājuma pasākumu likumā noteikto terminēto atbalsta pasākumu īstenošanai” uz LM pamatbudžeta apakšprogrammu 20.01.00 “Valsts sociālie pabalsti”⁹.

Tabula Nr.2.4.1 Valsts speciālā un pamata budžeta izdevumi sociālajiem pabalstiem sadalījumā pa apakšprogrammām, milj. *euro*

Gads/rādītājs		Militārpersonu pensiju fonds	Izdienas pensijas	Valsts sociālie pabalsti	Piemaksas pie vecuma un invaliditātes pensijām*	Valsts pensiju speciālais budžets	Nodarbinātības speciālais budžets	Darba negadījumu speciālais budžets	Invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets	Vidējā izpilde gadā
2014	Plāns	11,5	31,1	171,4	180,7	1632,6	71,4	24,7	322,9	1,9%
	Izpilde	10,7	28,9	170,9	180,7	1645,4	85,3	26,6	341,7	
	Novirze no plāna %	-7,8%	-7,2%	-0,3%	0,0%	0,8%	19,6%	7,9%	5,8%	
2015	Plāns	13,5	32,4	234,4	173,7	1641,8	97,3	29,2	355,0	1,9%
	Izpilde	10,9	30,6	229,5	170,7	1660,9	102,3	29,5	386,8	
	Novirze no plāna %	-18,8 %	-5,6%	-2,1%	-1,8%	1,2%	5,1%	1,1%	8,9%	

⁹ MK 2023. gada 3. oktobra rīkojumu Nr.645 “Par apropriācijas pārdali no budžeta resora “74. Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums”; FM 13.10.2023. rīkojumu Nr.358 “Par apropriācijas pārdali”

Gads/rādītājs		Militārpersonu pensiju fonds	Izdienas pensijas	Valsts sociālie pabalsti	Piemaksas pie vecuma un invaliditātes pensijām*	Valsts pensiju speciālais budžets	Nodarbinātības speciālais budžets	Darba negadījumu speciālais budžets	Invaliditātes, maternitātes un slimības speciālais budžets	Vidējā izpilde gadā
2016	Plāns	13,5	35,4	246,9	163,4	1689,4	102,3	31,1	396,3	1,5%
	Izpilde	11,1	34,0	239,8	159,8	1687,0	116,5	32,8	431,1	
	Novirze no plāna %	-17,6 %	-3,9%	-2,9%	-2,2%	-0,1%	13,9%	5,4%	8,8%	
2017	Plāns	11,7	36,7	257,9	150,3	1756,9	121,9	36,1	479,1	-1,4 %
	Izpilde	11,4	38,4	249,6	150,3	1757,5	112,9	37,6	455,7	
	Novirze no plāna %	-3,0%	4,5%	-3,2%	0,0%	0,0%	-7,3%	4,1%	-4,9%	
2018	Plāns	12,6	45,3	290,4	154,9	1916,4	127,8	44,1	534,0	-2,8 %
	Izpilde	12,8	43,1	280,6	154,9	1903,5	120,0	43,4	484,5	
	Novirze no plāna %	1,6%	-4,9%	-3,4%	0,0%	-0,7%	-6,1%	-1,4%	-9,3%	
2019	Plāns	13,1	49,1	294,7	166,6	2032,5	130,5	50,0	524,7	-0,7 %
	Izpilde	13,5	48,6	287,5	166,6	2011,2	132,1	50,2	529,2	
	Novirze no plāna %	3,2%	-1,0%	-2,5%	0,0%	-1,0%	1,2%	0,6%	0,9%	
2020	Plāns	13,6	53,8	299,6	167,2	2192,4	124,5	56,6	573,3	0,3%
	Izpilde	14,7	55,7	292,3	167,2	2158,6	155,3	57,4	591,2	
	Novirze no plāna %	8,5%	3,4%	-2,4%	0,0%	-1,5%	24,8%	1,4%	3,1%	
2021	Plāns	16,3	58,4	313,7	163,2	2261,0	175,7	66,6	636,4	0,9%
	Izpilde	16,3	61,8	304,8	163,2	2291,2	121,1	64,1	701,8	
	Novirze no plāna %	0,0%	5,9%	-2,8%	0,0%	1,3%	-31,1 %	-3,7%	10,3%	
2022	Plāns	16,3	66,6	404,6	152,2	2386,1	150,6	75,3	739,8	5,4%
	Izpilde	17,0	73,7	398,5	152,2	2560,0	143,0	75,4	778,5	
	Novirze no plāna %	4,7%	10,6%	-1,5%	0,0%	7,3%	-5,0%	0,2%	5,2%	
2023	Plāns	18,9	89,2	408,6	172,8	2915,8	172,6	94,5	865,1	-1,1 %
	Izpilde	18,9	87,2	453,7	172,8	2913,6	157,3	88,5	793,2	
	Novirze no plāna %	0,0%	-2,2%	11,1%	0,0%	-0,1%	-8,9%	-6,3%	-8,3%	
2024	Plāns**	18,9	98,5	427,5	185,3	3171,3	174,5	106,2	864,4	-0,8 %
	Izpilde	19,9	96,7	424,3	181,2	3142,9	190,6	97,1	849,1	
	Novirze no plāna %	5,0%	-1,8%	-0,7%	-2,2%	-0,9%	9,2%	-8,6%	-1,8%	

*programmas izdevumi netiek ņemti vērā pie "vidējā izpilde gadā" (transferti no valsts pamatbudžeta uz valsts speciālo budžetu)

**saskaņā ar likumu "Par valsts budžetu 2024. gadam un budžeta ietvaru 2024., 2025. un 2026. gadam", bez veiktajām izmaiņām ar FM rīkojumiem

Valsts pamatbudžeta un speciālā budžeta sociālo pabalstu un pensiju izdevumu plānotās vērtības no 2014. gada līdz 2024. gadam vidēji ir pieaugušas 2,7 reizes. Tomēr pieaugums virs vidējā līmeņa ir vērojams darba negadījumu speciālajā budžetā (4,3 reizes) un izdienas pensijām (3,2 reizes). Darba negadījumu speciālā budžeta pieaugums saistāms ar pakalpojumu saņēmēju skaita palielinājumu, vidējo apdrošināšanas iemaksu algu pieaugumu un atlīdzību indeksāciju. Pieaugumu izdienas pensiju

plānotajiem izdevumiem ietekmējis atlīdzības pieaugums publiskajā sektorā, pensiju indeksācija un paplašinātais izdienas pensiju saņēmēju loks.

Tabulā Nr.2.4.2 ir atspoguļota sociālās apdrošināšanas iemaksu dinamika speciālajā budžetā. No 2014. gada līdz 2016. gadam faktiskās sociālās apdrošināšanas iemaksas bija zemākas kā plānotās, savukārt no 2017. gada līdz 2019. gadam sociālo apdrošināšanas iemaksu apjoms nebūtiski pārsniedza plānoto apjomu. Ja 2020. gadā, sākoties Covid-19 izplatībai, būtiski saruka sociālās apdrošināšanas iemaksas un tās nerasniedza plānoto apmēru, tad 2021. gadā, sagatavojot prognozes lielas nenoteiktības apstākļos, plānotais sociālo apdrošināšanas iemaksu apjoms bija būtiski zemāks kā faktiski saņemtais. Ekonomiskā aktivitāte strauji atkopās pēc krituma 2020. gadā, nodrošinot sociālo apdrošināšanas iemaksu virsplāna izpildi 2022. gadā, augstas inflācijas apstākļos, faktiskās sociālās apdrošināšanas iemaksas būtiski pārsniedza plānotās, savukārt 2023. gadā faktiskās sociālās apdrošināšanas iemaksas gandrīz sakrita ar plānoto apjomu. Tomēr 2024. gadā atkal vērojamas zemākas sociālās apdrošināšanas iemaksas speciālajā budžetā kā sākotnēji tika plānots.

Tabula Nr.2.4.2 Sociālās apdrošināšanas iemaksas speciālajā budžetā, milj. euro

Gads/rādītājs	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Plāns	1984,7	2070,6	2108,9	2244,1	2527,5	2727,1	2957,7	2840,4	3133,3	3858,1	4387,4
Izpilde	1976,1	2048,7	2104,9	2257,0	2543,2	2795,0	2815,9	3018,0	3539,5	3883,6	4244,7
Novirze no plāna %	-0,4%	-1,1%	-0,2%	0,6%	0,6%	2,5%	-4,8%	6,3%	13,0%	0,7%	-3,3%

Ņemot vērā sociālās apdrošināšanas iemaksu un izdevumu datus, šajā deklarācijā risks tiek uzskatīts par simetrisku un **fiskālā nodrošinājuma rezerve šim riskam netiek veidota.**

2.5. KĀRTĒJO MAKSĀJUMU EIROPAS SAVIENĪBAS BUDŽETĀ UN STARPTAUTISKAI SADARBĪBAI PIEAUGUMS

Fiskālais risks iestājas gadījumā, ja kārtējo maksājumu ES budžetā nodrošināšanai ir nepieciešams veikt apropriācijas palielināšanu, kā rezultātā rodas negatīva ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci. Savukārt, ja notiek apropriācijas samazināšana, tad tai ir pozitīva ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci.

Iemaksu ES budžetā apmēru ietekmē šādi faktori:

- ES budžeta kopapjoms, kas nosaka izdevumu apmēru, un ES budžeta grozījumi, ar kuru palīdzību ES budžeta kopapjoms var tikt mainīts. Ja ES budžeta izdevumi pieaug, iemaksas ES budžetā arī palielinās un otrādi;
- ES budžeta grozījumu apstiprināšanas gaita. Ja ES budžeta grozījumi tiek apstiprināti tekošā gada beigās, tie var faktiski (pēc naudas plūsmas) ietekmēt nākamā gada maksājumus ES budžetā;
- Latvijas un citu ES dalībvalstu izaugsmes un citi ekonomiskie rādītāji un to izmaiņas, ņemot vērā, ka ES izdevumus dalībvalstis finansē galvenokārt proporcionāli to labklājības līmenim. Pašu resursu bāzes, kas ir pamats, lai aprēķinātu dalībvalstu iemaksas ES budžetā, reizi gadā tiek pārskatītas un atjaunotas, pielāgojot tās jaunākajām ekonomikas prognozēm. Vienlaikus jāņem vērā, ka TPR apmērs atkarīgs no faktiski iekasētiem līdzekļiem;
- citu ES budžeta ieņēmumu apmērs (iekasētās soda naudas, kavējumu procenti, iepriekšējā gada ES budžeta izpildes pārpalikums u.tml.), jo ES budžets tiek finansēts ne tikai ar dalībvalstu iemaksām. Ja citi ES budžeta ieņēmumi pieaug, iemaksas ES budžetā samazinās;
- korekcijas maksājuma apmērs, kas tiek veikts, balstoties uz faktiskajiem PVN un NKI bāzes apjomiem par iepriekšējiem saimnieciskajiem gadiem. Tam var būt gan iemaksas samazināšana,

gan iemaksas palielinoša ietekme atkarībā no tā, kāda ir faktisko un prognozēto PVN un NKI bāzu atšķirība;

- soda procentu maksājumi par pašu resursiem, kas darīti pieejami ES budžetam ar kavējumiem. Potenciālos soda procentu maksājumus nav iespējams paredzēt uz priekšu un priekšlaicīgi iestrādāt iemaksu prognozēs, tāpēc tiem ir tieša un palielinoša ietekme uz kārtējiem maksājumiem ES budžetā;
- nestandarta TPR maksājumi saistībā ar atklātiem pārkāpumiem un juridiskām sekām, kas izriet no tiesvedībām starp dalībvalstīm un ES institūcijām. Līdzīgi kā soda procentu maksājumus arī šāda veida maksājumus nav iespējams iepriekš paredzēt, tāpēc tiem ir tieša un palielinoša ietekme uz kārtējiem maksājumiem ES budžetā.

Ņemot vērā iepriekš minētos faktorus, kas ietekmē kārtējos maksājumus ES budžetā, fiskālajam riskam ir jābūt simetriskam. Tomēr faktiskās novirzes, kas attēlotas tabulā Nr.2.5.1, norāda uz sistēmiska rakstura novirzēm, kas vairākus gadus pēc kārtas saglabā vienu noteiktu virzienu – laika periods no 2011. gada līdz 2014. gadam iezīmē augstākus faktiskos izdevumus nekā tika iepriekš prognozēts, turpretī laika periods no 2015. gada līdz 2018. gadam ir bijis raksturīgs ar zemāku izdevumu apmēru nekā prognozēts. 2019. gada iemaksas atkal maina virzienu, proti, faktiskie izdevumi bija augstāki nekā sākotnēji tika prognozēts un tāda pati tendence saglabājās līdz 2023. gadam, savukārt 2024. gadā kārtējie maksājumi ES budžetā bijuši zemāki kā sākotnēji prognozēts. Tā kā iemaksu apmērs, galvenokārt, ir saistīts ar IKP, pastāv korelācija starp novirzēm iemaksu apjomā un novirzēm IKP prognozēs. Var secināt, ka ekonomikas lejupslīdes gados pastāv tendence nenovērtēt ekonomikas sabremzēšanās tempu, bet ekonomikas augšupejas periodā nenovērtēt izaugsmes apmēru. Šie faktori daļēji skaidro sistēmiskā rakstura novirzes iemaksu apjomā. Vienaļicīgi, tie apstiprina pieņēmumu, ka ekonomikas cikla periodā fiskālais risks ir simetrisks. Līdz ar to tiek saglabāts pieņēmums, ka varbūtība kārtējiem maksājumiem ES budžetā būt virs vai zem prognozētās vērtības, ir apmēram 50% un fiskālā ietekme ilgtermiņā ir tuva nullei. Līdz ar to fiskālais risks, kas attiecas uz kārtējiem maksājumiem ES budžetā, **netiek ietverts fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinā.**

Tabula Nr.2.5.1 Kārtējie maksājumi ES budžetā

	Plāns, milj. euro	Fakts, milj. euro	Izmaiņas, milj. euro	Izpilde
2011	185,0	185,1	0,1	100,1%
2012	197,6	220,1	22,4	111,4%
2013	225,8	267,3	41,5	118,4%
2014	254,7	284,4	29,7	111,7%
2015	284,5	244,8	-39,7	86,1%
2016	292,6	258,0	-34,6	88,2%
2017	289,8	223,3	-66,5	77,1%
2018	275,5	257,4	-18,1	93,4%
2019	272,6	287,4	14,8	105,4%
2020	317,3	318,3	1,0	100,3%
2021	356,0	398,1	42,1	111,8%
2022	373,8	391,2	17,4	104,7%
2023	384,3	384,6	0,3	100,1%
2024	423,9	359,1	-64,8	84,7%

ES dalībvalstis 2020. gada jūlija Eiropadomes ārkārtas sanāksmē panāca vienošanos par ES daudzgadu budžetu 2021. – 2027. gadiem un ES Atveseļošanas instrumentu (*Next Generation EU*, *NGEU*) ES ekonomikas atbalstam izejai no Covid–19 krīzes. ES līmeņa Parāda vērtspapīru emisijas rezultātā aizņēmumu veidā pakāpeniski iegūstāmie 750 mljrd. euro (2018. gada cenās), attiecīgi 390 mljrd. euro apmērā tiks piešķirti dalībvalstīm kā granti un 360 mljrd. euro tiks izsniegti aizdevumu

formā. Šie līdzekļi tiek integrēti ES budžetā un izmantoti ES budžeta programmām un fondiem. ES aizņēmumus starptautiskajos finanšu tirgos ir plānots atmaksāt līdz 2058. gada beigām no esošajiem pašu resursiem un papildu jauniem pašu resursiem, kā arī no neizmantotajiem procentu maksājumiem. Vienošanās par papildu jauniem pašu resursiem vēl nav panākta.

Finansējumu nodrošina Lēmums par pašu resursiem¹⁰, kas ļauj EK ES vārdā aizņemties līdz 750 mljrd. *euro* pasākumiem laikposmā no 2021. līdz 2026. gadam. Nolūkā nodrošināt budžeta spējas, kas vajadzīgas, lai uzņemtos iespējamās saistības, kas attiecas uz *Next Generation EU* instrumenta finansēšanu, un saskaņā ar budžeta disciplīnas prasībām pārskatītais Lēmums par pašu resursiem paredz pašu resursu maksimālo apjomu saistībām un maksājumiem ārkārtas un pagaidu palielinājumu par 0,6% no ES NKI. Maksimālo apjomu palielināšanu izmantos vienīgi, lai risinātu ar Covid-19 krīzi saistītās vajadzības, un tā nepārsniegs laiku, kas vajadzīgs, lai segtu šīs saistības.

Aizņēmuma procentu maksājumu nomaksa ir uzsākta ar 2022. gadu. Aizņēmuma procentu summas ir iekļautas kopējā ES budžetā (katras dalībvalsts aptuvenā daļa var tikt aprēķināta saskaņā ar NKI atslēgu) un par tām netiek saņemts atsevišķs iemaksu pieprasījums. Šobrīd nav konkrēti nosakāms iemaksu apjoms, lai segtu procentu maksājumus, tomēr atbilstoši aktuālai tirgus situācijai, ir vērojama to pieauguma tendence, kuru lielās nenoteiktības dēļ nav iespējams precīzi kvantificēt. Šo problēmu identificēja ES daudzgadu budžeta vidusposma pārskata laikā un tika rasts risinājums, kas paredzēja kaskādes mehānisma izveidi procentmaksājumu segšanai – vispirms tiek identificētas un izmantotas pārdales ES vispārējā budžetā, tad seko atkārtota atcelto saistību izmantošana un vienīgi, kā pēdējās nepieciešamības rīks, papildu var tikt mobilizēti resursi un iesauktas pašu resursu iemaksas. Līdz ar šo risinājumu tiek mazināts risks, ka tuvāko gadu laikā ES budžetā tiek iesaukts papildus finansējums. Tādēļ pašlaik iepriekš minētais risks **netiek iekļauts fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinā.**

Sākot ar 2024. gadu dalībvalstis ne pašu resursu veidā, bet gan veicot divpusējas iemaksas ES vispārējā budžetā ārējo iezīmēto ieņēmumu veidā, var subsidēt procentu maksājumus Ukrainai piešķirtā aizdevuma finansēšanai. 2022. gada decembrī tika apstiprināts jauns ES līmeņa instruments, kurš paredz piešķirt aizdevumu Ukrainai 18 mljrd. *euro* apmērā ar izmaksu laika posmā no 2023. līdz 2024. gada pirmajam ceturksnim. Aizdevums Ukrainas valdībai ir piešķirts budžeta iztrūkuma segšanai un valsts pamatfunkciju nodrošināšanai. Atkarībā no aizdevuma procentu maksājuma apjoma, Ukrainas pieprasījuma un ES budžeta iespēju izskatīšanas, dalībvalstīm atbilstošā daļa tiks aprēķināta, izmantojot tām atbilstīgo labklājības rādītāju – NKI sadales atslēgu. Katram gadam finansējamo apjomu dalībvalstīm aprēķinās, izmantojot iepriekšējā gada NKI sadales atslēgu, kāda ir bijusi spēkā, apstiprinot ES vispārējo budžetu konkrētajam finanšu gadam vai tā grozījumus. 2023. gadam Latvijas NKI sadales atslēga veido aptuveni 0,23% no ES kopējā NKI. Ņemot vērā to, ka aizdevuma procentu maksājumu summa nav precīzi nosakāma, konkrētus dalībvalstu maksājumus aprēķināt nav iespējams. Šobrīd iemaksu nolīgumos, kuri noslēgti starp dalībvalstīm un EK, Latvijai maksimālais iemaksu apjoms laika posmam no 2024. – 2027. gadam noteikts 6 471 254 *euro* apmērā. Tas nozīmē ikgadējo iemaksu aptuveni 1,6 milj. *euro*¹¹ apmēra, kuras ir iekļautas FM 2024. – 2027. gadu budžeta plānā. Līdz ar augstāk minētajiem apsvērumiem procentu maksājumu finansēšana Ukrainas aizdevumam **netiek iekļauta fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinā.**

2.6. EIROPAS SAVIENĪBAS POLITIKU INSTRUMENTU UN CITU ĀRVALSTU FINANŠU PALĪDZĪBAS PROGRAMMAS

Atbilstoši FDL 15. pantam tiek noteikti koriģētie maksimālie valsts budžeta izdevumi, kas paredz izdevumu izlīdzināšanu, kas aprakstīta FDL 18. pantā, tostarp iekļaujot izdevumu izlīdzināšanu ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas pasākumiem (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – ES politiku instrumenti). Taču ņemot vērā, ka izdevumu izlīdzināšanas mehānisms praksē nestrādā, jo būtisku nenoteiktību rada ES politiku

¹⁰ PADOMES LĒMUMS (ES, Euratom) 2020/2053 (2020. gada 14. decembra) par ES pašu resursu sistēmu un ar ko atceļ Lēmumu 2014/335/ES, Euratom.

¹¹ 2024. gadā Ukrainas aizdevuma procentu maksājuma apmērs, kas jāsedz Latvijai, ir 1 450 924,58 *euro*.

instrumentu prognožu un izpildes atšķirības un virssaistību mehānisms¹², likuma “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” 9. pantā tika noteikts, ka izdevumu izlīdzināšana 2025., 2026. un 2027. gadā netiek veikta un izlīdzinātos izdevumus nosaka to faktiskajās vērtībās. Kā arī ņemot vērā, ka sagatavojot valsts budžeta prognozes, daļa no paredzētā finansējuma ES politiku instrumentu un citām ĀFP programmām, tiek plānota 74. resora “Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums” 80.00.00 programmā “Nesadalītais finansējums ES politiku instrumentu un pārējās ĀFP līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai” (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – 80. programma), tiek analizēti kopējie ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu izdevumi, lai izvērtētu fiskāla riska iestāšanos. Gadījumā, ja faktiskie ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu izdevumi pārsniedz plānotos, ir iespējama fiskālā riska iestāšanās. Papildus tiek vērtēts, vai šāda riska iestāšanās ilgtermiņā nav simetriska – virsplāna izpildi vienā gadā, kompensē plāna neizpilde citā gadā.

Tabulā Nr.2.6.1 attēloti ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu izdevumi līdz 2024. gadam, kas norāda, ka ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu faktiskie izdevumi 2014., 2015., 2018. un 2019. gadā bija augstāki kā plānots, savukārt 2016., 2017., 2020., 2021., 2022., 2023. un 2024. gadā bija zemāki kā plānots. Līdz ar to varbūtība, ka ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu faktiskie izdevumi ir augstāki vai zemāki kā plānots, ir simetriska. Tomēr jāatzīmē, ka pēdējos gados plānotie ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu faktiskie izdevumi ir bijuši zemāki kā plānots, ņemot vērā gan pēdējo gadu ekonomiskos satricinājumus, gan jaunā ES fondu 2021. – 2027. gada plānošanas perioda un Atveseļošanas un noturības mehānisma (turpmāk – ANM) lēnāku ieviešanu, taču sagaidāms ka nākamajos gados ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu realizēšanas temps pieaugs, kas arī būs atspoguļots vispārējās valdības budžeta bilances prognozēs. Saskaņā ar EKS uzskaites principiem, vispārējās valdības budžeta bilanci ietekmē tikai nacionālais līdzfinansējums ES politikas instrumentu un citu ĀFP programmu realizācijai jeb valsts budžeta finansējums, kas jānodrošina veiksmīgai projektu ieviešanai. Deklarācijas kontekstā ir svarīgi izvērtēt, vai valsts budžeta plānotais līdzfinansējums jeb valsts budžeta izdevumi ir bijuši augstāki vai zemāki kā plānotie. Jāsecina, ka svārstības ir līdzīgas kā ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu izdevumiem, izņemot 2016. gadu, kad ĀFP izdevumi bija zemāki kā plānots, bet budžeta izdevumi augstāki. Šāda situācija izveidojās, jo 2016. gadā tika norakstītas 2007. – 2013. gada ES struktūrfondu plānošanas periodā uzkrātās virssaistības.

Tabula Nr.2.6.1 ES politiku instrumentu un citu ārvalstu finanšu palīdzības programmu izdevumi, valsts budžeta izdevumi, milj. euro un līdzfinansējuma likmes, %

	Gads/rādītājs	Ārvalstu finanšu palīdzības izdevumi	Līdzfinansējuma likme	Valsts budžeta izdevumi
2014	Plāns	1281,4	84,1%	204,2
	Izpilde	1372,0	83,6%	224,6
	Novirze no plāna %	7,1%		10,0%
2015	Plāns	1254,3	86,2%	172,9
	Izpilde	1262,5	82,2%	224,1
	Novirze no plāna %	0,7%		29,6%
2016	Plāns	1201,9	84,2%	190,0
	Izpilde	1037,4	79,4%	213,7
	Novirze no plāna %	-13,7%		12,5%
2017	Plāns	1334,8	86,3%	182,7
	Izpilde	1078,7	84,2%	170,5
	Novirze no plāna %	-19,2%		-6,7%
2018	Plāns	1256,4	87,2%	160,6
	Izpilde	1438,0	84,8%	218,6

¹² ES fondu 2021. – 2027. gada plānošanas periodā vairs nav paredzēts virssaistību mehānisms

Gads/rādītājs		Ārvalstu finanšu palīdzības izdevumi	Līdzfinansējuma likme	Valsts budžeta izdevumi
2019	Novirze no plāna %	14,5%		36,1%
	Plāns	1371,8	85,2%	203,2
	Izpilde	1435,9	83,2%	241,1
2020	Novirze no plāna %	4,7%		18,6%
	Plāns	1446,6	86,6%	194,4
	Izpilde	1338,9	87,2%	171,4
2021	Novirze no plāna %	-7,4%		-11,8%
	Plāns	1543,3	79,7%	312,9
	Izpilde	1273,2	87,3%	161,7
2022	Novirze no plāna %	-17,5%		-48,1%
	Plāns	1954,2	89,4%	207,1
	Izpilde	1384,0	86,7%	183,6
2023	Novirze no plāna %	-29,2%		-11,4%
	Plāns	2135,3	88,4%	247,7
	Izpilde	1943,0	89,9%	197,0
2024	Novirze no plāna %	-9,0%		-20,5%
	Plāns	2634,3	84,8%	399,9
	Izpilde	1816,7	85,1%	271,0
		-31,0%		-32,2%

Ņemot vērā datus, kas attēloti tabulā Nr.2.6.1, varbūtība, ka valsts budžeta izdevumi ir augstāki vai zemāki kā plānots, ilgtermiņā ir simetriska un **fiskālā nodrošinājuma rezerve šim riskam netiek veidota**. Taču papildus vērtējot fiskālā riska iestāšanos, ir jāvērtē vai 80. programmā ieplānotais finansējums tiek pārdalīts tikai ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu īstenošanai. Gadījumā, ja finansējums tiek pārdalīts uz citām programmām, kurām valsts budžeta līdzfinansējums ir 100% apjomā, tad var iestāties situācija, ka 80. programmā ir ieplānots pietiekošs kopējais finansējums, taču budžeta izdevumu daļa ir būtiski augstāka kā sākotnēji plānots, kas savukārt veido negatīvu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci.

Tabulā Nr.2.6.2 ir apkopoti dati par finansējuma pārdalēm no 80. programmas. Atbilstoši tabulā Nr.2.6.2 norādītajam finansējums tiek pārdalīts arī programmām, kas nav saistītas ar ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu īstenošanu. Finansējums tiek pārdalīts klimata pārmaiņu un emisijas kvotu izsolišanas instrumenta finansēto projektu īstenošanai atbilstoši MK noteikumiem. Finanšu avots šiem projektiem ir gūtie ieņēmumi no Latvijai piešķirto emisijas kvotu izsolišanas, kas ir uzkrāti un iepriekšējos periodos netika izmantoti klimata pārmaiņu un emisijas kvotu izsolišanas instrumenta finansēto projektu īstenošanai.

Tabula Nr.2.6.2 80. programma un finansējuma pārdales, milj. euro

Gads	80.00.00 programma "Nesadalītais finansējums ES politiku instrumentu un pārējās ĀFP līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai" plāns	Kopā pārdalītais finansējums, t.sk:	Pārdalītais finansējums ES politiku instrumentu un pārējo ĀFP līdzfinansēto projektu un pasākumu īstenošanai	Pārdalītais finansējums citu projektu un pasākumu īstenošanai
2014	154,4	136,8	120,1	16,8
2015	137,3	131,7	115,4	16,3
2016	438,6	291,3	291,3	0,0
2017	519,8	298,4	291,3	7,1
2018	125,6	125,5	123,2	2,3
2019	29,2	29,1	22,6	6,5
2020	136,2	111,6	111,5	0,1
2021	573,4	351,6	351,6	0,0
2022	586,1	255,1	164,1	91,0
2023	407,6	406,6	376,8	29,8
2024	1145,7	437,8	420,4	17,5

Lai iegūtu pilnīgu ainu par fiskālā riska iestāšanos, tiek novērtēts, ņemot vērā papildus budžeta finansētos klimata pārmaiņu un emisijas kvotu izsolišanas instrumenta projektus, vai pietiekošā apjomā 80. programmā tika ieplānots budžeta līdzfinansējums. Tabulā Nr.2.6.3 ir norādīts kopējais valsts budžeta finansējums, kas bija nepieciešamas ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu īstenošanai, kā arī finansējums, kas tika pārdalīts uz valsts budžeta finansētajiem klimata pārmaiņu un emisijas kvotu izsolišanas instrumenta projektiem.

Tabula Nr.2.6.3 Valsts budžeta līdzfinansējums ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu īstenošanai, kā arī klimata pārmaiņu un emisijas kvotu izsolišanas instrumenta projektiem, milj. euro

Gads/rādītājs		Valsts budžeta līdzfinansējums	Pārdalītais finansējums citu projektu un pasākumu īstenošanai	Kopējie valsts budžeta izdevumi
2014	Plāns	204,2	0,0	204,2
	Izpilde	224,6	16,8	241,4
	Novirze no plāna %	10,0%		18,2%
2015	Plāns	172,9	0,0	172,9
	Izpilde	224,1	16,3	240,5
	Novirze no plāna %	29,6%		39,1%
2016	Plāns	190,0	0,0	190,0
	Izpilde	213,7	0,0	213,7
	Novirze no plāna %	12,5%		12,5%
2017	Plāns	182,7	0,0	182,7
	Izpilde	170,5	7,1	177,6
	Novirze no plāna %	-6,7%		-2,8%
2018	Plāns	160,6	0,0	160,6
	Izpilde	218,6	2,3	220,9
	Novirze no plāna %	36,1%		37,6%
2019	Plāns	203,2	0,0	203,2
	Izpilde	241,1	6,5	247,6

	Gads/rādītājs	Valsts budžeta līdzfinansējums	Pārdalītais finansējums citu projektu un pasākumu īstenošanai	Kopējie valsts budžeta izdevumi
	Novirze no plāna %	18,6%		21,9%
2020	Plāns	194,4	0,0	194,4
	Izpilde	171,4	0,1	171,5
	Novirze no plāna %	-11,8%		-11,8%
2021	Plāns	312,9	0,0	312,9
	Izpilde	161,7	0,0	161,7
	Novirze no plāna %	-48,3%		-48,3%
2022	Plāns	207,1	0,0	207,1
	Izpilde	183,6	91,0	274,6
	Novirze no plāna %	-11,4%		32,6%
2023	Plāns	247,7	0,0	247,7
	Izpilde	197,0	29,8	226,7
	Novirze no plāna %	-20,5%		-8,5%
2024	Plāns	399,9	0,0	399,9
	Izpilde	271,0	17,5	288,4
	Novirze no plāna %	-32,2%		-27,9%

Atbilstoši tabulā Nr.2.6.3 norādītajam secināms, ka valsts budžeta līdzfinansējums, salīdzinot ar rezultātiem 2.6.1 tabulā, nav bijis pietiekošs tikai 2022. gadā, kad 77,9 milj. *euro* no 80. programmas tika pārdalīti EM programmai 29.07.00 “Emisijas kvotu izsolišanas instrumenta finansējums elektroenerģijas lietotāju atbalstam”. Ņemot vērā, ka negatīvā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, ņemot vērā pārdales no 80. programmas citu projektu un pasākumu īstenošanai, ir bijusi novērota tikai vienu reizi kopš 2014. gada, tad kopējo fiskālā riska novērtējumu tas nemaina, un attiecīgi papildus **fiskālā nodrošinājuma rezerve šim riskam netiek veidota**. Tomēr arī turpmāk jāanalizē vai 80. programmā tiek rezervēts finansējums pietiekošā apjomā un valsts budžeta līdzfinansējumam tiek noteikta atbilstoša līdzfinansējuma likme.

Rail Baltica projekts

Deklarācijas ietvaros atsevišķa uzmanība tiek pievērsta lielākajam infrastruktūras projektam Baltijas reģionā – *Rail Baltica*. Projekta ieviešanā var veidoties būtiskas nobīdes, kas var ietekmēt vispārējās valdības budžeta bilanci.

Rail Baltica projekts ir Eiropas standarta platuma dzelzceļa transporta Eiropas transporta tīkla (turpmāk – TEN-T) Ziemeļjūras – Baltijas koridora transporta sistēmas elements, kas aptver četras ES dalībvalstis – Poliju, Lietuvu, Latviju un Igauniju, un netieši arī Somiju. Paredzēts, ka dzelzceļa līnija savienos Helsinkus, Tallinu, Pērnavu, Rīgu, Paņevežu, Kauņu, Viļņu un Varšavu. *Rail Baltica* projekta mērķis ir savienot Baltijas valstis ar Poliju un pārējo ES ar efektīvu, modernu, drošu, videi draudzīgu un tirgus prasībām atbilstošu dzelzceļa pārvadājumu sistēmu. Ziemeļu – Dienvidu virziena 1435 mm platuma dzelzceļa līnijas izbūve veicinās Baltijas valstu transporta infrastruktūras sistēmas integrāciju ES, kā arī tautsaimniecības ilgtspēju un diversificētu attīstību, palielinot tās konkurētspēju.

Saskaņā ar 2017. gadā veikto ieguvumu–izdevumu analīzi¹³, kopējās projekta būvniecības izmaksas tika aplēstas ap 5,8 mljrd. *euro*, no tām Latvijai – 1,97 mljrd. *euro*. Atbilstoši Latvijas Republikas Valsts kontroles 2024. gada situācijas izpētei¹⁴, konstatēts, ka kopējās izmaksas ir pieaugušas līdz 23,8 mljrd. *euro*, no kuriem Latvijas posma izmaksas veido 9,6 mljrd. *euro*. Lai pārvaldītu pieaugošās izmaksas un sasniegtu ES regulā¹⁵ noteikto termiņu, Baltijas valstis ir

¹³ Rail Baltica Global Project CostBenefit Analysis Final Report, pieejams: https://www.railbaltica.org/wp-content/uploads/2017/04/RB_CBA_FINAL_REPORT_0405.pdf (skatīts 31.07.2025)

¹⁴ Valsts kontroles situācijas izpēte par Rail Baltica projekta Latvijas posmu “Rail Baltica Latvijas posma tvēruma izmaiņu pieņemšanas gaita”, pieejams: <https://lrkv.gov.lv/lv/getrevisionfile/29755-YgMhcy9os0HqqiAcQzAGLPM3Czcub93j.pdf> (skatīts 31.07.2025)

vienojušās īstenot projektu divās kārtās, paredzot pabeigt pirmo kārtu līdz 2030. gadam, vienlaikus samazinot plānoto darbu apjomu, tādējādi palīdzot samazināt paredzamās izmaksas Latvijā no 9,6 līdz 6,4 mljrd. *euro* 2023. gada cenās, savukārt ņemot vērā prognozēto inflācijas pieaugumu no 11,4 mljrd. *euro* līdz 7,8 mljrd. *euro*¹⁵. Latvijas Republikas Valsts kontrole savā ziņojumā “*Rail Baltica projekta situācijas izpēte*”¹⁷ secināja, ka ņemot vērā paredzamo un jau piešķirto finansējumu, samazinātā tvēruma pabeigšanai papildus būtu nepieciešami līdzekļi 4,4 mljrd. *euro* apmērā, savukārt pilna tvēruma pabeigšanai – 7,6 mljrd. *euro*.

MK sēdē 2024. gada 11. jūnijā, izskatot SM informatīvo ziņojumu “*Par Rail Baltica projekta tvērumu un īstenošanas plāniem, nodrošinot projekta funkcionalitāti un starpvalstu dzelzceļa līniju savienojumu*”, MK uzdeva SM sadarbībā ar RB Rail AS turpināt darbu pie projekta izmaksu optimizācijas¹⁸. Savukārt MK 2024. gada 10. decembra sēdē¹⁹ tika izskatīts SM sagatavotais informatīvais ziņojums “*Par Rail Baltica projekta ieviešanas scenāriju Latvijas teritorijā*” un tika konceptuāli atbalstīts *Rail Baltica* projekta pirmās kārtas ieviešanas scenārijs Latvijas teritorijā, kurš tostarp paredz jauna dzelzceļa savienojamu izveidi no Imantas stacijas uz Rīgas lidostu, lai abas pasažieru stacijas varētu sākt izmantot 1520 mm pasažieru vilcienu apkalpošanai, integrējot Rīgas lidostas dzelzceļa staciju arī esošajā dzelzceļa tīklā, kā arī Salaspilī (Daugavkrastos) nodrošinot pārsēšanās iespēju starp *Rail Baltica* un esošo 1520 mm dzelzceļa tīklu. Atbilstoši SM sniegtajai informācijai *Rail Baltica* pirmās kārtas izmaksas izveidojot vienu sliežu ceļu no Lietuvas robežas līdz Igaunijai sasniegs 4,5 mljrd. *euro* (2023. gada cenās, bez PVN), savukārt būvdarbu pabeigšana abu Rīgas staciju (Rīgas lidostas un Rīgas centrālās dzelzceļa stacijas dienvidu daļā) un jaunas dzelzceļa līnijas no Imantas stacijas uz Rīgas lidostu izmaksas sasniegs 0,9 mljrd. *euro* (2023. gada cenās, bez PVN). Kā arī MK uzdeva SM kopīgi ar RB Rail AS un “*EIROPAS DZELZCEĻA LĪNIJAS*” turpināt darbu pie *Rail Baltica* projektu izmaksu samazināšanas, tai skaitā administratīvo izmaksu samazināšanas.

Jāatzīmē ka fiskālo risku vispārējās vadības mērķis saskaņā ar FDL 16. pantu ir nodrošināt fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā neatkarīgi no ārējo faktoru izraisītām izmaiņām, kā arī mazināt ārējo faktoru izraisītu izmaiņu ietekmi uz fiskālajiem rādītājiem vidējā termiņa budžeta ietvara likuma perioda gadā. *Rail Baltica* kontekstā deklarācijā būtu jāiekļauj riski, ja FM konstatētu, ka ***Rail Baltica* projektā uzņemtas saistības varētu radīt novirzi no likumā par valsts budžetu kārtējam gadam un vidējā termiņa ietvaru noteiktajiem fiskālajiem rādītājiem**. Valsts tiešās vai netiešās saistības, kas rada vai var radīt papildus izmaksas nākotnē – ārpus likuma apstiprinātā vidējā termiņa budžeta ietvara ir jautājums, kas atrodas ārpus deklarācijas tvēruma. Izstrādājot jaunu vidējā termiņa budžeta ietvaru, MK lemj par ieņēmumu un izdevumu sabalansēšanu. Ja šajā procesā rodas nepieciešamība finansēt būtisku izdevumu pieaugumu, MK lemj par kompensējošiem pasākumiem.

Atbilstoši FM rīcībā esošajai informācijai uz deklarācijas sagatavošanas brīdi, Latvijai ir izdevies piesaistīt finansējumu 1,426 mljrd. *euro* apmērā, t.sk. no EISI1 – EISI11 finansēšanas līgumiem 1,313 mljrd. *euro* un no militārās mobilitātes programmas 0,113 mljrd. *euro*²⁰. Kā arī MK sēdē 2025. gada 18. februārī²¹ tika piešķirts ANM finansējums 114,6 milj. *euro* apmērā un valsts budžeta finansējums 24,1 milj. *euro* apmērā Rīgas centrālās dzelzceļa pasažieru stacijas dienvidu daļas investīciju projekta pabeigšanai. Savukārt par EISI11 uzsaukuma rezultātiem, SM vēl nav

¹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 1315/2013 (2013. gada 11. decembris) par Savienības pamatnostādņēm Eiropas transporta tīkla attīstībai un ar ko atceļ Lēmumu Nr. 661/2010/ES.

¹⁶ SM informatīvais ziņojums “*Par Rail Baltica projekta tvērumu un īstenošanas plāniem, nodrošinot projekta funkcionalitāti un starpvalstu dzelzceļa līniju savienojumu*”, pieejams: <https://www.sam.gov.lv/lv/media/12396/download?attachment> (skatīts 31.07.2025).

¹⁷ Igaunijas, Latvijas un Lietuvas augstākās revīzijas iestāžu kopīgā situācijas izpēte par *Rail Baltica* projektu, pieejams: <https://lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29755-TP4jWroXJpDxwrWlQxESURJGzTdtBZvv.pdf> (skatīts 31.07.2025)

¹⁸ MK 2024. gada 11. jūnija sēde (protokols Nr.24 78.§).

¹⁹ MK 2024. gada 10. decembra sēde (protokols Nr.52 102.§).

²⁰ MK 2024. gada 10. decembra sēde (protokols Nr.52 102.§).

²¹ MK 2025. gada 18. februāra sēde (protokols Nr.7 33.§).

iesniegusi informatīvo ziņojumu MK. Papildus nepieciešamo finansējumu *Rail Baltica* projekta īstenošanai ir plānots piesaistīt tostarp no ES daudzgadu budžeta (2028 – 2034), kurā *Rail Baltica* projekts ir noteikts kā viena no Latvijas prioritātēm²².

Rail Baltica projekta ietvaros militārās mobilitātes pasākumus var finansēt no SAFE²³ aizņēmuma. Ja šāds risinājums tiek īstenots un no aizņēmuma tiek finansēti pasākumi, kuriem budžetā finansējums nav paredzēts, par attiecīgo aizņēmuma summu palielinās negatīvā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci un bez kompensējošiem pasākumiem tiek pārkāpti fiskālie nosacījumi. Saskaņā ar FDL 9. pantu, ja MK pieņem normatīvo aktu, kas izraisa ietvara likumā noteikto koriģēto maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu griestu pārsniegumu, kurš nav saistīts ar šā likuma 5. panta pirmajā daļā minētajiem gadījumiem, vai kas izraisa ietvara likumā plānoto valsts budžeta ieņēmumu samazinājumu, MK nodrošina, ka vienlaikus stājas spēkā arī tāds normatīvais akts vai tādi normatīvie akti, kas kompensē izdevumu pieaugumu vai ieņēmumu samazinājumu. Kompensēšana notiek, palielinot ieņēmumus vai samazinot izdevumus. Līdz ar to, ja MK pieņemtu lēmumu par aizņēmuma pieprasīšanu no SAFE *Rail Baltica* projektam, tam par attiecīgu finansējuma apjomu ir jāveic konsolidācijas pasākumi.

Atbilstoši datiem tabulā Nr.2.6.4 *Rail Baltica* projekta izdevumi ar katru gadu pieaug, tomēr ieviešana atpaliek no plānotā. Sagaidāms, ka turpmāk izdevumi projekta īstenošanai arvien pieaugs, taču uz doto brīdi nav iespējams izvērtēt vai faktiskie izdevumi varētu pārsniegt plānotos. Papildus jāņem vērā, ka fiskālais risks *Rail Baltica* projekta ieviešanā ir jāvērtē kontekstā ar visiem ES politiku instrumentu un citu ĀFP programmu izdevumiem, tādējādi **fiskālā rezerve šim riskam atsevišķi netiek veidota.**

Tabula Nr.2.6.4 TEN–T programmas 60.07.00 (*Rail Baltica*) plānotie un faktiskie izdevumi, milj. euro

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Plāns	-	9,3	21,3	32,3	69,0	108,7	167,7	114,5	161,6
Izpilde	0,4	1,5	3,7	13,1	38,5	76,2	75,3	161,0	170,5
Novirze no plāna %	-	-83,8%	-82,6%	-59,4%	-44,2%	-29,9%	-55,1%	40,6%	5,5%

2.6.1. Atveseļošanas fonda un noturības mehānisma finansējuma apgūšana

ANM ir pagaidu instruments, kas finansē ES dalībvalstu reformas un investīcijas, kuras veiktas laika posmā no Covid-19 pandēmijas sākuma 2020. gada februārī līdz 2026. gada 31. decembrim²⁴. ANM ir balstīts uz sniegumu rezultātiem. Tas nozīmē, ka EK izmaksā summas katrai valstij tikai tad, kad tā ir sasniegusi iesniegtā valsts atveseļošanas un noturības plānā (turpmāk – ANP) izklāstītās reformas un ieguldījumus, to starpposma rādītājus un mērķus, kas tiek ieviesti pēc noteikta grafika un jāīsteno līdz 2026. gada beigām. Sasniedzot apstiprinātos starpposma rādītājus un mērķrādītājus, valdības iesniedz maksājuma pieprasījumu (līdz divām reizēm gadā) un, ja atbilstoši vērtējumam rādītāji ir sasniegti, tā izmaksā noteiktās summas.

Latvijas sākotnējo nacionālo ANP ES Padomē apstiprināja 2021. gada 13. jūlijā. 2023. gada 23. septembrī Latvija iesniedza ANP grozījumus ar lūgumu pārvietot savu **Brexit korekcijas rezerves (BKR) daļu 10,9 milj. euro** apmērā, kas papildināja Latvijas **ANM** un **REPowerEU dotāciju** piešķirumus attiecīgi **1,83 mljrd. euro** un **123,8 milj. euro** apmērā, rezultātā veidojot ES Padomes 2023.

²² Saeimas Eiropas lietu komisijas sēdē apstiprina nacionālo pozīciju par ES daudzgadu budžetu (2028-2034), pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/lv/jaunums/saeimas-eiropas-lietu-komisijas-sede-apstiprina-nacionalo-poziciju-par-es-daudzgadu-budzetu-2028-2034> (skatīts 31.07.2025).

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX:32025R1106>

²⁴ https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_lv

gada 8. decembrī apstiprinātā grozītā plāna vērtību – **1,97 mljrd. euro**²⁵. Ņemot vērā, ka ANP daļēji vairs nebija iespējams īstenot, Latvija 2024. gada 18. decembrī iesniedza grozītu ANP, kur grozījumi attiecas uz 28 pasākumiem, kas vērsti uz to, lai īstenotu labākas alternatīvas un sasniegtu sākotnējos mērķus.

Ņemot vērā, ka jebkuru mērķu sasniegšana ir saistīta ar zināmu apstākļu nenoteiktību, kas var radīt risku veiksmīgam iznākumam, EK ES fondu un ANM finanšu līdzekļu ieguldīšanai ir noteikusi dalībvalstīm prasības izveidot risku pārvaldību aptverošu ES fondu un ANM vadību. Attiecīgi 2024. gadā ir apstiprināta ES fondu un ANP vadībā iesaistīto institūciju Risku Pārvaldības Stratēģija²⁶, kas aptver arī finanšu riskus, kas saistīti ar nepilnīgu un novēlotu²⁷ ES fondu un AF finansējuma ieguldīšanu tautsaimniecībā. Minētajā stratēģijā ir atrunāti pasākumi, kas paredzēti finanšu riska kontrolei un samazināšanai.

Atbilstoši ES Regulai 2021/241²⁸, ar ko izveido ANM, ANP ieviešana ir jāpabeidz līdz 2026. gada 31. augustam, vienlaikus ievērojot ANP noteiktos termiņus konkrētiem reformu un investīciju rādītājiem. Latvijā līdz minētajam termiņam vēl ir jāizpilda 115 rādītāji²⁹. Ņemot vērā pieejamo informāciju, 2025. gada aprīlī Latvija sasniegusi 51% rādītāju izpildi, un līdz šim budžetā no EK saņemti jau 801 milj. euro jeb ~40% no kopējā 1,97 mljrd. euro ANM piešķiruma.

2025. gadā un 2026. gadā sagaidāma lielākā maksājumu intensitāte, tuvojoties Atveseļošanas fonda (turpmāk – AF) plāna ieviešanas pabeigšanai 2026. gada augustā, atbilstoši iestādēm pastiprināti jāveic pasākumi, lai nepieļautu AF investīciju finanšu un rādītāju plānu un mērķu sasniegšanas nobīdes. Fiskālais risks var iestāties situācijā, kad nav sasniegti starpposma rādītāji un mērķrādītāji, attiecīgi netiek saņemts AF finansējums un, ja projekts ir iesākts, to ir nepieciešams turpināt par valsts budžeta līdzekļiem.

Uz deklarācijas sagatavošanas brīdi nav pamatojuma uzskatīt, ka kāds no mērķrādītājiem netiks sasniegts un attiecīgi **fiskālā nodrošinājuma rezerve šim riskam netiek veidota.**

2.7. APROPRIĀCIJAS PALIELINĀŠANA

Fiskālais risks iestājas gadījumā: 1) ja budžeta iestādes programmu realizācijai nepieciešams papildus finansējums, kura avots ir iepriekšējos periodos saņemto ieņēmumu no sniegtajiem maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu atlikums (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – maksas pakalpojumu atlikums); 2) ja likumā par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros – kārtējā gada budžeta likums) valsts budžeta 74. resora “Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums” programmā 01.00.00 “Apropriācijas rezerve” (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – programma “Apropriācijas rezerve”) nav pietiekoši resursi, lai nodrošinātu finansējumu ministrijām un centrālajām valsts iestādēm papildus apropriācijai LBFV noteiktajā kārtībā; 3) ja valsts budžeta 74. resora “Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums” programmā 02.00.00 “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – programma “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”) pieejamais finansējums ir nepietiekams un LBFV noteiktajā kārtībā tiek veikta apropriācijas palielināšana. Deklarācijā visi trīs gadījumi tiek apskatīti atsevišķi un par katru gadījumu tiek pieņemts lēmums par fiskālās nodrošinājuma rezerves izveidi.

2.7.1. Ieņēmumu no sniegtajiem maksas pakalpojumiem un citu pašu ieņēmumu atlikums

²⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5730-2025-INIT/lv/pdf>

²⁶ Apstiprināta pamatojoties uz 2024. gada 28. augusta risku pārvaldības darba grupas lēmumu protokola Nr.5.2-1/11/22

²⁷ Pret sākotnējo SAM uzsākšanas laika grafiku

²⁸ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/241/oj/?locale=LV>

²⁹ Informācija par Atveseļošanas fonda ieviešanas progresu ir pieejama ES fondu tīmekļa vietnē, pieejama: <https://www.esfondi.lv/profesionali/ieviesana/ieviesanas-plani-un-to-izpilde/atveselosanas-fonds-2> (skatīts 31.07.2025).

Atbilstoši LBFV 9. panta četrpadsmitās daļas 1. punktam finanšu ministram ir tiesības palielināt valsts budžetā likumā noteikto apropriāciju valsts budžeta iestāžu maksas pakalpojumu atlikumu saimnieciskā gada sākumā izmantošanai³⁰. Palielinot kārtējā gada budžeta likumā noteikto apropriāciju, veidojas negatīva ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci. Lai izvērtētu nepieciešamību veidot fiskālā nodrošinājuma rezervi iepriekš minētajam fiskālajam riskam tiek novērtēts, kāds ir maksas pakalpojumu atlikums saimnieciskā gada sākumā un kādas ir maksas pakalpojumu atlikuma neto izmaiņas.

Tabula Nr.2.7.1 Budžeta iestāžu maksas pakalpojumu atlikums gada sākumā, milj. euro

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Maksas pakalpojumu atlikums	33,6	36,8	42,6	42,2	40,6	47,0	57,7	65,7	78,7	94,9	108,9	128,1
Izmaiņas maksas pakalpojumu atlikumos	3,1	5,8	-0,3	-1,6	6,4	10,7	8,0	13,0	16,3	14,0	19,2	

Budžeta iestāžu maksas pakalpojumu atlikums, kā arī tā izmaiņas ir attēlotas tabulā Nr.2.7.1. Budžeta iestāžu maksas pakalpojumu atlikuma dinamika, norāda uz to, ka arī, ja kārtējā gadā tiek palielināta apropriācija, tomēr tā nav lielāka kā kārtējā gada laikā saņemtie ieņēmumi par sniegtajiem maksas pakalpojumiem, kas netiek izlietoti kārtējā gadā, tādējādi uzlabojot vispārējās valdības budžeta bilanci. Ņemot vērā, ka maksas pakalpojumu un citu pašu ieņēmumu atlikums nav radījis būtisku negatīvu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci, **fiskālā nodrošinājuma rezerve netiek veidota.**

2.7.2. Apropriācijas rezerve

Par fiskālā riska avotu ir uzskatāma programmas “Apropriācijas rezerve” palielināšana. Programmu “Apropriācijas rezerve” plāno atsevišķi no ministriju vai citu centrālo iestāžu budžetiem. Šajā budžeta programmā plāno līdzekļus projektu uzturēšanas apropriācijas rezervei un neizlietoto asignējumu rezervei, ko ministrijas un centrālās iestādes pieprasa un izmanto MK noteiktajā kārtībā. Gadījumā, ja budžeta programmā “Apropriācijas rezerve” pietrūkst līdzekļu ministriju vai citu centrālo iestāžu pieprasījumu nodrošināšanai, tad finanšu ministram atbilstoši LBFV 9.¹ panta 6. daļai ir tiesības budžeta programmu “Apropriācijas rezerve” palielināt, kas tiešā veidā negatīvi ietekmē vispārējās valdības budžeta bilanci. Grozījumi LBVF, kuri pieļauj programmas “Apropriācijas rezerve” palielināšanu, tika apstiprināti 2020. gada 23. novembrī un stājās spēkā ar 2021. gada 1. janvāri. Šo grozījumu mērķis ir nodrošināt efektīvu un elastīgu budžeta līdzekļu izmantošanu saimnieciskā gada beigās un paplašinātu elastības iespējas ministrijām un citām centrālajām iestādēm sasniegt augstākus rezultātus ar piešķirtajiem budžeta līdzekļiem.

Lai novērtētu fiskālo risku ir apkopota informācija tabulā Nr.2.7.2, kurā atspoguļoti dati par kārtējā gada budžeta likuma programmu “Apropriācijas rezerve” ieplānoto finansējumu, budžeta programmas “Apropriācijas rezerve” palielinājumu, kā arī iepriekšējā gada neizlietotie asignējumi, kurus daļēji ministrijas vai centrālās iestādes var pieprasīt kārtējā gadā MK noteiktajā kārtībā. Tabulā Nr.2.7.2 ir atspoguļoti visi neizlietotie asignējumi, taču atbilstoši LBFV 9.¹ panta 4. daļai ministrijas vai centrālās iestādes nepieprasa neizlietoto asignējumu daļu, kas radusies no vienreizējiem prioritārajiem pasākumiem piešķirtā finansējuma un iepriekšējā saimnieciskā gada terminēto vienreizējo pasākumu īstenošanas, kuru mērķis ir sasniegts jau iepriekšējā saimnieciskajā gadā.

Programma “Apropriācijas rezerve” tika palielināta 2021., 2022., 2023. un 2024. gadā, kas radīja negatīvu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci, taču tajā pašā laikā ministriju un centrālo iestāžu neizlietotie asignējumi veidoja 593,5 milj. euro, 144,3 milj. euro, 93,2 milj. euro un 276,1 milj. euro. Jāatzīmē, ka augstāki neizlietoto asignējumu līmeņi ir novērojami pēdējos gados, kad valdība sniedza

³⁰ Šo apropriāciju atļauj veikt FDL 7. panta 3. daļa

atbalstu mājāsaimniecībām un uzņēmumiem gan Covid–19 pandēmijas un tās seku pārvarēšanai, gan lai ierobežotu ārkārtējo energoresursu cenu pieaugumu, gan bēgļiem no Ukrainas, kā arī tika stiprinātas valsts aizsardzības spējas. Ņemot vērā, ka budžeta programmas “Apropriācijas rezerve” palielinājums ir zemāks kā ikgadējais ietaupījums neizlietoto asignējumu veidā, **fiskālā nodrošinājuma rezerve netiek veidota.**

Tabula Nr.2.7.2 Programma “Apropriācijas rezerve” un neizlietotie asignējumi pamatfunkcijām, milj. euro

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Apropriācijas rezerve budžeta likumā	15,6	14,3	10,0	14,3	14,0	21,0	12,8	11,6
Apropriācijas rezerves palielināšana	-	-	-	-	19,3	47,3	89,7	57,7
Neizlietotie asignējumi	67,4	56,5	28,0	107,9	593,5	144,3	93,2	276,1

2.7.3. Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem

Fiskālais risks iestājas gadījumā, ja valsts budžeta programmā “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” pieejamais finansējums ir nepietiekams un LBFV noteiktajā kārtībā tiek veikta apropriācijas palielināšana. Programmā “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” tiek plānots finansējums neparedzētiem gadījumiem un valstiski īpaši nozīmīgiem pasākumiem. Atbilstoši LBVF 12. panta 3.¹ daļai, finanšu ministram ir tiesības palielināt valsts budžetā noteikto apropriāciju līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem ārkārtas situācijas novēršanai un neparedzētiem izdevumiem katastrofu, dabas stihiju un ugunsgrēku seku novēršanai un to radīto zaudējumu kompensēšanai.

Tabula Nr.2.7.3 Programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” palielinājums, milj. euro

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” kārtējā gada budžeta likumā noteiktais apjoms	38,1	32,6	32,7	41,0	43,5	20,4	23,5	26,7	82,6	78,4	119,2
Programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” palielinājums	9,3	5,4	12,8	27,0	20,2	6,1	728,0	2001,7	1957,3	89,0	1,8
t.sk. apropriācijas palielināšana	-	-	-	-	-	-	650,0	1950,0	1820,4	30,0	-
t.sk. apropriācijas pārdale	9,3	5,4	12,8	27,0	20,2	6,1	78,0	51,7	136,9	59,0	1,8

Tabulā Nr.2.7.3 ir apkopota informācija par budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” palielinājumu kopš 2014. gada. No kopējā programmas pieauguma jānošķir tie gadījumi, kad programma “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” tika palielināta no ietaupījumiem citās programmās, tostarp budžeta programmā “Apropriācijas rezerve”, vai neplānotiem budžeta ieņēmumiem. Fiskālais risks rodas tajos gadījumos, kad tiek veikta apropriācijas palielināšana, kas tiešā veidā ietekmē vispārējās valdības budžeta bilanci. Kopš 2014. gada, apropriācijas palielinājums ir novērojams tikai gados, kad tiks sniegts atbalsts mājāsaimniecībām un uzņēmumiem Covid–19 un energoresursu cenu ārkārtējā pieauguma apstākļos, tāpat, Krievijas uzsāktā kara Ukrainā rezultātā tika

sniegts atbalsts Ukrainai un tās civiliedzīvotājiem un stiprinātas valsts aizsardzības spējas. Šie notikumi uzskatāmi par visaptverošiem un lieliem makroekonomiskiem šokiem, kurus fiskālo risku vadības mehānisms neaptver un **šādām nestandarta situācijām fiskālā nodrošinājuma rezerve netiek veidota**. Taču ņemot vērā 2023. gada plūdus un postošās vētras, kuru rezultātā tika nodarīti būtiski zaudējumi iedzīvotājiem, tika veikti grozījumi LBVF 12. panta 3.¹ daļā, kas paredz, ka finanšu ministram ir tiesības palielināt apropriāciju līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem katastrofu, dabas stihiju un ugunsgrēku seku novēršanai un to radīto zaudējumu kompensēšanai. Arī 2024. gada naktī no 28. uz 29. jūliju tika piedzīvota viena no spēcīgākajām vētrām novērojumu vēsturē, kas radīja plašus postījumus. Atbilstoši FM rīkojumiem kopumā 2024. gadā tika piešķirti līdzekļi 6,3 milj. *euro* apmērā no budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”, lai likvidētu dabas stihiju postījumus, taču 2024. gadā netika veikta apropriācijas palielināšana budžeta programmā “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”, kurā 2024. gada beigās palika neizlietotais finansējums 45,3 milj. *euro*. Taču sagaidāms, ka turpmāk ir iespējama apropriācijas palielināšana līdzekļiem neparedzētiem gadījumiem dabas stihiju seku novēršanai un to radīto zaudējumu kompensēšanai. Fiskālā riska iestāšanās un nepieciešamās fiskālās nodrošinājuma rezerves izveide un tās apmērs deklarācijas ietvaros tiks analizēts arī turpmāk.

2.8. FISKĀLIE RISKI SAISTĪBĀ AR LĪDZFINANSĒJUMU ĀRVALSTU FILMU UZŅĒMŠANAI UN DIŽPASĀKUMU ORGANIZĒŠANAI

Atbilstoši likuma “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” 60. pantam un 61. pantam MK var pieņemt lēmumu par apropriācijas palielinājumu līdzfinansējuma nodrošināšanai ārvalstu filmu uzņemšanai un dižpasākumu organizēšanai.

Kārtību, kādā tiek piešķirts budžeta finansējums ārvalstu filmu uzņemšanai nosaka MK noteikumi Nr.99 “Kārtība, kādā lieliem, nozīmīgiem publiskiem pasākumiem un ārvalstu filmu uzņemšanai Latvijā tiek piešķirts valsts budžeta līdzfinansējums”, kur noteikts, ka līdzfinansējuma apmērs ir 30% no dižpasākuma un ārvalstu filmu projekta īstenošanas kopējām izmaksām Latvijā.

Likumā iestrādātais mehānisms balstījās priekšlikuma autoru prezentētajā versijā, kur ar minēto mehānismu bija plānots atrisināt situāciju, kad Latvijai tiek piedāvāts liela mēroga projekts ārvalstu filmas uzņemšanā vai dižpasākuma īstenošanā, kas iepriekš nebija plānots un attiecīgi valsts atbalsta izdevumi šim pasākumam netika budžetā plānoti. Arguments par nepieciešamību šādu piedāvājumu pieņemt balstījās premisā, ka pasākuma īstenošana ģenerēs papildus IKP un attiecīgi papildus ieņēmumus budžetā, kas pārsniegs valsts atbalstu.

Šāda pieeja ir pamatota gadījumā, ja projekts ir tik apjomīgs, ka rada izmaiņas IKP un tā ietekme uz IKP nevar būt jau ņemta vērā makroekonomiskajās prognozēs. Faktiski tas attiecas uz priekšlikumiem, kas varētu nākt reti – reizi 5-10 gados un vērā ietekmēt Latvijas ekonomiku attiecīgajā gadā. Šajā gadījumā piedāvājuma pieņemšana ir uzskatāms par fiskālo risku – pozitīvais efekts no papildus ieņēmumiem no augstāka IKP var nekompensēt negatīvo fiskālo ietekmi no apropriācijas palielinājuma, radot negatīvu ietekmi uz bilanci.

Jāatzīmē, ka faktiskā priekšlikuma realizācija ir būtiski atšķirīga no augstāk minētā redzējuma. Faktiski 2025. gadā tika pieteikta virkne filmu un pasākumu finansēšanai no minētā mehānisma. Līdzīgi plānots rīkoties arī turpmākajos gados. Piedāvātais mehānisms tiek izmantots kā papildus finansējuma avots filmu uzņemšanai un pasākumu īstenošanai, jo budžetā finansējums ir mazāks, kā pieprasījums.

Makroekonomiskās prognozes tiek izstrādātas balstoties uz iepriekšējo gadu makroekonomiskajiem rādītājiem un prognozētajām makroekonomikas rādītāju izmaiņām (inflācija, nodarbinātība, eksports, imports, produktivitāte u.c.). Atsevišķi mikrolīmeņa notikumi, tai skaitā lielāks vai mazāks skaits īstenoto pasākumu un uzņemto filmu šīs makroekonomiskās prognozes nemaina.

Ņemot vērā minēto, jākonstatē, ka 2026., 2027. un 2028. gadā iespējams novērtēt, ka apropriācija filmu uzņemšanai un dižpasākumu īstenošanai tiks palielināta un tas tiks izdarīts tādā pašā apjomā % no IKP kā 2025. gadā.

Atbilstoši likuma “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” 62. pantam apropriācijas palielinājums līdzfinansējuma nodrošināšanai ārvalstu filmu

uzņemšanai un dižpasākumu organizēšanai nedrīkst pārsniegt 15% no attiecīgā gada fiskālā nodrošinājuma rezerves, kas tika noteikta 0,1% no IKP apmērā. Jau 2025. gada 3. jūnija MK sēdē tika apstiprināts rīkojums par apropriācijas palielināšanu³¹, kas paredz palielināt apropriāciju 2025. gadā 4 228 597 *euro* apmērā jeb 0,0101% no IKP, kā arī atļauj uzņemties ilgtermiņa saistības 2026. gadā 1 125 257 *euro* apmērā jeb 0,0026% no IKP un 2027. gadā 273 000 *euro* apmērā jeb 0,0006% no IKP, lai nodrošinātu valsts budžeta līdzfinansējumu dižpasākumu organizēšanai un ārvalstu filmu uzņemšanai Latvijā. **Tādējādi fiskālā nodrošinājuma rezerve, kas tiek noteikta, lai atbilstoši likuma “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” 60. pantam un 61. pantam nodrošinātu papildus finansējumu dižpasākumu organizēšanai un ārvalstu filmu uzņemšanai Latvijā, tiek izveidota 2026. – 2028. gadā 0,01% no IKP apmērā atbilstoši 2025. gada faktiskajiem rezultātiem uz deklarācijas sagatavošanas brīdi, kas atbilst 4,395 milj. *euro* 2026. gadā, 4,603 milj. *euro* 2027. gadā un 4,815 milj. *euro* 2028. gadā.**

2.9. FISKĀLAIS RISKS SAISTĪBĀ AR VALSTS GARANTIJAS SISTĒMU

2025. gada 17. jūnijā MK izskatīja informatīvo ziņojumu “Par kārtību, kādā akreditētie valsts muzeji var saņemt valsts garantētu apdrošināšanu starptautisku izstāžu rīkošanai” paredzot ieviest valsts garantētu apdrošināšanu starptautisku izstāžu rīkošanā³² – kompensācijas izmaksu kultūrvēsturiskās vērtības patapinātājam (deponējuma devējam), ja izstādes rīkošanas laikā patapinātājam (deponējuma devējam) piederošais objekts ir bojāts vai zudis. Ieviešamā valsts garantijas sistēma paredz ikgadēju attiecīgā fiskālā riska iestāšanās varbūtības un fiskālās ietekmes novērtēšanu, atbilstoši iekļaujot fiskālā nodrošinājuma rezerves aprēķinā un zaudējumu gadījumā kompensācijas izmaksas nodrošināšanai budžeta likumā tiks paredzētas tiesības palielināt apropriāciju KM budžetā. KM informatīvajā ziņojumā “Par kārtību, kādā akreditētie valsts muzeji var saņemt valsts garantētu apdrošināšanu starptautisku izstāžu rīkošanai” paredzēja, ka sākot no 2026. gada 1. janvāra, ņemot vērā pēdējos 10 gados notikušo un periodā no 2025. līdz 2028. gadam plānoto Latvijas Nacionālā mākslas muzeja organizēto starptautisko izstāžu vidējo apdrošināšanas vērtību, katru gadu valsts garantiju sistēmas ietvaros garantētā izstāžu kopējā vērtība būtu ap 50 milj. *euro*, līdz ar to attiecīgi valsts garantiju sistēmas ietvaros garantēto izstāžu kopējā vērtība veidotu 0,1% no IKP. Sistēmas ieviešanai ir nepieciešams izstrādāt MK noteikumu projektu “Kārtība, kādā akreditētie valsts muzeji var saņemt valsts garantētu apdrošināšanu starptautisku izstāžu rīkošanai”³³.

Savukārt, ņemot vērā gan ES valstu 2007.–2011. gadu statistiku, gan Igaunijas pēdējo 10 gadu pieredzi, valsts garantiju sistēmas **riska iestāšanās varbūtība ir zema** (iestāšanās varbūtības novērtējums ir 1 – iestāšanās varbūtība ir tuvāk 0%).

Ņemot vērā zemo riska iestāšanās varbūtību, **fiskālo risku nodrošinājuma rezerve šim riskam pašlaik netiek veidota.**

2.10. KAPITĀLS UZ PIEPRASĪJUMU

Fiskālais risks var īstenoties, iestājoties līgumā ar SFI, kurā Latvija ir kapitāla daļu turētāja, noteiktajiem apstākļiem un attiecīgi var tikt pieprasīta kapitāla uz pieprasījumu apmaksa. Ar

³¹ 2025. gada 3. jūnija sēdes prot. Nr.22 2.§

³² 2006. gada 17. oktobrī apstiprināts “Rīcības plānu muzeju kolekciju mobilitātes un patapinājumu standartu izveidošanai ES mērogā”, kurā viens no uzdevumiem bija visās ES dalībvalstīs ieviest starptautiskajiem standartiem atbilstošu valsts garantijas sistēmu kā alternatīvu komerciālajai apdrošināšanai. Īpaši atzinīgi tiek vērtētas Igaunijas sistēmas priekšrocības, kas paredz gan Igaunijas muzeju uz ārvalstīm deponēto izstāžu, gan no citām valstīm patapināto, Igaunijas muzejos eksponēto izstāžu valsts garantētu apdrošināšanu.

³³ MK 17.06.2025. sēdes protokola Nr.24/52.§ 2. punkts Kultūras ministrijai izstrādāt un kultūras ministram līdz 2025. gada 1. oktobrim noteiktā kārtībā iesniegt izskatīšanai MK noteikumu projektu “Kārtība, kādā akreditētie valsts muzeji var saņemt valsts garantētu apdrošināšanu starptautisku izstāžu rīkošanai”, kurā paredzēt, ka noteikumi stājas spēkā 2026. gada 1. janvārī.

starptautiskajām institūcijām SFI noslēgto līgumu nosacījumu analīze liecina, ka tie ir salīdzinoši vienkārši un nosaka to, ka organizācija var pieprasīt apmaksāt kapitālu uz pieprasījumu situācijā, kad organizācijas rīcībā nav pietiekami finanšu resursi, lai nodrošinātu institūcijas mērķu izpildi straujas finanšu situācijas pasliktināšanās gadījumos.

Situācija, kad SFI pieprasa neapmaksātā reģistrētā kapitāla apmaksu, pati par sevi nenosaka, ka ir īstenojies fiskālais risks. Gadījumā, ja VK minētā pieprasījuma izpildei aizņemas finanšu resursus virs plānotā aizņēmuma apmēra, neplānota ietekme rodas uz valsts parādu piesaistīto līdzekļu apmērā, kā arī attiecīgi palielinās valsts budžeta izdevumi par valsts parāda vadību.

Būtiskāks fiskālais risks iestājas tajos gadījumos, kad ar kapitālu uz pieprasījumu tiek segti organizācijas SFI finansiālās darbības zaudējumi (piemēram, organizācija SFI noraksta izsniegto aizdevumu) un attiecīgi šāda kapitāla palielināšana tiktu uzskaitīta kā vispārējās valdības budžeta izdevumi, pasliktinot vispārējās valdības budžeta bilanci.

Valsts iespējamās saistības saskaņā ar pašreiz spēkā esošajiem līgumiem ir apkopotas tabulā Nr.2.10.1.

Tabula Nr.2.10.1 Kapitāls uz pieprasījumu sadalījumā pa starptautiskajām institūcijām

SFI	Kapitāls uz pieprasījumu*		euro **
	att. valūtas vienībās	Valūta	
Eiropas Padomes Attīstības banka	18 518 509,00	EUR	18 518 509,00
Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banka	23 750 000,00	EUR	23 750 000,00
Eiropas Investīciju banka	243 254 895,00	EUR	243 254 895,00
Daudzpusējā investīciju garantiju aģentūra	1 498 992,00	USD	1 448 026,27
Ziemeļu Investīciju banka	100 532 025,22	EUR	100 532 025,22
Starptautiskā Rekonstrukcijas un attīstības banka (Pasaules Banka)	229 276 166,71	USD	221 480 777,04
Starptautiskais Valūtas fonds	295 082 601,00	XDR	374 459 820,67
Eiropas Stabilitātes mehānisms	1 714 100 000,00	EUR	1 714 100 000,00
Kopā			2 697 544 053,20

* saskaņā ar spēkā esošiem līgumiem

** aprēķinā izmantoti valsts budžeta pieprasījumu 2025. – 2027. gadam sagatavošanai izmantotie ārvalstu valūtu maiņas kursi

Līgumos paredzētā kapitāla uz pieprasījumu kopējā summa ir 2 697 milj. euro.

Līdzšinējā pieredze Latvijas dalībā SFI rāda, ka situācija, kad jāveic maksājumu kapitālā uz pieprasījumu, kas palielina deficītu, ir maz ticama. Līdz šim šādu maksājumu nepieciešamība nav bijusi. Jāatzīmē, ka kapitāla uz pieprasījuma jēga ir nodrošināt SFI augstu kredītreitingu, lai varētu no starptautiskajiem finanšu tirgiem piesaistīt lētākus finanšu resursus. Kapitāls uz pieprasījumu darbojas kā pēdējā garantija, ja SFI cieš zaudējumus, ko nav iespējams segt ar pašas SFI uzkrātajām rezervēm.

2024. gada beigās nav identificēts, ka varētu būt mainījusies Latvijas ieguldījumu vērtība augstāk minētajās SFI. Visu SFI, kurās Latvija ir kapitāldaļu turētāja, 2024. gada pārskati apliecina attiecīgo SFI finanšu stabilitāti. Visas minētās SFI darbojas ar peļņu.

Ņemot vērā zemo riska iestāšanās varbūtību, **fiskālo risku nodrošinājuma rezerve šim riskam netiek veidota.**

2.11. VALSTS UN PAŠVALDĪBU KAPITĀLSABIEDRĪBAS

Šī specifiskā fiskālā riska avots attiecas uz kapitālsabiedrībām, kuras ir iekļautas vispārējās valdības sektorā (apakšsektors S130130 “Valsts struktūru kontrolēti un finansēti komersanti” un S130330 “Pašvaldību struktūru kontrolētas un finansētas komercsabiedrības”) ieņēmumu un izdevumu

rezultātu un parādu atbilstoši EKS uzskaites metodoloģijai (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – saimnieciskās darbības rezultāts) attiecīgajā pārskata periodā. Valsts un pašvaldību kapitālsabiedrības tiek iekļautas vispārējās valdības sektorā, ja atbilstoši EKS metodoloģiskajiem kritērijiem tiek konstatēts, ka:

- valsts vai pašvaldības kontrolē komercsabiedrību;
- komercsabiedrība ir ārpus–tirgus ražotājs.

Situācijā, kad komercsabiedrība nodrošina preces un pakalpojumus tirgus apstākļos (cenas ir ekonomiski nozīmīgas) un ir arī vienīgais piegādātājs valdībai (deleģējuma līguma gadījumā) tiek analizēta komercsabiedrības finansiālā darbība. Tiek veikta pārbaude par kvantitatīvā 50% kritērija izpildi (turpmāk – kvantitatīvais 50% tests), izmantojot pārdošanas ieņēmumu attiecību pret ražošanas izmaksām³⁴. Ja vismaz pēdējos trīs gadus kvantitatīvā testa vērtība ir zem 50%, tad komercsabiedrība tiek pieklasificēta vispārējās valdības sektoram.

Fiskālais risks iestājas gadījumā, kad saimnieciskās darbības rezultāts pārskata periodā negatīvi novirzās no vispārējās valdības budžeta prognozēs plānotā apmēra, tādējādi pasliktinot vispārējās valdības budžeta bilanci un/vai parādu. Risks iestājas arī gadījumā, ja iepriekš vispārējās valdības sektorā neklasificēta kapitālsabiedrība tiek klasificēta vispārējās valdības sektorā un tās saimnieciskās darbības rezultāts (ņemot vērā konsolidācijas efektus sektora ietvaros) ir negatīvs.

Sagatavojot vispārējās valdības budžeta prognozes, tiek izmantoti aptaujās iegūtie rezultāti un tiek aptaujāti pilnīgi visi centrālajai valdībai pieklasificēti komersanti, bet selektīvi tiek izvēlētas pašvaldībām pieklasificētās komercsabiedrības ar lielāko ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci. Lai uzlabotu fiskālā riska vadību, FM veic analīzi par faktiskās saimnieciskās darbības novirzēm no to prognozētajām vērtībām individuālo komersantu līmenī.

Lai novērstu vispārējās valdības sektorā iekļauto valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību nekontrolētu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci, sākot ar likumu “Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam” un likumā par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru tiek iekļauts regulējums, kas paredz, ka:

- vispārējās valdības sektorā iekļautās valsts kapitālsabiedrības negatīvā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci noteiktajos gados drīkst pārsniegt 5 milj. *euro* tikai tad, ja ir saņemta MK piekrišana;
- pašvaldībām ir jāpārvalda to kapitālsabiedrības tā, lai noteiktajos gados konkrētas pašvaldības katras atsevišķās kapitālsabiedrības negatīvā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci nepārsniegtu 5 milj. *euro*. Negatīvā ietekme var pārsniegt 5 milj. *euro*, ja pašvaldība nodrošina, ka tā kopā ar savām vispārējās valdības sektorā iekļautajām kapitālsabiedrībām un citām institūcijām nodrošina neitrālu vai pozitīvu ietekmi vai arī ir saņemta MK piekrišana negatīvās ietekmes pārsniegšanai.

Pēdējo divu gadu laikā atbilstoši iepriekš minētajam regulējumam, MK tika izskatīti šādi ziņojumi:

- 2023. gada 15. augustā MK sēdē tika apstiprināts informatīvais ziņojums “Par Rīgas valstspilsētas pašvaldības kontrolētās kapitālsabiedrības SIA “Rīgas satiksme” radīto negatīvo fiskālo ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci 2024. un 2025. gadā”. Informatīvajā ziņojumā konstatēts, ka SIA “Rīgas satiksme” negatīvā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci 2024. gadā un 2025. gadā vairāk nekā četras reizes pārsniedz ar likumu noteikto 5 milj. *euro* robežu (-21,7 milj. *euro* 2024. gadā un -22,8 milj. *euro* 2025. gadā). MK, balstoties uz FM ierosinājumu, apstiprināja, ka Rīgas valstspilsētas pašvaldībai jāpārskata investīciju plāns vai ieņēmumu apjoms ar mērķi mazināt SIA “Rīgas satiksme” negatīvo ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci³⁵. Atbilstoši kapitālsabiedrība pārskatīja investīciju plānu, mazinot

³⁴ Kvantitatīvā testa metodoloģija ir detalizēti aprakstīta: Inventory of the methods, procedures and sources used for the compilation of deficit and debt data and the underlying government sector accounts according to ESA 2010: <https://circabc.europa.eu/ui/group/ca7c9cc4-b473-4abc-8e95-263dcd57d79d/library/69848122-ea17-4f0e-8e3a-3980b9430985/details>

³⁵ https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/26f063d9-ad10-4aac-8690-59772b71fa73

negatīvo ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci, nepārsniedzot ar likumu noteikto 5 milj. *euro* robežu.

- 2024. gada 10. septembrī MK sēdē tika apstiprināts SM sagatavotais informatīvais ziņojums “Par akciju sabiedrības “Pasažieru vilciens” fiskālo ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci 2025. – 2028. gadā”³⁶, kā arī 2024. gada 8. oktobra MK sēdē tika apstiprināts informatīvais ziņojums “Par valsts akciju sabiedrības “Latvijas dzelzceļš” fiskālo ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci 2025. un 2028. gadā”³⁷. Atbilstoši FM, izstrādājot likumprojektu “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam”, ņēma vērā MK protokollēmumos noteikto AS “Pasažieru vilciens” un LDz precizēto ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci.

Savukārt attiecībā uz kapitālsabiedrībām, kuras CSP pieklasificē vispārējās valdības sektorā notifikācijas sagatavošanas procesā, ir nošķirami divi gadījumi. Pirmajā gadījumā FM, pamatojoties uz tās rīcībā esošo informāciju par konkrētās kapitālsabiedrības darbību, kura nav pieklasificēta, bet pastāv augsta varbūtība, ka tiks pieklasificēta, un ņemot vērā novērtējumu par sabiedrības ietekmi uz vispārējās valdības sektora fiskālajiem rādītājiem, var budžeta ietvara sagatavošanas procesā ietvert kapitālsabiedrības ietekmi fiskālajās prognozēs. Otrajā gadījumā, kad nav bijis iespējams paredzēt kādas kapitālsabiedrības klasificēšanu vispārējās valdības sektorā, tikai tās sabiedrības, kuru saimnieciskās darbības rezultāts (ņemot vērā konsolidācijas efektus sektora ietvaros) ir negatīvs, rada negatīvu fiskālo ietekmi.

Iepriekšminētā riska mazināšanai tiek īstenots aktīvs dialogs ar kompetentajām statistikas iestādēm (t.i. CSP un ES statistikas biroju *Eurostat*), lai iespējamie pieklasificēšanās gadījumi tiktu savlaicīgi apzināti, lai gan ne vienmēr objektīvu iemeslu dēļ tas ir iespējams.

Vēsturiskie dati norāda, ka vidējā faktiskā kapitālsabiedrību saimnieciskās darbības ietekme, salīdzinot ar plānoto, laika posmā no 2014. gada līdz 2024. gadam ir bijusi svārstīga. Vienlaicīgi identificējams, ka līdz 2018. gadam negatīvās novirzes no plāna gan pēc skaita, gan apmēra ir bijušas novērotas biežāk, nekā pozitīvās novirzes, savukārt laika posmā no 2019. gada līdz 2023. gadam vērojamas pozitīvas novirzes, bet 2024. gadā komercsabiedrību faktiskā bilances novirze no plāna bija negatīva (skat. tabulu Nr.2.11.1). Tomēr jāņem vērā, ka tādi gadījumi, kad vispārējās valdības sektorā tiek klasificēti būtiski ekonomiskie subjekti (piemēram, SIA “Rīgas Satiksme” 2019./2020. gadā, LDz 2024. gadā), ievērojami palielina novirzes no plānotās vispārējās valdības sektorā klasificēto komercsabiedrību bilances. Tas gan nedod pārliecību, ka šie gadījumi ir sistemātiski un nākotnē ir sagaidāma jaunu komercsabiedrību klasificēšana vispārējās valdības sektorā. Vienlaicīgi jāņem vērā, ka, lai gan šādu komercsabiedrību pieklasificēšana pasliktina iepriekšējo gadu izpildi, izstrādājot likumu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru, FM ņem vērā attiecīgās komercsabiedrības ietekmi uz budžeta bilanci. Vienlaicīgi likumā par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru ietvertais pieklasificēto kapitālsabiedrību regulējums, kas ierobežo to neplānotas darbības ietekmi uz budžeta izpildes datiem, ir būtisks elements, kas uzrāda pozitīvu pienesumu dotā riska mazināšanai.

Tabula Nr.2.11.1 Vispārējās valdības sektorā klasificēto komercsabiedrību plānotā un faktiskā ietekme uz budžeta bilanci, milj. *euro**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Vispārējās valdības sektorā klasificēto komercsabiedrību	-36,0	-44,6	20,3	33,7	18,9	14,3	-57,1	-46,1	-72,1	-164,0	-6,7

³⁶ https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/668e6430-4e9d-4c78-b9bf-cfaca6a1a038

³⁷ https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/91a87ac6-6f15-4aba-b9dd-b0d6b9d0ea73

bilance (budžeta plāns)											
Vispārējās valdības sektorā klasificēto komercsabiedrību bilance (izpilde)**	-50,5	-24,1	19,2	-40,9	-65,4	27,8	57,8	-13,4	-34,2	-119,9	-37,3
Faktiskās bilances novirze no plāna	-14,5	20,6	-1,0	-74,6	-84,4	13,5	115,0	32,6	38,0	44,1	-30,6

* Neskaitot akciju sabiedrības EPT ietekmi.

**saskaņā ar Eurostat 2025. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta notifikācijas datiem

2022. gada un 2023. gada vispārējās valdības klasificēto komercsabiedrību ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci bija mazāk negatīva kā plānots, galvenokārt ņemot vērā nobīdes AS “Pasažieru vilciens” elektrovilcienu piegādes termiņos.

CSP 2024. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācijā iestrādāja LDz kā pieklasificētā komersanta ietekmi uz valsts fiskālajiem rādītājiem. Ņemot vērā minēto, FM savās prognozēs, sākot ar Stabilitātes programmu 2024. – 2028. gadam, iekļauj LDz kā vispārējās valdības sektora uzņēmuma saimnieciskās un finanšu darbības prognozēto rezultātu.

Pēdējos gados valsts sniedza atbalstu publiskā sektora kapitālsabiedrībām, tai skaitā LDz. Valsts sniegtais atbalsts LDz 2020. gadā bija 59,6 milj. euro, 2021. gada 14,2 milj. euro, 2022. gada 48,1 milj. euro apmērā, kā arī lai nodrošinātu valsts publiskās dzelzceļa infrastruktūras darbības nepārtrauktību 2023. gadā tika piešķirti 10 milj. euro no “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”. Likumā “Par valsts budžetu 2025. gadam un budžeta ietvaru 2025., 2026. un 2027. gadam” 73. pants nosaka, ka finansējums 2025. gadā ne vairāk kā 26 012 914 euro apmērā valsts publiskās lietošanas dzelzceļa infrastruktūras pārvaldītāja (LDz) finanšu līdzsvara par 2024. gadu nodrošināšanai tiek plānots budžeta resora “74. Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums” programmā 23.00.00 “Valsts atbalsta programmas un citi valsts nozīmes pasākumi” ko finanšu ministrs var pārdalīt SM, ja ir pieņemts attiecīgs MK lēmums.

Attīstības finanšu institūcija Altum

Deklarācijas ietvaros, kā īpašu sabiedrību, kas klasificēta vispārējās valdības sektorā, ir jāizdala Altum, jo tajā tiek koncentrēti paaugstināti finanšu riski, lai vienuviet efektīvi izmantotu ierobežotos valsts resursus finanšu instrumentu valsts atbalsta un attīstības programmu īstenošanai.

Altum³⁸ dibināta 2013. gada 27. decembrī un kā valsts kapitālsabiedrība fokusējas uz uzņēmējdarbības atbalstu ar finanšu instrumentu palīdzību. Altum ir vienota valsts mēroga attīstības finanšu institūcija, kas ar finanšu instrumentiem (aizdevumiem, garantijām, ieguldījumiem riska kapitāla fondos u.c.) nodrošina finansējumu jomās, kuras valsts ir izvirzījusi kā svarīgas un atbalstāmas, un kurās pietiekamā apjomā nav pieejams kredītiestāžu finansējums, sekmējot tautsaimniecības attīstību. Programmu īstenošanai tiek izmantots Latvijas un ES fondu finansējums.

Tabula Nr.2.11.2 Altum plānotā un faktiskā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, milj. euro

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Altum ietekme	6,223	4,073	3,798	4,890	9,712	-1,447	7,094	8,989

³⁸ Altum izveide norisinājās divos posmos. Pirmais posms ietvēra Altum, SIA “Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) un VAS “Lauku attīstības fonds” (LAF) kapitāldaļu nodošanu AFI, izveidojot attīstības finanšu institūciju koncernu. Otrajā posmā norisinājās AFI, Altum, LGA un LAF reorganizācija. Šis posms noslēdzās 2015. gada 15. aprīlī, izveidojot vienotu sabiedrību. Visas Altum balsstiesīgās akcijas pieder Latvijas valstij – akciju turētāji ir FM (40 %), EM (30 %) un ZM (30 %).

(plāns)								
Altum ietekme (izpilde)	3,775	-0,499	9,388	-7,808	5,455	4,076	7,384	8,509

Lai gan Altum ietekme un tās novirze no plānotā apmēra līdz šim ir bijusi simetriska (skat. Tabulu Nr.2.11.2), negatīvie riski potenciāli var iestāties no Altum administrēto atbalsta programmu puses.

Attiecībā uz Altum realizētajām atbalsta programmām, Altum pirms to ieviešanas aplēš sagaidāmos zaudējumus un izveido segumu zaudējumu kompensēšanai riska seguma rezerves vai portfeļa zaudējumu rezerves speciālā rezerves kapitāla veidā (šīs deklarācijas apakšsadaļas ietvaros turpmāk – Riska segums) vai iekļauj maksā, ko sedz finanšu instrumenta gala saņēmējs. Aplēses par sagaidāmiem zaudējumiem visas programmas dzīves cikla laikā tiek veiktas izmantojot dažādas pieejas (metodoloģijas) un ciktāl praktiski iespējams specifiskie parametri tiek noteikti ņemot vērā atbalsta programmas veidu un specifiku, t.sk. ņemot vērā programmas mērķus un nosacījumus. Aplēses tiek veiktas uz pieņēmumu pamata, kas ir balstīti uz vēsturiskiem datiem par iepriekš realizētām valsts atbalsta programmām, kas ir īstenotas programmai pielīdzināmās jomās, vai arī vēsturiskiem datiem, kas pieejami publiskās un/vai privātās datu bāzēs pielīdzināmos klientu un projektu segmentos.

Fiskālais risks var iestāties, ja atbalsta programmu faktiskā izpilde būtiski novirzītos no plānotā, kā arī, ja faktiskie atbalsta programmu zaudējumi pārsniegtu aplēstos sagaidāmos zaudējumus. Nav sagaidāms, ka būs nepieciešams Altum palielināt Riska segumu, jo, aplēšot sagaidāmos zaudējumus Altum, kā iepriekš ir minēts, izvēlas un pielieto pieejas, kas vislabāk atbilst konkrētajai programmai, kā arī ievēro piesardzības principu un kur iespējams, piemēro ciklu aptverošu pieeju, kas ietver arī iespējamās krīzes iestāšanos. Programmas īstenošanas laikā Altum var veikt atkārtotu sagaidāmo zaudējumu novērtējumu un, identificējot potenciālu riska līmeņa un sagaidāmo zaudējumu pieaugumu, veikt izmaiņas, kas samazina riska līmeni un zaudējumu apjomu vai arī apturēt programmas turpmāko realizāciju.

Atbilstoši FM novērtējumam MK apstiprināto atbalsta programmu īstenošana ir palielinājusi vispārējās valdības budžeta izdevumus par 31,6 milj. *euro* 2020. gadā un par 8,0 milj. *euro* 2021. gadā, bet 2022. gadam un 2023. gadam ietekme novērtēta attiecīgi 4,6 milj. *euro* un 9,1 milj. *euro* apmērā. Lai gan programmu prognozētā ietekme palielina vispārējās valdības izdevumus, fiskālā ietekme tiek iestrādāta vidēja termiņa budžeta ietvara fiskālajās prognozēs.

Pēdējais neatkarīgais Riska seguma pietiekamības novērtējums tika veikts 2021. gadā, kuru veica starptautiski atzīta auditorkompānija, kur tika secināts, ka kopumā Altum atbalsta programmām izveidotais Riska segums ir vērtējams kā konservatīvs pie bāzes ekonomiskās attīstības scenārija un pietiekams pie pesimistiskā ekonomiskās attīstības scenārija. Izvērtējuma ietvaros tika veikta arī Altum izmantoto pieeju (metodoloģiju) un specifisko parametru aprēķinu validācija.

Faktiskais atbalsta programmu zaudējumu apjoms nav pārsniedzis aplēsto sagaidāmo zaudējumu apjomu, kā arī, analizējot specifiskos programmu riska līmeni raksturojošos rādītājus (piemēram, ienākumus nenesošo finanšu instrumentu apjoms, saistību nepildīšanas likmes), faktiskie rādītāji nav pārsnieguši rādītājus, kuri tika izmantoti veicot aplēses par sagaidāmiem zaudējumiem.

Moody's 2025. gada 28. janvārī pārapsīrināja ALTUM ilgtermiņa kredītreitingu Baa1 ar stabilu perspektīvas novērtējumu, kas ir tādā pat līmenī, kāds tika apstiprināts arī 2024. gada 2. februārī un 2022. gada 16. decembrī. ALTUM kredītreitinga novērtējums tiek veikts balstoties uz Moody's 2024. gada jūlija Finanšu institūciju metodiku (*Finance Companies Methodology*). No 2024. gada 2. februāra ALTUM noteikts atsevišķais kredītnovērtējums (*standalone assessment*) līdzšinējā baa3 līmenī, kas aizstāj atsaukto bāzes kredītnovērtējumu (*Baseline Credit Assessment*).

Moody's vērtējumā Altum ir augsts kapitāla pietiekamības līmenis, kur viens no būtiskiem faktoriem ir ievērojamais Riska seguma apjoms un kapitāla rezerves, lai pat pie pieaugoša garantiju

portfeļa, izturētu ieņēmumu svārstības un nodrošinātu tālāku Altum izaugsmi.

FM turpina padziļināti uzraudzīt Altum darbību un, nepieciešamības gadījumā, ir gatava sniegt priekšlikumus specifisko risku mazināšanai.

Ņemot vērā pēdējo gadu tendences, papildu uzraudzības pasākumus un ierobežojumus, kā arī to, ka laika rinda uzrāda simetriskuma principu, dotais **risks netiek ietverts fiskālās nodrošinājuma rezerves aprēķinā.**

2.12. SUPERDIVIDENDES

Maksājumus, kurus komercsabiedrības veic valdībai un/vai pašvaldībai kā akcionāram, parasti dēvē par dividendēm, atsaucoties uz komerciesībām un saimnieciskās darbības grāmatvedības uzskaiti. Lielākajā daļā gadījumu šos maksājumus iegrāmato kā īpašuma ienākumus un tie veido vispārējās valdības budžeta ieņēmumus.

Vienlaicīgi, atbilstoši EKS metodoloģijai svarīgi noteikt vai komercsabiedrību veiktie maksājumi var tikt atzīti kā patiesas dividendes un tādējādi tie ir uzskatāmi par vispārējās valdības budžeta ieņēmumiem, vai arī tās ir jāuzskaita kā tā saucamās “superdividendes” un sekojoši tās nevar tikt uzskaitītas kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi.

Saskaņā ar EKS uzskaites principiem par dividendēm var atzīt tikai tos sadalei pieejamos komercsabiedrības ienākumus, kas gūti no saimnieciskās darbības jeb pamatdarbības. Attiecīgi ieņēmumus, kas veidojas no uzkrāto rezervju izmaksas, aktīvu pārdošanas vai pārvērtēšanas uzskaita kā superdividendes.

Dotais fiskālais risks iestājas tajos gadījumos, kad faktiskie ieņēmumi (atbilstoši EKS) par valsts kapitāla izmantošanu (t.i. dividendes) ir mazāki par plānoto apmēru, kā rezultātā tiek radīta negatīva ietekme uz attiecīgā gada vispārējās valdības budžeta bilanci. Lai gan superdividenžu iestāšanās gadījumi ir novērojami ar zināmu regularitāti un to apmēri ir bijuši ļoti svārstīgi (skat. tabulu Nr.2.12.1), ir svarīgi novērtēt vai tie ir tik lieli, lai veidotu prognozēto ieņēmumu iztrūkumu valsts pamatbudžetā. Jāņem vērā, ka gan 2019. un 2020. gadā, gan arī 2022. gadā superdividenžu atzīšanas dēļ faktiskais maksājumu par valsts kapitāla izmantošanu apmērs ir bijis zemāks par plānoto.

Tabula Nr.2.12.1 Maksājumu par valsts kapitāla izmantošanu (dividendes) plānotais apmērs un faktiskā izpilde, milj. euro

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Maksājumu par valsts kapitāla izmantošanu (dividendes) plānotais apmērs	151,2	154,3	163,0	204,3	196,1	190,6	195,3	317,0	379,8
Superdividendes	-0,1	-0,1	-0,5	-73,2	-50,4	-10,0	-52,0	0,0	0,0
Maksājumu par valsts kapitāla izmantošanu apmērs (izpilde, atskaitot superdividendes)	166,8	154,3	188,8*	160,4	180,9	211,9	154,3	347,7	388,4
Novirze	15,6	0,0	25,8	-43,9	-15,1	21,3	-41,0	30,7	8,6

* bez AS “Latvenergo” dividenžu daļas, kas neitralizē vienreizējo kompensāciju 51,7 milj. euro apmērā.

2019. un 2020. gadā novērotais superdividenžu apmērs galvenokārt attiecas uz AS “Latvenergo” valsts budžetā iemaksātajām dividendēm. Savukārt 2021. gadā superdividendes 10 milj. euro apmērā ir radušās no VAS “Latvijas valsts meži” valsts budžetā iemaksātajiem līdzekļiem, bet 2022. gadā attiecīgi 20 milj. euro saistās ar AS “Augstsprieguma tīkls” dividenžu maksājumu. Ņemot vērā pēdējo gadu tendences, nav iespējams izslēgt turpmāku superdividenžu riska iestāšanos. Tomēr, analizējot lielāko uzņēmumu pēc valsts budžetā iemaksājamo dividenžu apmēra operatīvās darbības pārskatus, prognozējams, ka superdividenžu un attiecīgi budžeta ietvarā plānoto ieņēmumu no dividendēm neizpilde ir zema. Ievērojot, ka vidējā gada fiskālā ietekme, kas ir radusies no iepriekšējo gadu budžeta

ieņēmumu pozīcijas neizpildes laika rindā no 2016. gada līdz 2024. gadam veido 2 milj. *euro* (pozitīva ietekme, izpilde pārsniedz plānoto), attiecīgi **fiskālo nodrošinājuma rezervi veidot nav nepieciešams**.

2.13. PUBLISKĀS UN PRIVĀTĀS PARTNERĪBAS (T.SK. KONCESIJAS) PROJEKTI

PPP ir sadarbības forma starp publisko un privāto sektoru, ar mērķi īstenot nozīmīgus un izmaksu ziņā apjomīgus ekonomiskās un sociālās infrastruktūras projektus. Publiskā partnera ieinteresētību šādas sadarbības formas īstenošanā pamatā balstās uz to, ka privātais partneris varētu sniegt pakalpojumus iedzīvotājiem efektīvāk kā to darītu publiskais partneris, kā arī tas, ka publiskā partnera budžeta izdevumu apmērs tiek sadalīts visā projekta īstenošanas laikā (ne tikai kapitālieguldījumu veikšanas laikā), ļaujot izvairīties no būtiskas ietekmes uz budžetu atsevišķos gados. Lielāko daļu risku un ieguvumu partnerības iepirkuma projektā jāuzņemas privātajam partnerim. Šādi paši principi ir attiecināmi arī uz koncesijas projektiem, bet atšķirībā no partnerības iepirkumu projektiem, kur lielāko daļu no privātā partnera ieņēmumiem veido vispārējās valdības sektora maksājumi par pakalpojumiem, koncesijas gadījumā lielākā daļa ieņēmumu tiek gūta no galalietotājiem (t.i. mājāsaimniecībām, uzņēmumiem u.c.).

EKS metodoloģijā, atbilstoši kurai tiek koriģēti arī Latvijas valsts konsolidētā kopbudžeta radītāji, no statistiskās klasifikācijas aspekta katra PPP (t.sk. koncesijas) projekta gadījumā ir svarīgi noskaidrot, kura partnera – publiskā vai privātā – aktīvu bilanci tiks uzskaitīts konkrētais projekts. Ja atbilstoši risku un ieguvumu sadales analīzei tiek novērtēts, ka projekta aktīvi ir jāuzskaita privātā partnera aktīvu bilanci, tad saglabājās partnerības modeļa pamatprincips, kas ļauj sadalīt vispārējās valdības budžeta izdevumus pakāpeniski projekta īstenošanas laika periodā – attiecīgi ikgadējo maksājumu apmērā, ko publiskais partneris maksā privātajam partnerim par sniegtajiem pakalpojumiem (koncesijas gadījumā var tikt paredzēts, ka visi ieņēmumi tiek saņemti no galalietotājiem un tādējādi publiskā partnera maksājumi netiek paredzēti). Savukārt, ja atbilstoši EKS metodoloģiskajam novērtējumam aktīvus ir nepieciešams uzskaitīt publiskā partnera bilanci, tad situācija būtiski mainās, jo šajā gadījumā salīdzinoši nelielā laika posmā, parasti projekta būvniecības gados, tiks koncentrēts viss ieguldīto kapitālo investīciju fiskālās ietekmes apmērs.

Līdz ar to fiskālais risks šādas sadarbības formas gadījumā var īstenoties situācijā, ja atbilstoši EKS metodoloģijai privātais partneris vairs neuzņemas lielāko daļu ar projekta īstenošanu saistītos riskus (t.i. būvniecības, pieejamības un pieprasījuma riskus, kā arī riskus, kas saistīti ar finansēšanu vai iespējamo galvojumu izsniegšanu u.c.) vai arī negūst ar projekta īstenošanu saistītus ieguvumus, nespēj pildīt iepriekš uzņemtās saistības politisko vai ekonomisko apstākļu dēļ, kā arī maksātnespējas gadījumā. Šajā gadījumā projekta izmaksas var tikt attiecinātas uz vispārējās valdības sektoru, tādējādi būtiski pasliktinot iepriekš plānoto vispārējās valdības budžeta bilanci un parādu.

Publiskās un privātās partnerības likums, kas stājās spēkā 2009. gada 1. oktobrī, nosaka PPP procesa pamatprincipus. Šī likuma svarīgs elements ir sākotnējā risku vadība, jo tiek izvērtēti projektu finanšu un ekonomiskie aprēķini (turpmāk – FEA), kas tiek saskaņoti ar atbildīgajām iestādēm. Uzraudzības institūcija sniedz atzinumu par FEA iekļautajiem pieņēmumiem un risku sadali starp publisko partneri un privāto partneri PPP līgumā, savukārt FM par paredzamo ietekmi uz valsts budžeta ilgtermiņa saistību apjomu un vispārējās valdības sektora budžeta bilanci un parādu. Vienlaikus uz minētā likuma pamata tika izstrādāti MK 2009. gada 20. oktobra noteikumi Nr.1216 “Noteikumi par uzraudzības institūcijas darbību un publiskā partnera vai tā pārstāvja līguma izpildes pārskata sniegšanu” (turpmāk – MK noteikumi Nr.1216), kas nosaka, ka:

- uzraudzības institūcija izvērtē publiskās un privātās partnerības aktīvu uzskaites nosacījumu ievērošanu atbilstoši FM atzinumā ietvertajiem noteikumiem attiecīgajos dokumentos, lai PPP līgums neradītu nevēlamu ietekmi uz valsts budžeta ilgtermiņa saistību apjomu un vispārējās valdības sektora budžeta bilanci un parādu,
- publiskais partneris vai tā pārstāvis noteiktā termiņā sniedz PPP līguma izpildes pārskatu uzraudzības institūcijai, informāciju par projekta ieviešanu, publiskā partnera veiktajiem maksājumiem privātajam partnerim, problēmām projekta ieviešanas laikā. Pēc pārskata

saņemšanas uzraudzības institūcija sagatavo atzinumu par konkrēto projektu, izvērtējot veikto būvdarbu vai pakalpojumu atbilstību partnerības iepirkuma un koncesijas līgumam un PPP aktīvu uzskaites nosacījumu ievērošanu, tas ir, vai līgums nerada nevēlamu ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci un parādu.

Atbilstoši MK noteikumu Nr.1216 3.6. apakšpunktam, CFLA nodrošina PPP uzraudzības institūcijas funkcijas un sniedz MK ikgadējus pārskatus par noslēgto PPP līgumu izpildi, par sniegtajiem atzinumiem par FEA un citām aktualitātēm PPP jomā (t.sk. par dalību izveidotajās darba grupās – darba grupā zemū un pieejamu cenu īres dzīvokļu privātās un publiskās partnerības risinājumu izstrādei, *Rail Baltica* finansēšanas plāna darba grupā, darba grupā futbola stadiona projekta PPP risinājumu izstrādei u.c.)³⁹.

2016. gadā CSP veica aptauju par līgumiem, kas noslēgti pirms Publiskās un privātās partnerības likuma stāšanās spēkā un atbilstu PPP projektu pazīmēm, lai identificētu potenciāli iepriekš neuzskaitītus PPP projektus (izņemot koncesijas). Šīs aptaujas rezultātā netika iegūta informācija, kas norādītu, ka pastāvētu līdz šim neuzskaitīti partnerības iepirkuma projekti. Tādējādi nav pamata uzskatīt, ka nākotnē varētu tikt atklāts kāds līdz šim neuzskaitīts publiskā partnera aktīvu bilanci attiecināms projekts un iespējams secināt, ka iepriekš neuzskaitītu PPP projektu fiskālā riska iestāšanās varbūtības un ietekmes apmērs ir tuvs nullei.

2021. gada jūlijā tika noslēgts līgums par E67/A7 Rīga–Bauska–Lietuvas robeža (Grenctāle) posma 7,9–25,0 km (Ķekavas apvedceļa) projektēšanu, būvniecību, finansēšanu un uzturēšanu (Ķekavas apvedceļa PPP), kas ir Baltijas valstīs pirmais vērienīgais PPP projekts ceļu būvniecībā. Jāatzīmē, ka pirms līguma parakstīšanas tā projekts tika saskaņots ar ES Statistikas biroju *Eurostat*, nosakot, ka aktīvi ir uzskaitāmi privātā partnera aktīvu bilanci⁴⁰. Tādējādi ir novērsti riski, ka projekts varētu negatīvi ietekmēt turpmāko gadu vispārējās valdības budžeta bilanci un parādu. Ķekavas apvedceļš ir nodots ekspluatācijā un tika atvērts satiksmei 2023. gada 13. oktobrī⁴¹.

2024. gada 14. jūnija MK rīkojums Nr.469 “Par valsts galvenā autoceļa A7 Rīga–Bauska–Lietuvas robeža (Grenctāle) posma no Ķekavas apvedceļa līdz Bauskai (Ārcei) pārbūves projekta pirmās kārtas “Bauskas apvedceļš” PPP procedūras uzsākšanu, nekustamo īpašumu atsavināšanu projekta otrajai kārtai “Iecavas apvedceļš” un nacionālo interešu objekta statusa noteikšanu Bauskas apvedceļa un Iecavas apvedceļa infrastruktūrai”⁴². Projekts izstrādāts, pamatojoties t.sk. uz SM izstrādātajiem FEA “Par valsts galvenā autoceļa A7 Rīga – Bauska – Lietuvas robeža posma no Ķekavas apvedceļa līdz Bauskai pārbūves finansēšanas iespējām”. CFLA savā atzinumā par finanšu un ekonomiskajiem aprēķiniem ir izvērtējusi FEA iekļautos pieņēmumus un risku sadali starp publisko partneri un privāto partneri PPP līgumā. Savukārt FM atzinumā konstatēts, ka pašreizējā projekta izvērtēšanas stadijā potenciālā PPP līguma aktīvi provizoriski ir attiecināmi kā privātā partnera bilanci esoši. Jāatzīmē, ka pirms PPP līguma parakstīšanas tā projekts būs jāsaskaņo ar ES Statistikas biroju *Eurostat*, nodrošinot, ka aktīvi ir uzskaitāmi privātā partnera aktīvu bilanci, lai novērstu risku, ka projekts varētu negatīvi ietekmēt vispārējās valdības budžeta bilanci un parādu.

Ārpusbilances PPP koriģētā vērtība paredz sākotnējās līgumā atrunātās kapitāla vērtības pakāpenisku samazināšanos, pamatojoties uz novērtējumu vai faktiskajiem datiem. Tabulā Nr.2.13.1 ir apkopota informācija par pašreizējo ārpusbilances PPP projektu maksimālo iespējamo fiskālo ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci un valsts parādu, ja tie pilnā apmērā kādā no attiecīgajiem gadiem tiktu uzskaitīti publiskā partnera bilanci. Tomēr, ņemot vērā, ka fiskālā riska iestāšanās tiek novērtēta tuvāk nullei, šim riskam **fiskālā nodrošinājuma rezerve netiek veidota**.

³⁹ Informatīvie ziņojumi par 2021., 2022., 2023., 2024. gadu pieejami: <https://www.cfla.gov.lv/lv/informativie-zinojumi-ministru-kabinetam>

⁴⁰ *Eurostat* viedoklis, <https://s-circabc.europa.eu/ui/group/ca7c9cc4-b473-4abc-8e95-263dcd57d79d/library/c7da5e36-73a8-4d39-b779-db1349b9e77a/details>

⁴¹ <https://lvceli.lv/aktuali/satiksmei-atklas-kekavas-apvedcelu/>

⁴² <https://tapportals.mk.gov.lv/structuralizer/data/nodes/a97cde0a-0dd0-4b0b-91a9-35786730f805/preview>

Tabula Nr.2.13.1 Ārpusbilances publisko un privāto partnerību iespējamā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci un valsts parādu, milj. euro*

PPP projekts	Potenciālā ietekme**								
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Pirmsskolas izglītības iestāžu būvniecība un apsaimniekošana	5	4	4	3	3	2	2	2	1
Ķekavas apvedceļa PPP	-	-	-	11	77	255	242	229	216

* FM novērtējums.

** Novērtētā ietekme norāda negatīvo fiskālo ietekmi, kas potenciāli rastos, ja projekts pilnā apmērā tiktu attiecināts publiskā partnera bilanci kādā no attiecīgajiem gadiem.

2.14. ENERĢIJAS PUBLISKAIS TIRGOTĀJS

OIK tika iekļauta rēķinā, ko klienti maksāja par patērēto elektroenerģiju un sistēmas pakalpojumiem. Pienākums iekasēt OIK ieņēmumus no klientiem bija sadales un pārvades sistēmas operatoriem⁴³, kas tālāk šos ieņēmumus pārskaitīja EPT. Vēsturiski OIK apmēru, kuru maksāja gala patērētāji, ierobežoja ar atsevišķiem tiesību aktiem, paredzot, ka visu to apjomu, ko nesedz gala lietotāju maksājumi, sedz valsts budžeta līdzfinansējums.

MK 2022. gada 30. augusta sēdē tika izskatīts EM sagatavotais konceptuālais ziņojums “Kompleksi pasākumi OIK problemātikas risināšanai un elektroenerģijas tirgus attīstībai”, un valdība atbalstīja, ka no 2022. gada 1. septembra līdz 2025. gada 31. decembrim OIK vidējā likme tiek noteikta 0 euro/MWh. Savukārt, 2022. gada 20. decembrī MK apstiprināja MK uzdevumā sagatavotus EM izstrādātos grozījumus Elektroenerģijas tirgus likumā, paredzot, ka elektroenerģijas lietotājiem turpmāk vairs nebūs jāsedz obligātā iepirkuma izmaksas, t.i. elektroenerģijas rēķinos vairs neparādīsies aile “OIK”, atbilstoši no 2023. gada 1. maija OIK maksājumi galalietotājiem ir atcelti. Šāds risinājums paredz, ka EPT darbības nesegtie izdevumi tiek kompensēti ar valsts budžetā ieskaitāmajām AS “Latvenergo” dividendēm.

Atbilstoši CSP izveidotajam un uzturētajam institucionālo vienību klasifikācijas sarakstam EPT (AS “Latvenergo” meitas sabiedrība) ir klasificēts vispārējās valdības sektorā, turklāt tā administrētās obligātā iepirkuma plūsmas tiek attiecinātas uz vispārējās valdības fiskālajiem rādītājiem. Tādējādi, neskatoties uz obligātā iepirkuma finansēšanas reformu, kas no dotā fiskālā riska izslēdz OIK (t.i. EPT ieņēmumi no elektroenerģijas patērētājiem) svārstību efektu, fiskālais risks saistībā ar EPT citu izdevumu un ieņēmumu novirzēm no plānotā apmērā saglabājas. Tomēr, vienlaicīgi jāatzīmē, ka pēdējos gados (un jo īpaši 2022. gada pirmajā pusgadā saistībā ar augstajām elektroenerģijas cenām *NordPool* biržā) ir ievērojami samazināties obligātā iepirkuma sistēmas dalībnieku skaits.

Saskaņā ar Būvniecības valsts kontroles biroja datiem 2022. gada 1. janvārī spēkā esošas tiesības pārdot saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros bija 257 elektrostacijām, savukārt 3 koģenerācijas stacijās komersantiem bija tiesības saņemt garantētu maksu par koģenerācijas stacijā uzstādīto elektrisko jaudu⁴⁴. Uz 2023. gada 1. janvāri elektroenerģijas obligātā iepirkuma vai garantētās maksas par elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu tiesības bija 17 elektrostacijām⁴⁵. 2025. gadā elektroenerģijas obligātā iepirkuma atbalsta sistēmā darbojas deviņas elektrostacijas. OIK atbalstu saņemošo koģenerācijas staciju skaita pakāpeniska samazināšanās arī turpmāk, mazinātu obligātā iepirkuma kopējās izmaksas, kā arī salīdzinoši ieņēmumus un šo abu rādītāju starpības svārstību absolūto amplitūdu. Šādu norišu kontekstā paredzama fiskālā riska potenciālās ietekmes būtiska mazināšanās.

⁴³ Atbilstoši [MK noteikumiem Nr.262 no 2010. gada 16. marta](#) [Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamās energoresursus](#), 29. punktam – “sistēmas operatori uzskaita to sistēmām pieslēgto galalietotāju – tirgus dalībnieku – elektroenerģijas patēriņam atbilstošo OIK katrā norēķinu periodā, sniedz publiskajam tirgotājam nepieciešamo informāciju norēķinu veikšanai un norēķinās ar publisko tirgotāju par to sistēmām pieslēgto galalietotāju – tirgus dalībnieku – elektroenerģijas patēriņam atbilstošo komponenti.”

⁴⁴ <https://www.bvkb.gov.lv/lv/media/3999/download?attachment>

⁴⁵ <https://www.bvkb.gov.lv/lv/media/4851/download?attachment>

Elektroenerģijas obligātā iepirkuma uzraudzību iepriekš veica Būvniecības valsts kontroles birojs, savukārt reorganizācijas ietvaros no 2025. gada 1. februāra enerģētikas politikas administrēšanas funkcijas tiek nodotas jaunizveidotajai Enerģētikas un vides aģentūrai, kas darbojas KEM pārraudzībā.

Obligātā iepirkuma ieņēmumus un izmaksas var ietekmēt gan elektroenerģijas cena *Nordpool* biržā, elektroenerģijas gala patēriņa izmaiņas, gan arī citi riska faktori, t.sk., piemēram, bet ne tikai obligātā iepirkuma atļauju atjaunošana pārsūdzības tiesā rezultātā u.c.

Atbilstoši pašreizējam juridiskajam regulējumam risku nav iespējams ierobežot citādi kā veicot stingrāku atbalsta saņēmēju uzraudzību un cenšoties veikt pēc iespējas ticamāku prognozēšanu.

Lai veidotu pēc iespējas ticamākas prognozes par pārējo ar obligātā iepirkuma sistēmu saistīto fiskālo risku ietekmi un šos riskus vadītu, tiek uzraudzīti un regulāri apzināti riskus ietekmējošie faktori, uzturēta komunikācija ar iesaistītajām pusēm un uzturēti dažādi aprēķinu modeļi, tomēr riska faktoru ietekmes ierobežošana lielā mērā ir ierobežota.

Tabula Nr.2.14.1 EPT ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, milj. euro

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024*
Vispārējās valdības sektorā klasificēto komercsabiedrību bilance (izpilde)	-63,1	-16,9	-14,0	+14,2	-14,1	-38,7	-162,9	-81,7
t.sk. EPT bilance	-22,2	+48,6	-41,8	-43,6	-0,6	-4,6	-43,0	-44,4
EPT prognoze	-	-	-27,1	-14,1	-24,5	+8,8	-43,5	-17,1
EPT novirzes no prognozēm	-	-	-14,7	-29,5	23,9	-13,4	0,5	-27,3

* saskaņā ar Eurostat 2025. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta notifikācijas datiem

EPT ir iekļauts vispārējās valdības sektorā tikai no 2018. gada un tikai no šī brīža publisko finanšu aspektā nozīmi iegūst EPT prognozētās un faktiskās bilances atšķirības. Pašreizējā laika rinda ir salīdzinoši reprezentabla, tomēr pieejamie sešu gadu novērojumi par EPT novirzēm no prognozēm neļauj izvirzīt hipotēzi, ka risks pēc savas būtības ir simetriska rakstura.

Iepriekšējo gadu EPT prognozētās un faktiskās bilances ievērojamās novirzes ir radušās galvenokārt obligātā iepirkuma ietvaros īstenotā darījuma shēmas uzskaites maiņas rezultātā (atbilstoši Eurostat oficiālajam viedoklim par obligātā iepirkuma shēmas statistisko uzskaiti⁴⁶), bet sākot ar 2023. gadu šīs shēmas uzskaitē ir iestrādāta budžeta ietvara fiskālajās prognozēs, taču 2024. gada operatīvie EDP notifikācijas dati neliecina, ka simetriskuma princips tiek ievērots. Tabulā Nr.2.14.1 vidējā novirze 6 gadu periodā ir negatīvi 10,1 milj. euro un attiecīgi, **lai izvairītos no negatīvas ietekmes uz vispārējās valdības budžeta bilanci, fiskālā nodrošinājuma rezerve šim riskam tiek veidota vidējās novirzes apmērā, t.i., no 2026. gada līdz 2028. gadam 10,1 milj. euro apmērā katru gadu.** Atbilstoši 2026. gadā fiskālā nodrošinājuma rezerve ir aprēķināta 0,0230%, 2027. gadā 0,0219% un 2028. gadā 0,0210% apmērā no IKP. Kā arī jānorāda, ka EPT ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci sākot ar 2029. gadu būtiski samazināsies, jo to komersantu skaits no kuriem obligātā iepirkuma ietvaros tiek iepirkta saražotā elektroenerģija samazinās. Sagaidāms, ka pēc 2028. gada fiskālā nodrošinājuma rezerve šim riskam vairs netiks veidota un risks varētu netikt iekļauts turpmākajās deklarācijās.

2.15. FINANŠU SEKTORS

Globālā finanšu krīze būtiski ietekmēja ES finanšu sistēmas stabilitāti un uzticēšanos tai, kā arī parādīja šādu notikumu negatīvos pārnese efektus uz publiskajām finansēm, kā rezultātā vairākām ES dalībvalstīm, tai skaitā Latvijai nācās lūgt finansiālo palīdzību starptautiskajiem partneriem.

Lai mazinātu iespējamu līdzīgu notikumu atkārtotošanās nākotnē, bija nepieciešams veikt būtiskus ES līmeņa uzlabojumus kredītiestāžu darbības regulējumā un uzraudzībā, kā arī mazināt kredītiestāžu sektora un publiskā sektora savstarpējo atkarību.

⁴⁶ Eurostat viedoklis: <https://s-circabc.europa.eu/ui/group/ca7c9cc4-b473-4abc-8e95-263dcd57d79d/library/b2549086-f478-409f-b80a-4e7c96bb346c/details>

Tādējādi ES līmenī ir izveidota Banku savienība – uzraudzības un neregulējuma sistēma ar mērķi nodrošināt, ka kredītiestāžu sektors ir drošs un ka kredītiestādēm tiek piemērots neregulējums, neizmantojot nodokļu maksātāju naudu un radot pēc iespējas mazāku negatīvu ietekmi uz finanšu sistēmu.

Viens no Banku savienības veidojošajiem elementiem ir **Vienotais neregulējuma mehānisms** (turpmāk – VNM), kas sastāv no Vienotā neregulējuma valdes un Vienotā neregulējuma fonda. Vienotā neregulējuma fonda mērķis ir nodrošināt papildu atbalstu finansiālās grūtībās nonākušu kredītiestāžu reorganizācijai un plānveida neregulējumam, kad kredītiestāžu akcionāru un kreditoru dzēsto prasījumu apmērs nav pietiekams, lai novērstu tās maksātnespēju. Vienotais neregulējuma fonds ir izveidots un tā darbība pilnā apmērā notiek pēc pārejas perioda beigām, kas noslēdzās 2023. gada beigās sasniedzot 1% no segtajiem noguldījumiem visās kredītiestādēs visās ieskaitītajās dalībvalstīs, t.i. 78 mljrd. *euro* apmērā.

Vienotajā neregulējuma fondā pieejamie finanšu līdzekļi 2024. gada 31. decembrī bija 80 mljrd. *euro*, tādējādi saglabājot sasniegto mērķa līmeni – vismaz 1% no segtajiem noguldījumiem dalībvalstīs, kas piedalās VNM⁴⁷. Turpmāk Vienotā neregulējuma fonda līdzekļu apjoma uzraudzība notiks, pamatojoties uz gada sākumā kredītiestāžu iesniegto informāciju, izvērtējot līdzekļu pietiekamību, un nepieciešamības gadījumā tiks pieņemts lēmums par līdzekļu iemaksas atsākšanu.

Papildus tiek izveidots pastāvīgs mehānisms situācijai, kad Vienotajā neregulējuma fondā iemaksātie līdzekļi nav pietiekami viena vai vairāku neregulējumu veikšanai – publiskā atbalsta instruments. 2018. gadā *Euro* samita sanāksmēs tika panākta vienošanās, ka publiskā atbalsta sniedzējs ir Eiropas Stabilitātes mehānisms, sniedzot rekurentu⁴⁸ kredītlīniju Vienotajam neregulējuma fondam. Savukārt *Euro* grupas iekļaujošā formātā 2020. gada 30. novembra sanāksmes laikā finanšu ministri vienojās par kopīgā atbalsta mehānisma agrīno ieviešanu ne vēlāk kā līdz 2022. gada sākumam.

Vienotais uzraudzības mehānisms

Vienotais uzraudzības mehānisms (turpmāk – VUM) ir Eiropas kredītiestāžu uzraudzības sistēma. Tas ietver ECB un iesaistīto valstu uzraudzības iestādes. Nesenā finanšu krīze parādījusi, ka problēmas finanšu sektorā var izplatīties ļoti ātri un spēcīgi, īpaši monetārā savienībā, un ka šīs problēmas var tiešā veidā ietekmēt iedzīvotājus visā Eiropā. Eiropas kredītiestāžu uzraudzības mērķis ir palīdzēt atjaunot uzticību Eiropas kredītiestāžu sektoram un vairo kredītiestāžu noturību. VUM uzsāka darbību 2014. gadā. Eiropas kredītiestāžu uzraudzība veido vienu no diviem ES banku savienības pīlāriem. ECB veic 113 nozīmīgāko kredītiestāžu tiešu uzraudzību iesaistītajās valstīs. Šo kredītiestāžu turējumā ir gandrīz 82% no šo valstu kredītiestāžu aktīviem. Visas *euro* zonas valstis automātiski piedalās Eiropas kredītiestāžu uzraudzībā. Uzraugi novērtē riskus, kas apdraud kredītiestādes, un pārbauda, vai kredītiestādes veikušas visus nepieciešamos pasākumus, lai pienācīgi pārvaldītu šos riskus. Šo procesu dēvē par uzraudzības pārbaudes un novērtēšanas procesu (*Supervisory Review and Evaluation Process*; SREP) un tā mērķis ir dot iespēju nepārtraukti veikt konsekvētu kredītiestāžu riska profilu novērtējumu un pieņemt lēmumus par nepieciešamajiem uzraudzības pasākumiem.

VUM uzraudzības prioritātes

VUM uzraudzības prioritātes atspoguļo ECB kredītiestāžu uzraudzības vidēja termiņa stratēģiju nākamajiem trim gadiem. Tās nosaka ECB Uzraudzības valde, tās katru gadu tiek pārskatītas, un to pamatā ir uzraudzīto iestāžu galveno risku un ievainojamības aspektu visaptverošs novērtējums. Nosakot prioritātes, ņemti vērā arī SREP rezultāti, kā arī sasniegtais progress salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu prioritātēm. Tās palīdz efektīvi sadalīt pieejamos uzraudzības resursus, un tās var elastīgi koriģēt, ja tas nepieciešams risku vides pārmaiņu dēļ.

⁴⁷ <https://www.srb.europa.eu/en/content/no-additional-srf-bank-levies-needed-2025-fund-continues-meet-target-level>

⁴⁸ atjaunojamā kredītlīnija.

Pēdējā publikācijā par VUM prioritātēm⁴⁹ tiek sniegta informācija, ka uzraudzītās iestādes demonstrējušas noturību, saskaroties ar pēdējo gadu neskaidro ārējo vidi, un apliecinājušas savu spēju turpināt atbalstīt ekonomikas atveseļošanos. Eiropas kredītiestādēm ir spēcīgas kapitāla un likviditātes pozīcijas. To aktīvu kvalitāte kopumā joprojām bijusi noturīga pret sarežģītāku makrofinansiālo vidi, to pelnītspējai sasniedzot augstāko līmeni kopš Eiropas kredītiestāžu uzraudzības sākuma, īpaši procentu likmju paaugstināšanās dēļ.

Neraugoties uz kredītiestāžu bilanču un riska profilu stabilitāti, jāievēro piesardzība, ņemot vērā ilgstoši augsto ģeopolitisko spriedzi un ar to saistīto makroekonomiskās perspektīvas nenoteiktību. Lai gan uzraudzītās iestādes līdz šim spējušas stāties pretī nesenajiem ģeopolitiskajiem šokiem, ko cita starpā veicinājusi pamatā noturīgā reālā tautsaimniecība, ir būtiski, lai kredītiestādes saglabātu modrību un regulāri novērtētu šādu notikumu iespējamo ietekmi uz to uzņēmējdarbību, darba procesiem un riska profilu. Šajā kontekstā kredītiestāžu kredītriska pārvaldības ietvaru trūkumu novēršana joprojām ir prioritāte, īpaši attiecībā uz aktīvu kvalitātes pasliktināšanās agrīnu konstatēšanu un piesardzīga uzkrājumu līmeņa nodrošināšanu. Turklāt ir būtiski pilnveidot kredītiestāžu darbības noturības ietvarus, lai stiprinātu to spēju stāties pretī jebkādiem pēkšņu notikumu izraisītiem darbības traucējumiem.

Vienlaikus kredītiestādēm jāturpina stiprināt centienus efektīvi novērst būtiskos trūkumus, ko uzraugi konstatējuši iepriekšējos ciklos, laikus veicot korektīvas darbības. Jomās, kurās agrāk veiktas pastiprinātas uzraudzības pārbaudes, uzraugi koncentrēs uzmanību uz to, vai kredītiestādes efektīvi un savlaicīgi novērsušas konstatētās nepilnības. Tas īpaši attiecas uz riska datu apkopošanu un ziņošanu par riskiem, kas ir joma, kur, neraugoties uz ilgstošu darbu kopā ar uzraugiem un acīmredzamiem uzlabojumiem, dažas kredītiestādes joprojām nav novērsušas būtiskus trūkumus. Turklāt arī turpmāk prioritāte joprojām būs pilnīga atbilstība uzraudzības gaidām attiecībā uz klimata pārmaiņu un vides risku pārvaldību kredītiestādēs.

Tā kā tehnoloģiskais progress kļūst par kredītiestāžu nozares nākotnes prioritāti, ir būtiski, lai kredītiestādes stiprinātu digitalizācijas centienus un nodrošinātu jauno tehnoloģiju ieviešanas izraisīto risku piesardzīgu pārvaldību. Neraugoties uz to, ka uzraudzītās iestādes šajā jomā gūst panākumus, lai nākotnē palielinātu savu spēju sekmīgi izturēt konkurenci, tām jābūt gatavām jauniem riskiem, ko rada to darbības un pakalpojumu digitalizācija. Tas palīdzēs tām uzlabot savu uzņēmējdarbības modeļu ilgtspēju un ļaus tām gūt labumu no inovatīvām tehnoloģijām.

Ņemot vērā iepriekš minēto, **uzraudzības prioritātes 2025.–2027. gadam** koncentrējas uz kredītiestāžu noturību pret tiešiem makrofinansiāliem apdraudējumiem un nopietniem ģeopolitiskiem šokiem (1. prioritāte), zināmo būtisko trūkumu savlaicīgas novēršanas nozīmi (2. prioritāte) un nepieciešamību risināt problēmas, kas izriet no digitālās pārveides un jaunām tehnoloģijām (3. prioritāte).

Sākot ar 2022. gadu finanšu sektora fiskālais risks tika pārklasificēts uz kvantificējamo risku kategoriju. Tomēr, ņemot vērā, ka Banku savienība ir izveidota ar mērķi mazināt risku, ka kredītiestāžu noregulējumam būs jāizmanto publiskais finansējums, ar **finanšu sektoru saistītie fiskālie riski ir vērtējami kā zemi un līdz ar to pašlaik nav pamata tiem veidot fiskālo nodrošinājuma rezervi.**

Kā atsevišķs finanšu sektora elements, kas var veidot netiešus fiskālos riskus, ir nodalāms Noguldījumu garantiju fonds (turpmāk – NGF). NGF ir izveidots un darbojas, pamatojoties uz Noguldījumu garantiju likumu (turpmāk – NGL). NGL stājās spēkā 1998. gada 1. oktobrī un atbilstoši tam jebkuram Latvijas kredītiestāžu un krājaizdevumu sabiedrību klientam tiek nodrošināta atlīdzības izmaksa par visu veidu noguldījumiem visās valūtās līdz 100 000 *euro* katrā kredītiestādē vai krājaizdevumu sabiedrībā, ja ir iestājusies šo līdzekļu nepieejamība. Valsts garantētā summa attiecas gan uz noguldījumiem, gan uz norēķinu kontu atlikumiem, gan algu kontiem, krājkontiem u.c. Latvijas NGF ir izveidots, lai nodrošinātu noguldītājiem atlīdzības izmaksu par noguldījumiem, kas veikti pie

⁴⁹https://www.bankingsupervision.europa.eu/framework/priorities/html/ssm.supervisory_priorities202412~6f69ad032f.lv.html

noguldījumu garantiju sistēmas dalībnieka, bet kļuvuši nepieejami, t.i., gadījumā, kad noguldījumu garantiju sistēmas dalībnieks nespēj klientam izmaksāt viņa noguldījumu un noguldījumu piesaistītājam anulēta licence vai tiesa pasludinājusi to par maksātnespējīgu, vai citā gadījumā, kad Latvijas Banka ir konstatējusi, ka noguldījumu piesaistītājs nespēj izmaksāt noguldītājam noguldījumu, un pieņēmusi lēmumu par noguldījumu nepieejamības iestāšanos. Lai pieteiktos garantētās atlīdzības izmaksai, noguldītājiem noteikts piecu gadu termiņš no dienas, kad konstatēta noguldījumu nepieejamība.

Līdz 2022. gada 31. decembrim NGF pārvaldīja Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk – FKTK), bet no 2023. gada 1. janvāra NGF līdzekļu uzkrāšanu, pārvaldīšanu un garantētās atlīdzības izmaksu veic Latvijas Banka. Fonda līdzekļi tiek uzkrāti no noguldījumu piesaistītāju (t.i., kredītiestāžu un krājaizdevumu sabiedrību) ik ceturkšņa maksājumiem, kas ir NGL noteikts procents no piesaistīto noguldījumu apjoma, kas koriģēts ar riska koeficientu, kā arī no NGF līdzekļu pārvaldīšanā gūtajiem ienākumiem. Latvijas NGF dalībnieki ir noguldījumu piesaistītāji, kas ir LR reģistrētās kredītiestādes (tai skaitā to filiāles ES dalībvalstīs) un NGL paredzētajos gadījumos ES dalībvalsts kredītiestādes filiāle Latvijā, kā arī ārvalstu kredītiestāžu filiāles un krājaizdevumu sabiedrības⁵⁰.

Gadījumā, ja AS “SEB banka” 2027. gadā tiks reorganizēta par ES dalībvalsts kredītiestādes filiāli Latvijā un izstāsies no Latvijas NGF, šīs izmaiņas būtiski neietekmēs NGF mērķa līmeni vai tajā uzkrāto atlikumu. Tomēr aprēķinātie prognozētie iemaksu apjomi NGF samazināsies par aptuveni 5 milj. *euro* gadā. Saskaņā ar ES Direktīvas 2014/49/ES 14. pantu, kredītiestādes var pāriet no vienas dalībvalsts noguldījumu garantiju sistēmas uz citas dalībvalsts sistēmu. Šādā gadījumā iemaksas, kas veiktas 12 mēnešu laikā pirms izstāšanās, tiek pārskaitītas uz citas dalībvalsts noguldījumu garantiju fondu. Tādējādi, ja AS “SEB banka” reorganizācija stāsies spēkā 2027. gada 1. janvārī, no Latvijas NGF būs jāpārskaita uz Igaunijas NGF aptuveni 5 milj. *euro*, pamatojoties uz 2026. gadā aprēķinātajām prognozētajām iemaksām.

CSP, pamatojoties uz ES statistikas biroja *Eurostat* ieteikumu, saistībā ar metodoloģiskajām izmaiņām 2017. gadā attiecināja NGF darbības plūsmas uz vispārējās valdības sektoru. Izmaiņu rezultātā NGF saņemtie ikgadējie maksājumi no noguldītāju piesaistītāju (t.i. kredītiestāžu un krājaizdevumu sabiedrību) maksājumiem un līdzekļu pārvaldīšanā gūtajiem ienākumiem tiek uzskaitīti kā vispārējās valdības ieņēmumi. Savukārt gadījumos, kuros NGF atzīst neatgūstamās prasības, par attiecīgo summu tiek uzskaitīti vispārējās valdības izdevumi.

2019. gada 16. augustā FKTK padome pieņēma lēmumu par noguldījumu piesaistītāja MAS “PNB Banka” noguldījumu nepieejamības iestāšanos. 2019. gada 22. augustā tika uzsākta garantēto atlīdzību izmaksa noguldītājiem, savukārt lai pieteiktos garantētās atlīdzības izmaksai, noguldītājiem noteiktais termiņš beidzās 2024. gada 15. augustā. NGF 2024. gada Darbības pārskats liecina, ka 2024. gada beigās NGF noguldītājiem bija izmaksājis garantētās atlīdzības 271 164 tūkst. *euro* apmērā. Ņemot vērā likvidācijas procesa gaitu, noguldījumu piesaistītāja aktīvus un NGF segšanas iespējamību, 2024. gada beigās uzkrājumi par prasībām tika palielināti par 7 025 tūkst. *euro*, līdz ar to pārskata gada beigās izveidotie uzkrājumi neatgūstamām prasībām pret MAS “PNB Banka” bija 74 522 tūkst. *euro*, kas attiecīgi pasliktināja vispārējās valdības budžeta bilanci (66 500 tūkst. *euro* 2021. gadā negatīva ietekme, 1 717 tūkst. *euro* 2022. gadā negatīva ietekme un 720 tūkst. *euro* 2023. gadā pozitīva ietekme).

2022. gada 12. decembrī FKTK padome ārkārtas sēdē pieņēma lēmumu apturēt finanšu pakalpojumu sniegšanu Baltic International Bank SE. FKTK atzina Baltic International Bank SE par tādu finanšu iestādi, kas ir nonākusi vai nonāks finanšu grūtībās (*failing or likely to fail*) un nolēma neveikt Baltic International Bank SE noregulējumu, proti, neīstenot pasākumus kredītiestādes darbības stabilizēšanai. Līdz ar to no 2022. gada 22. decembra garantētā atlīdzība noguldītājiem tiek izmaksāta no NGF līdzekļiem, un plānotais atlīdzību kopapjoms veido 43,7 milj. *euro*. Maksātnespējīgās Baltic International Bank SE noguldītājiem garantētās atlīdzības izmaksa turpināsies līdz 2027. gada 12. decembrim. Atbilstoši NGF 2024. gada Darbības pārskatā norādītajam 2024. gada beigās NGF noguldītājiem bija izmaksājis garantētās atlīdzības 40 748 tūkst. *euro* apmērā (2023. gada beigās – 39 621 tūkst. *euro*). 2024. gada 24. janvārī Ekonomisko lietu tiesa pieņēma spriedumu, ar kuru pasludināja

⁵⁰ <https://www.bank.lv/darbības-jomas/klientu-aizsardziba/kompensaciju-izmaksas-sistemas/noguldijumu-garantiju-fonds>

maksātnespējīgās Baltic International Bank SE maksātnespējas procesu. 2024. gada beigās netika konstatētas pazīmes vai citi apstākļi, kas liecinātu, ka noguldījumu piesaistītājs nespēs segt saistības par garantētajām atlīdzībām, kas būtu par pamatu prasību atgūstamās vērtības samazināšanai, tādēļ attiecīgajām prasībām uzkrājumi netika veidoti, attiecīgi neveidojas negatīva ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci.

Latvijas Bankas uzraudzības komiteja 2024. gada 13. martā anulēja Pūņu Kooperatīvās krājaizdevu sabiedrības (turpmāk - Pūņu KKS) licenci un līdz 2024. gada 31. decembrim NGF prasības pret Pūņu KKS par izmaksātajām garantētajām atlīdzībām bija 212 tūkstoši *euro*. Ņemot vērā Pūņu KKS finansiālo stāvokli, šo prasību atgūšana tika atzīta par maz ticamu, tāpēc tika izveidoti uzkrājumi 100% jeb 224 tūkstošu *euro* apmērā⁵¹.

Nepieciešamību veikt garantētās izmaksas no NGF, kā arī prasību par izmaksām neatgūstamību, nav iespējams savlaicīgi prognozēt – ne to iestāšanās varbūtību, ne fiskālo ietekmi – šādi gadījumi notiek reti un pēc savas dabas tie ir vienreizēji neparedzami notikumi, kuru iestāšanās varbūtība un ietekmes apmērs Latvijā saistībā ar finanšu sektora sakārtošanos un makroprudenciālā ietvara uzlabojumiem ir būtiski samazināts. Tādējādi **nav pamatoti šādam riskam veidot fiskālā nodrošinājuma rezervi.**

Vienlaicīgi jāatzīmē, ka līdzekļu nepietiekamības gadījumā NGF garantēto atlīdzību izmaksām saskaņā ar NGL Latvijas Banka var aizņemties Latvijas, ES vai ārvalstu finanšu tirgos vai no citas dalībvalsts NGF. Ja līdzekļus nav iespējams piesaistīt, tad aizdevumu pēc Latvijas Bankas pieprasījuma nodrošina kredītiestādes, kas ir NGF dalībnieces. Savukārt, ja, veicot minētās darbības, līdzekļus nav izdevies piesaistīt, tad nepieciešamo finansējumu piešķir apropriācijas kārtībā vai aizdevuma veidā no valsts budžeta līdzekļiem. Deklarācijas izstrādes brīdī NGF bija pieejami līdzekļi visu aktuālo izmaksu gadījumiem, kā arī pastāvēja nozīmīga finanšu rezerve⁵².

Papildus iepriekš minētajam riskam, fiskālais risks var rasties no faktisko NGF ieņēmumu novirzēm no to plānotajām vērtībām. Tā kā fiskālajās prognozēs NGF plūsmas tiek integrētas jau no 2018. gada datu laika rinda ir pietiekami reprezentatīva, lai varētu izdarīt pārliecinošus secinājumus par to. Vienlaicīgi faktisko ieņēmumu novirzes no to prognozētajām vērtībām uzrāda simetriskuma principu līdzvērtīgi kā tas ir citu fiskālo risku gadījumā, izņemot 2021. gadu.

Tabula Nr.2.15.1 NGF ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, milj. *euro*

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024*
Ietekme	16,7	14,1	13,5	18,3	-47,6	19,9	26,7	29,9
Prognoze	-	16,0	15,5	18,9	16,9	19,9	21,4	23,1
Novirze	-	-1,9	-2,0	-0,6	-64,5	0	5,3	6,8

*saskaņā ar Eurostat 2025. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta notifikācijas datiem

Izteikta faktisko ieņēmumu novirze no to prognozētās vērtības 2021. gadā ir skaidrojama ar NGF pieņemto lēmumu veidot uzkrājumus 66,5 milj. *euro* apmērā par neatgūstamo prasības daļu par izmaksātajām garantētajām atlīdzībām AS “PNB Banka” noguldītājiem. Ievērojot minēto, riskus, kas saistīti ar NGF ir jāturpina analizēt, bet tam pašreiz **netiek veidota fiskālā nodrošinājuma rezerve.**

⁵¹ https://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/publikacijas/Noregulejuma_garantiju_fonda_2024_parskats.pdf

⁵² Informācija par NGF bilanci un pieejamajiem resursiem ir pieejama Latvijas Bankas tīmekļa vietnē - <https://www.bank.lv/darbibas-jomas/klientu-aizsardziba/kompensaciju-izmaksas-sistemas/noguldijumu-garantiju-fonds>

3. NEKVANTIFICĒJAMIE FISKĀLIE RISKI

3.1. STARPTAUTISKO TIESU UN SATVERSMES TIESAS SPRIEDUMU IZPILDE

Fiskālā riska avots šajā gadījumā ir tiesas procesa rezultāts, kas ir saistīts ar valsts budžeta izdevumu pieaugumu un līdz ar to pasliktina vispārējās valdības budžeta bilanci. Tomēr vēsturiskā pieredze liecina, ka atsevišķos gadījumos EK šos izdevumus uzskata par vienreizējiem pasākumiem, kas līdz ar to ietekmē vispārējās valdības nominālo budžeta bilanci, bet neietekmē vispārējās valdības strukturālo budžeta bilanci. Tiesvedības procesi skar atšķirīgus jautājumus, tāpēc to vienota uzskaitē ir grūti īstenojama. Vienlaikus šim specifisko risku kopumam nevar novērtēt iestāšanās varbūtību un fiskālo ietekmi, to var mēģināt novērtēt tikai atsevišķiem tiesvedības procesiem.

Saistībā ar tiesvedībām **ES Tiesa** norādāms, ka ES Tiesa var pieņemt divu veidu spriedumus, t.i., vienā gadījumā ES Tiesa ar pirmo spriedumu paredz finansiālas sankcijas. Tas tā ir gadījumā, ja laicīgi nav pārņemta ES direktīva. Savukārt otrajā gadījumā ES Tiesa pieņem spriedumu, ar kuru tiek konstatēts pārkāpums (strīds pēc būtības – Latvijas nacionālā normatīvā regulējuma atbilstību ES tiesībām) un tikai tad, ja šis spriedums, ar kuru konstatēts pārkāpums, netiek novērsts, ES Tiesa pieņem otru spriedumu, ar kuru nosaka finansiālas sankcijas.

Tieslietu ministrija (turpmāk – TM) par visām pārkāpuma procedūrām, iespējamām tiesvedībām un to sekām informē MK – atbilstoši MK 2011. gada 12. jūlija noteikumu Nr.550 “Noteikumi par institūciju sadarbību Līguma par ES darbību pārkāpuma procedūras ietvaros un pirms pārkāpuma procedūras ierosināšanas” 6.2. apakšpunktā noteiktajam šādu informāciju TM iesniedz MK divas reizes gadā. Pēdējais informatīvais ziņojums “Par Latvijas kā ES dalībvalsts saistību izpildi līdz 2025. gada 31. decembrim un par ierosinātajām (turpinātajām) pārkāpuma procedūru lietām pret Latviju laika periodā līdz 2024. gada 30. jūnijam” tika izskatīts 2024. gada 17. decembra MK sēdē (24-TA-1760).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir starptautiska tiesa, kas skata fizisku vai juridisku personu vai, atsevišķos gadījumos, valstu iesniegumus, ja valsts ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijā noteiktās tiesības. Latvijā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencija ir spēkā kopš 1997. gada 27. jūnija. Tabulā Nr.3.1.1 ir apkopots piešķirtais finansējums Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildei laika periodā no 2014. līdz 2024. gadam, kas norāda, ka piešķirtā finansējuma apjoms tiesas spriedumu izpildei pa gadiem ir atšķirīgs. Finansējums tiesu spriedumu izpildei tiek piešķirts no ieplānotā finansējuma budžeta programmā “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”, kas nepasliktina vispārējās valdības budžeta bilanci, ja izpildes nodrošināšanai netiek palielinātā budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” apropriācija.

Tabula Nr.3.1.1 Piešķirtais finansējums Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildei 2014. – 2024. gadā, euro

Gads	Piešķirtais finansējums	Tiesas spriedumu skaits*
2014	1 306 073	13
2015	104 247	18
2016	34 246	9
2017	147 184	13
2018	15 910	3
2019	9 763	3
2020	20 504	6
2021	17 532	4
2022	44 563	3
2023	43 577	3
2024	17 150	3

* Tiesas spriedumu skaits var atšķirties no rīkojumu skaita, jo dažos rīkojumos iekļauti vairāki pieprasījumi

Satversmes tiesa ir neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietas par likumu un citu normatīvo aktu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar likumu tās kompetencē nodotās lietas. Satversmes tiesas spriedumam, ar kuru tiek atzīta par spēkā neesošu tiesību norma vai tiesību akts, var būt ietekme uz

budžetu, ja grozījumi tiesību aktos ietekmē kādas grupas tiesību apjomu, ko tās var saņemt no valsts. Satversmes tiesas praksē daudzkārt bija princips, ka attiecībā uz pieteicēju prettiesiskā tiesību norma tiek atzīta par spēkā neesošu ar atpakaļejošu datumu (tātad uz pieteicēju prettiesiskā norma nav piemērojama), tajā pašā laikā attiecībā uz citām personām tiesību norma var tikt atzīta par spēkā neesošu gan no sprieduma spēkā stāšanās, gan ar atpakaļejošu datumu vai no kāda cita tiesas noteikta datuma nākotnē, vadoties no lietas materiāliem. Satversmes tiesa, pieņemot spriedumu, apzinās un vērtē, ka tiesību normas atzīšana par spēkā neesošu rada ietekmi uz budžetu, sabiedrību un administratīvajām procedūrām, tāpēc spriedumā arī norāda “pāreju” uz jauno regulējumu.

Ja fiskālā ietekme ir nebūtiska, finansējums tiesu spriedumu izpildei tiek piešķirts no budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”, kas nepasliktina vispārējās valdības budžeta bilanci, ja izpildes nodrošināšanai netiek palielinātā budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” apropriācija. No budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem” finansējums Satversmes tiesas spriedumu izpildei 2024. gadā tika piešķirts 157,2 tūkst. *euro* apmērā, savukārt iepriekšējā reize, kad šāda nepieciešamība bija bijusi ir 2012. gads. Šajā gadījumā tas nav uzskatāms par fiskālo risku šīs deklarācijas izpratnē. Fiskālais risks ir saistīts ar tādiem Satversmes tiesas spriedumiem, kam ir būtiska fiskālā ietekme un to nevar segt no budžeta programmas “Līdzekļi neparedzētiem gadījumiem”.

Tomēr, kā tika atzīmēts iepriekš, parasti Satversmes tiesa dod iespēju valstij sagatavoties papildu izdevumu nodrošināšanai. Piemēram, Satversmes tiesa 2023. gada 5. oktobra spriedumā lietā Nr. 2022-34-01⁵³ ir atzinusi likumu normas par minimālo ienākumu sliekšni un tā pārskatīšanas kārtību par neatbilstošām Satversmei un spēkā neesošas no 2025. gada 1. janvāra, norādot, ka joprojām nav izveidota tāda sociālās palīdzības sistēma, kas nodrošina pārredzamu atbalsta sniegšanu. Satversmes tiesa norādīja, ka sākotnēji apstrīdēto normu atzīšana par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža varētu radīt tiesisko nestabilitāti un būtu pretēja sociālās palīdzības mērķim. Attiecīgi izdevumus bija iespējams plānot nākamā likumprojekta par budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvara sagatavošanas procesā un arī šajā gadījumā tas nav fiskālais risks.

Likuma “Par valsts budžetu 2026. gadam un budžeta ietvaru 2026., 2027. un 2028. gadam” izpildes laikā Satversmes tiesa varētu pieņemt spriedumus vairākās lietās ar būtisku fiskālo ietekmi.

A) 2023. gada 6. decembrī, ņemot vērā straujo EURIBOR likmju kāpumu un inflācijas rezultātā pieaugušo kredīta maksājumu un patēriņa cenu radīto izmaksu slogu mājāsaimniecībām, Saeimā tika lemts par mērķētu atbalsta mehānismu hipotekāro kredītu aizņēmējiem mājokļa iegādei vai būvniecībai. Ar grozījumiem “Patērētāju tiesību aizsardzības likumā”, papildinot likumu ar jaunu 8.⁴ pantu par hipotekārā kredīta ņēmēju aizsardzības nodevu (turpmāk – nodeva), no kuras ieņēmumiem tiek veikta kredīta procentu kompensācijas izmaksa hipotekārā kredīta ņēmējiem. 2023. gada 11. decembrī Eiropas Centrālā banka (turpmāk – ECB) publicēja atzinumu par hipotekārā kredīta ņēmēju aizsardzības pagaidu nodevu kredītiestādēm. Savukārt, 2023. gada 20. decembrī Valsts prezidents izsludināja minēto likumu un tas stājās spēkā 2024. gada 1. janvārī un bija piemērojams līdz 2024. gada 31. decembrim.

Satversmes tiesā 2024. gadā tika ierosinātas divas lietas: viena – pēc divu fizisku personu – hipotekārā kredīta ņēmēju pieteikuma un otra – pēc nodevas maksātāja AS “SEB banka” pieteikuma. 2025. gada 14. janvārī tika lemts par abu lietu apvienošanu⁵⁴ vienā lietā Nr. 2024-09-01⁵⁵. Pieteikumā apstrīdētās normas ir par nodevas objektu, subjektiem, kas maksā nodevu, nodevas apmēru, kā arī kredīta ņēmējiem, kuri ir tiesīgi saņemt kompensāciju, un darbībām, kas nodevas maksātājam jāveic, lai

⁵³ “Par Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 33.panta pirmās daļas un likuma “Par sociālo drošību” 2. ² panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109.pantam”

⁵⁴ https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2024/04/2024-15-01_RS_lemums_par_lietu_apvienosanu.pdf#search=

⁵⁵ “Par Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.⁴ panta otrās, trešās (redakcijā, kas bija spēkā no 2024. gada 1. janvāra līdz 2024. gada 4. jūnijam), ceturtās, piektās, sestās, desmitās, vienpadsmitās, divpadsmitās, trīspadsmitās, piecpadsmitās daļas un pārejas noteikumu 43. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam un 105. panta pirmajiem trim teikumiem, kā arī Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.⁴ panta desmitās daļas 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”

aprēķinātu kompensāciju, kā arī laika periodu, par kuru ir piemērojama nodeva un kompensācija. Tā kā tiek apstrīdēts arī likuma punkts, kas nosaka kredītaņēmējus, kuri ir tiesīgi saņemt kompensāciju, pieteikuma iesniedzēju - divu fizisko personu, kuru hipotekārā kredīta atlikums pārsniedz 250 000 *euro* un tām nebija tiesību saņemt šā kredīta procentu kompensāciju, līdz ar to, Satversmes tiesā tiks vērtēts arī kritērijs par apjoma ierobežojumu atbilstību Satversmei.

Valsts budžetā iemaksātās nodevas apmērs veido 97,5 milj. *euro*. Atbilstoši Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.⁴ pantam fiziskām personām — kredītuņēmējiem tika izmaksāta kompensācija 78,3 milj. *euro* apmērā (60,5 milj. *euro* 2024. gadā un 17,8 milj. *euro* 2025. gada janvārī), attiecīgi pārmaxsātais nodevas apmērs veido 19,2 milj. *euro*.

Ir iespējami vairāki scenāriji tiesvedības iznākumam:

1. Scenārijs: Gadījumā, ja lietā Nr. 2024-09-01 par nodevu un ar to saistīto kredīta procentu kompensāciju Satversmes tiesa lemtu, ka apstrīdētās normas atzīstamas par spēkā neesošām no to pieņemšanas brīža, tad:
 - a. kredītiestādēm un kapitālsabiedrībām, kas saņēmušas licenci patērētāju kreditēšanai, un ir maksājušas nodevu, atbilstoši Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.⁴ pantam, rastos tiesības prasīt to samaksātās nodevas atmaksu no valsts budžeta pilnā apmērā;
 - b. var arī tikt lemts atlīdzināt iemaksāto summu vienīgi lietas ierosinātajam – nodevas maksātājam AS “SEB banka”.
2. Scenārijs: Tiek atzīts, ka kritērijs par apjoma ierobežojumu neatbilst Satversmei:
 - a. var tikt lemts par kompensācijas izmaksu pieteikuma iesniedzējiem – divām fiziskām personām;
 - b. var tikt lemts par kompensācijas izmaksu visiem hipotekāro kredītu saņēmējiem, kuru hipotekārā kredīta atlikums pārsniedz 250 000 *euro*, kuri atbilst pārējiem nosacījumiem kompensācijas saņemšanai.
3. Scenārijs: Satversmes tiesa apstrīdētās normas atzīst par atbilstošām Satversmei, neradot negatīvu ietekmi uz valsts budžetu.

Pieprasot zaudējumu atlīdzinājumu, zaudējumu apmērs prasītajam jāpierāda ar pierādīšanas līdzekļiem.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta otro daļu Satversmes tiesas spriedums un tajā sniegtā attiecīgās tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām.

Saskaņā ar pieejamo informāciju šī gada 2. aprīlī tika plānots pasludināt Satversmes tiesas nolēmumu minētajā lietā, tomēr ņemot vērā Satversmes tiesai radušās šaubas par to, kā interpretējams dalībvalsts savlaicīgas apspriešanās pienākums ar ECB, proti, vai ES tiesību aktu izpratnē šis pienākums ir izpildīts arī tad, ja dalībvalsts parlaments pieņem likumu pirms ECB atzinuma saņemšanas, bet atbilstoši nacionālajam regulējumam ir iespējama šā likuma otrreizēja caurlūkošana pirms tā izsludināšanas un spēkā stāšanās. Satversmes tiesa šī gada 31. martā pieņēma lēmumu par jautājumu uzdošanu Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai minētajā lietā⁵⁶. Savukārt, šī gada 14. maijā Satversmes tiesa lēma⁵⁷ par atļauju ECB iepazīties ar lietas materiāliem. **Tādējādi šobrīd tiek gaidīts Eiropas Savienības Tiesas prejudiciālais nolēmums, pēc kura saņemšanas tiks izsludināts Satversmes tiesas nolēmums.**

B) 2024. gada 4. decembrī tika pieņemti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā⁵⁸, ar mērķi kompensēt darbaspēka nodokļu izmaiņu radīto samazinājumu valsts un pašvaldību budžeta ieņēmumos⁵⁹.

⁵⁶ https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2025/03/2024-09-01-Lemums_par_versanos_EST.pdf

⁵⁷ https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2024/04/2024-09-01_lemums_par_ECB_lugumu.pdf#search=

⁵⁸ <https://likumi.lv/ta/id/357481-grozijumi-valsts-fondeto-pensiju-likuma>

⁵⁹ <https://titania.saeima.lv/LIVS14/SaeimaLIVS14.nsf/0/A4D269BEB6E841ADC2258BB3005A72B8?OpenDocument>

Satversmes tiesā 2025. gada 30. maijā, pēc divdesmit viena Saeimas deputāta pieteikuma, ierosināta lieta Nr. 2025-14-01 “Par Valsts fondēto pensiju likuma pārejas noteikumu 40. punkta⁶⁰ atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam”⁶¹.

Norādāms, ka šī nav pirmā reize, kad Satversmes tiesā ierosināta lieta pēc tam, kad ir veiktas izmaiņas VFPS iemaksu likmes apmēram. 2010. gadā bijis Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2010-21-01 “Par Valsts fondēto pensiju likuma 4. panta otrās daļas un pārejas noteikumu 2. punkta, 3. punkta 4. un 5. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 105. un 109. pantam”⁶².

Apstrīdētās normas samazināja iepriekš paredzēto iemaksu apjomu VFPS no 8% uz 2% no iemaksu objekta, kas noteikts likumā “Par sociālo apdrošināšanu”. Pieteikuma iesniedzēja ieskatā apstrīdētās normas citastarp pārkāpj tiesiskās palāvības principu, jo, samazinot nākotnē paredzamās pensijas apmēru, vienlaikus neparedzot pārejas periodu vai kompensāciju.

Satversmes tiesa lietā Nr. 2010-21-01 ņēma vērā, ka apstrīdētās normas veido vienotu regulējumu un atzina, ka apstrīdētās normas saglabā VFPS izveidošanas mērķi, kā arī ir paredzēta kārtība, kādā tiks attīstīta VFPS darbība, pārejas noteikumos paredzot mehānismu iemaksu līdzsvarošanai starp 1. pensiju un 2. pensiju līmeni, atbilstoši valsts ekonomiskajām iespējām, lai personas varētu uzkrāt papildu pensijas kapitālu. Vienlaikus tiesa atzina, ka VFPS finansējumu samazināt ir iespējams vienīgi īpašos izņēmuma gadījumos un īslaicīgi. Tāpat tiesa atzina, ka ar apstrīdētajām normām tika mazināts ekonomiskās krīzes radītais pensiju sistēmas apdraudējums. Atbilstoši Satversmes tiesa atzina apstrīdētās normas kā vienotu regulējumu par atbilstošu Satversmes 1., 105. un 109. pantam.

Valsts fondēto pensiju likuma 4. panta otrā daļa noteic, ka iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā (turpmāk – VFPS) ir 6%⁶³ no iemaksu objekta, kas noteikts likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu”. Atbilstoši pensijas kapitālu valsts nefondētajā pensiju shēmā jeb pensiju 1. līmenī veido 14% no iemaksu objekta. Savukārt saskaņā ar lietā Nr. 2025-14-01 apstrīdēto normu uz četriem gadiem, t.i. laika posmā no 2025. gada 1. janvāra līdz 2028. gada 31. decembrim, iemaksu likme VFPS jeb 2. pensiju līmenī no 6% ir samazināta līdz 5%, attiecīgi 1% no iemaksu likmes 2. pensiju līmenī novirzot uz 1. pensiju līmeni.

2024. gada 19. septembra MK sēdē tika izskatīts informatīvais ziņojums “Par valsts budžeta ieņēmumu un nodokļu politikas pārskatīšanu 2025. – 2027. gadā”, kurā prognozēja, ka minēto izmaiņu rezultātā speciālā budžeta ieņēmumi palielināsies 2025. gadā 104 milj. *euro* apmērā, 2026. gadā 162 milj. *euro* apmērā, 2027. gadā 171 milj. *euro* apmērā un 2028. gadā 179 milj. *euro* apmērā. Savukārt atbilstoši EKS uzskaites principiem, 1% pārnese no VFPS uz 2. pensiju līmeni veido ietekmi 156 milj. *euro* 2025. gadā, 165 milj. *euro* 2026. gadā, 174 milj. *euro* 2027. gadā un 182 milj. *euro* apmērā 2028. gadā.

Ar Latvijas Fiskāli strukturālo plānu 2025. – 2028. gadam Latvija apņēmas ievērot noteiktu neto valsts finansēto primāro izdevumu maksimālo pieaugumu. ES Padomē 2025. gada 21. janvārī ir apstiprināts Latvijas Fiskāli strukturālais plāns 2025. – 2028. gadam, Pēc Latvijas Fiskāli strukturālā plāna 2025. – 2028. gadam apstiprināšanas neto valsts finansēto primāro izdevumu maksimālais pieaugums kļuva saistošs un EK kontrolēs tā ievērošanu saskaņā Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2024/1263 (2024. gada 29. aprīlis) par ekonomikas politikas efektīvu koordināciju un budžeta daudzpusēju uzraudzību un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 un Padomes Regulu (ES) 2024/1264 (2024. gada 29. aprīlis), ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1467/97 par to, kā paātrināt un

⁶⁰ Laika posmā no 2025. gada 1. janvāra līdz 2028. gada 31. decembrim šā likuma 4. panta otrajā daļā noteiktā iemaksu likme fondēto pensiju shēmā ir pieci procenti no iemaksu objekta, kas noteikts likumā “Par valsts sociālo apdrošināšanu”.

⁶¹ https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2025/05/2025_lemums_Saeimas-dep_Valsts_fond_pensiju_lik_-1.pdf

⁶² https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=wp-content/uploads/2016/02/2010-21-01_Spriedums.pdf#search=

⁶³ Iemaksu likme VFPS 2013.-2014. gadā bija 4%, 2015. gadā 5%, no 2016. gada un turpmāk attiecīgi 6%.

precizēt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanu. 1% pārnese no VFPS uz 1. līmeni indikatīva fiskālā ietekme ir attiecīgi ņemta vērā Latvijas Fiskāli strukturālajā plānā 2025. – 2028. gadam un atspoguļota *K. Tabulā Jauno diskrecionāro ieņēmumu paredzamā ietekme*.

Satversmes tiesa ir aicinājusi Saeimu līdz šī gada 30. jūlijam iesniegt atbildes rakstu ar lietas Nr. 2025-14-01 faktisko apstākļu izklāstu un juridisko pamatojumu. Lietas sagatavošanas noteiktais termiņš ir 2025. gada 30. oktobris, **attiecīgi patreiz nav paredzams, kāds varētu būt Satversmes tiesas nolēmums šajā lietā.**

3.2. FISKĀLIE RISKI SAISTĪBĀ AR VALSTS LĪDZDALĪBU AIRBALTIC

airBaltic galvenā akcionāre ir Latvijas valsts ar 97,97% akciju, bet finanšu investoram, Dānijas uzņēmējam Larsam Tūsenam piederošajam “Aircraft Leasing 1” – 2,03%⁶⁴. 2020. gada sākumā līdz lēmumu par pamatkapitāla palielināšanu pieņemšanai airBaltic Latvijas valstij piederēja 80,05% akciju. Valsts turpina būt galvenais airBaltic akcionārs, lai nodrošinātu tautsaimniecībai nozīmīgās aviokompānijas turpmāku attīstību, kura tiek īstenota saskaņā ar airBaltic biznesa plānu. airBaltic ir iesaistīts aviācijas nozares politikas īstenošanā, nodrošina savienojamību starp Baltijas valstīm un pasauli, kā arī sniedz pozitīvu ieguldījumu ekonomikā.

Aviosabiedrības darbības turpināšanai vēsturiski valsts ir sniegusi būtisku finansiālu atbalstu ieguldījumu pamatkapitālā un aizdevumu formā. Ņemot vērā, ka aviosabiedrība ir nozīmīgs uzņēmums Latvijas ekonomikā, apstiprinātie lēmumi par finanšu atbalstu ir bijuši pieņemti, lai risinātu noteikta perioda izaicinājumus, kad privātie investori visticamāk būtu spiesti pieņemt atšķirīgus lēmumus.

Pastāv divas iespējas, kā uzskaitīt vispārējās valdības sektora institūciju ieguldījumus publisko kapitālsabiedrību pamatkapitālā atbilstoši EKS metodoloģijai, kas savukārt izšķir šī ieguldījuma ietekmi uz vispārējās valdības sektora fiskālajiem rādītājiem. Gadījumos, kad valsts vai pašvaldības mērķis ieguldījuma veikšanai ir līdzīgs privātā investora motivācijai, proti, ieguldīt līdzekļus un saņemt par tiem līdzvērtīgus finanšu aktīvus, kas nākotnē ar zināmu varbūtību nodrošina riskam atbilstošu atdevi (dividenžu, procentu ieņēmumu vai kapitāla pieauguma veidā), tad kapitāla palielināšana var tikt uzskaitīta par finanšu darījumu, kam nav negatīvas ietekmes uz vispārējās valdības budžeta bilanci (t.i. ieguldījums netiek atzīts par izdevumiem). Savukārt, ja valsts motivācija, veicot ieguldījumu ir pamatota ar citiem argumentiem (pamatā publisko mērķu sasniegšanu), kas nenodrošina ne vien pienācīgu atdevi pret uzņemto risku, bet bieži vien nespēj pat garantēt ieguldītā kapitāla vērtības saglabāšanu, tad ieguldījums tiek uzskaitīts kā izdevumi, pasliktinot vispārējās valdības budžeta bilanci.

Tabula Nr.3.2.1 Ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci no ieguldījumiem airBaltic (2016.-2022. gads), milj. euro

	2016–2019	2020	2021	2022
Ietekme	-*	250,0	45,0	45,0

* valsts ieguldījums 80 milj. euro 2016. gadā uzskaitīts kā finanšu darījums

Apskatot datus par ieguldījumu airBaltic uzskaiti (sk. tabulu Nr.3.2.1), redzams, ka valsts atbalsts ir ticis norakstīts izdevumos, izņemot laika periodā no 2016. līdz 2019. gadam. Jāatzīmē, ka 2016. gadā tika īstenota airBaltic pamatkapitāla palielināšana, kurā valsts nodrošināja 80 milj. euro. Ņemot vērā, ka minētajā darījumā tika piesaistīts privātais investors uz vienlīdzīgiem nosacījumiem ar valsti, norādot uz privātā investora principa ievērošanu, ieguldījums tika atzīts kā finanšu darījums. Turpmākie ieguldījumi 2020.-2022. gadā ir saistīti ar Covid–19 pandēmijas izraisītajām sekām uz pasaules ekonomiku un jo īpaši aviācijas nozari. Aviokompānijas visā pasaulē saskārās ar nepieciešamību piesaistīt papildu finanšu

⁶⁴ https://assets.airbaltic.com/f/236210/x/fb98aa1453/air-baltic-corporation-as-gada-parskats-2024.pdf?_gl=1*1i4g2j0*_gcl_au*MTg1MDc4MTQ5MS4xNzQxODU4NTQ5

resursus, lai varētu pārciest pandēmijas negatīvās sekas uz to darbību. Attiecīgi arī Latvijā tika izlemts sniegt krīzes pārvarēšanas finanšu atbalstu, lai nodrošinātu airBaltic dzīvotspēju⁶⁵. Valsts līdzdalības samazināšana plānota atbilstoši EK 2020. gada 3. jūlija lēmumā “Valsts atbalsts SA.56943 (2020/N) – Latvija Covid–19: airBaltic rekapitalizācija” iekļautajiem nosacījumiem, kādā tiek izbeigta rekapitalizācijas rezultātā iegūtās Covid–19 valsts līdzdalība airBaltic⁶⁶. 2021. gada 11. februārī SM informēja MK par stratēģiju (protokols Nr.15., 43.§), un MK atbalstīja valsts līdzdalības samazināšanu, izmantojot sākotnējā publiskā piedāvājuma izteikšanu (IPO) kā metodi, kādā tiek izbeigta rekapitalizācijas rezultātā iegūtā valsts līdzdalība airBaltic. Lai izpildītu EK 2022. gada 23. maija lēmumā “SA.63604 (2021/N) – Latvia – Covid–19: Second Recapitalisation of airBaltic” iekļautos nosacījumus par rekapitalizācijas rezultātā iegūtās valsts līdzdalības izbeigšanu, SM 2022. gada 17. maijā informēja MK par IPO aktualitātēm (prot. Nr.27., 47. §). Sagatavošanās notiek, ievērojot MK iepriekš prezentēto laika grafiku IPO procesa organizēšanai⁶⁷. Kopsavilkuma informācija par dotā procesa virzību un airBaltic situāciju tiek sniegta regulārajos ziņojumos MK.

2024. gada maijā airBaltic emitēja 5,25 gadu nodrošinātās obligācijas (*senior secured bonds*) 340 milj. *euro* apmērā ar 14,5% procentu likmi, refinansējot savas obligācijas 200 milj. *euro* apmērā, kuru dzēšanas termiņš iestājās 2024. gada jūlijā. Pieprasījums pēc vērtspapīriem pārsniedza piedāvājumu, gala pasūtījumu vērtībai pārsniedzot 800 milj. *euro*. Šajā emisijā finanšu ministram bija dots mandāts piedalīties ar 136 milj. *euro*⁶⁸. 2024. gada oktobrī airBaltic emitēja papildus 40 milj. *euro* vērtas obligācijas ar procentu likmi 14,5% un termiņu līdz 2029. gadam, attiecīgi palielinot kopējo publiskā parāda apjomu līdz 380 milj. *euro*⁶⁹. Papildus emitētās obligācijas investoriem tika pārdotas par 112,5% no nominālvērtības.

2024. gada 23. jūlija MK sēdē tika izskatīts Informatīvais ziņojums “Par Air Baltic Corporation AS sākotnējā publiskā piedāvājuma (*Initial public offering* – angļu val., jeb IPO) un stratēģiskā investora piesaistes procesu virzību”. Interesi pirms potenciālā IPO izrādījis kāds stratēģiskais investors. 2025. gada 29. janvārī airBaltic paziņoja par vienošanos starp SM, airBaltic un Lufthansa Group, saskaņā ar kuru Lufthansa Group ieguldīs airBaltic 14 milj. *euro*⁷⁰. Par savu ieguldījumu Lufthansa Group saņems konvertējamu akciju, kas nodrošina 10% līdzdalību, kura tiks emitēta par parakstīšanās cenu 14 milj. *euro* apmērā un konvertēta par parastajām akcijām pēc airBaltic iespējamās IPO. Pēc IPO Lufthansa Group daļas lielums tiks noteikts atbilstoši potenciālā IPO tirgus cenai, un Lufthansa Group daļa būs ne mazāka par 5% no airBaltic. Lufthansa Group arī iecels pārstāvi airBaltic uzraudzības padomē, paplašinot to līdz pieciem locekļiem pēc investīciju pabeigšanas. 2025. gada 30. jūnijā Vācijas konkurences padome deva atļauju Lufthansa iegādāties 10% airBaltic akciju⁷¹.

2025. gada 7. aprīlī no valdes priekšsēdētāja amata tika atstādināts Martins Gauss, savukārt konkurss uz jauna valdes priekšsēdētāja amatu vēl nav noslēdzies, kas ietekmē IPO realizācijas iespējamību 2025. gadā. Uzņēmuma vadība plāno turpināt uzņēmuma darbību ievērojot taupības pasākumus, lai nodrošinātu likviditāti līdz iespējamajam IPO 2026. gadā⁷².

2024. gadu airBaltic noslēdza ar pārskata gada zaudējumiem 118,2 milj. *euro* apmērā, salīdzinājumā ar 33,7 milj. *euro* peļņu 2023. gadā. 2024. gada zaudējumi saistīti, tostarp ar paātrinātu dzinēju nolietojumu, kā arī būtiski ir pieaugušas procentu izmaksas par aizņēmumiem. 2025. gada 1. ceturksnī

⁶⁵ Ar Valsts kontroles ziņojums “Ieguldījumi Satiksmes ministrijas aviācijas nozares kapitālsabiedrībās Covid-19 krīzes seku mazināšanai”, pieejams: https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29569-ZIYN4tzL94W87f9rsq-_QZrt_Qira4Qw.pdf

⁶⁶ <https://www.sam.gov.lv/lv/air-baltic-corporation>

⁶⁷ https://tapportal.mk.gov.lv/legal_acts/4b9dbfeb-42f0-4e12-b366-30c7bc7b2f59

⁶⁸ <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/33448-saeima-dod-atlauju-valstij-iegadaties-air-baltic-vertspapirus>

⁶⁹ https://assets.airbaltic.com/f/236210/x/fb98aa1453/air-baltic-corporation-as-gada-parskats-2024.pdf?_gl=1*1i4g2j0*_gcl_au*MTg1MDc4MTQ5MS4xNzQxODU4NTQ5

⁷⁰ <https://company.airbaltic.com/lv/preses-telpa?press=2025/lufthansa-grupa-iegadajas-mazakuma-dalu-airbaltic>

⁷¹ <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/30.06.2025-vacijas-konkurences-uzraugs-lauj-lufthansa-iegadaties-10-no-airbaltic.a605010/>

⁷² https://assets.airbaltic.com/f/236210/x/876cc26426/q1-2025-airbaltic-group-interim-unaudited-financial-statements.pdf?_gl=1*16ivo9t*_gcl_au*MTgwMTYzMDAzNi4xNzUzMDkyMTU1

airBaltic uzrādīja 29,3 milj. *euro* lielus zaudējumus, savukārt pašu kapitāls 2025. gada 1. ceturkšņa beigās bija negatīvs 195,1 milj. *euro* apmērā. Finansiālās stabilitātes rādītāji liecina, ka airBaltic ir ļoti atkarīga no aizņemtā kapitāla un finansēšanas procesā saskaras ar lielu riska pakāpi, tomēr deklarācijas sagatavošanas laikā nav pieejama pamatota informācija, kas norādītu uz nepieciešamību tūlītēji sniegt turpmāku valsts atbalstu, lai nodrošinātu airBaltic darbību un maksātspēju. Tomēr, ņemot vērā pastāvošo lielo nenoteiktību saistībā ar ģeopolitiskās situācijas attīstību, nepieciešamību veikt turpmākus valsts ieguldījumus kapitālsabiedrībā nevar izslēgt. Ja šāds ieguldījums tiek veikts IPO ietvaros un valsts dalība tajā ir zem 50%, tiek uzskatīts, ka ieguldījuma veikšanai ir līdzīga privātā investora motivācijai, proti, ieguldīt līdzekļus un saņemt par tiem līdzvērtīgus finanšu aktīvus, kas nākotnē ar zināmu varbūtību nodrošina riskam atbilstošu atdevi (dividenžu, procentu ieņēmumu vai kapitāla pieauguma veidā) un līdz ar to ieguldījumam nav negatīvas ietekmes uz budžeta bilanci. Līdzīga ietekme būtu arī tad, ja IPO vietā tiktu piesaistīts stratēģiskais investors. Būtisks fiskālais risks veidotos tajā gadījumā, ja 2026. gadā netiktu īstenots ne IPO, ne arī tiktu piesaistīts stratēģiskais investors. Šādā gadījumā potenciālais valsts ieguldījums būtu valsts budžeta izdevumi ar negatīvu ietekmi uz budžeta bilanci. Ņemot vērā šo nenoteiktību, gan par attīstības scenārijiem, gan potenciālo ieguldījuma apjomu, nav lietderīgi šo fiskālo risku kvantificēt un “iesaldēt” valsts budžeta resursus veidojot šim riskam fiskālā nodrošinājuma rezervi. Līdz ar to šis risks tiek klasificēts kā nekvantificējamais risks. Līdz ar to saskaņā ar FDL, ja potenciālas nepieciešamības gadījumā tiktu pieņemts lēmums par valsts ieguldījumu bez IPO īstenošanas, vai stratēģiskā investora piesaistes, būtu jāveic atbilstoši konsolidācijas pasākumi citos izdevumos, lai kompensētu valsts ieguldījuma negatīvo ietekmi uz budžeta bilanci. Ņemot vērā, ka runa ir par fiskāli nozīmīgiem apjomiem, pie apstiprināta budžeta būs ļoti sarežģīti nodrošināt atbilstošus konsolidācijas pasākumus. Līdz ar to, lai mazinātu šo fiskālo risku, ir būtiski 2026. gada pirmajā pusē nodrošināt sekmīgu IPO.

4. EKONOMIKAS ŠOKU TRANSMISIJAS KANĀLI UZ VALSTS FISKĀLAJIEM RĀDĪTĀJIEM UN PARĀDA ILGTSPĒJA

Ekonomikas šoku izraisītā negatīvā ietekme uz fiskālajiem rādītājiem, ja tie ir prognozēti un ņemti vērā, izstrādājot attiecīgo likumprojektu par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru, nav fiskālais risks. Fiskālais risks nav arī ekonomikas šoka izraisīta negatīva ietekme uz fiskālajiem rādītājiem, ja tā nav prognozēta, bet ir aktivizēta FDL 12. pantā noteiktā izņēmuma klauzula (šajā gadījumā fiskālo rādītāju noteiktās vērtības nav saistošas). Tomēr ekonomikas šoki izraisa būtisku negatīvu ietekmi uz valsts fiskālajiem rādītājiem un optimālai fiskālai politikai būtu šī ietekme, kur iespējams, jāmazina. Valsts publisko finanšu sistēma būtu jāveido pēc iespējas noturīgāku pret ekonomikas šokiem. Tāpēc, lai arī šie aspekti nav tieši saistīti ar fiskālajiem riskiem tajā nozīmē, kā tas noteikts valsts fiskālās disciplīnas tiesiskajā regulējumā, deklarācijā tiek iekļauta arī informācija par to, kā ekonomikas šoki var ietekmēt fiskālos rādītājus (transmisijas kanāli). Šajā deklarācijā ir iekļauta informācija par valsts ekspozīciju uz komercsabiedrībām, garantiju ekspozīciju un ekonomikas šoku ietekmi uz valsts parādu. Atsevišķi tiek skatīta arī ilgtermiņa parāda ilgtspēja, kas nav fiskālais risks šīs deklarācijas izpratnē, taču parāda ilgtspējai ir būtiska ietekme uz publisko finanšu stabilitāti.

4.1. VALSTS KAPITĀLSABIEDRĪBAS, KURAS NAV PIEKLASIFICĒTAS S.13 SEKTORAM

Covid-19 pandēmija un Krievijas uzsāktā kara pret Ukrainu sekas atkārtoti iezīmēja tendenci, kas netika novērota gandrīz dekādi kopš globālās finanšu un ekonomiskās krīzes – līdztekus atbalsta pasākumiem finanšu instrumentu formā, būtisks atbalsts publiskā sektora uzņēmumiem tika sniegts tās re-kapitalizējot vai sniedzot budžeta dotācijas, lai sekmētu biznesa saglabāšanu, likviditātes nodrošināšanu un ļautu kompānijām turpināt saistību izpildi pret kreditoriem. Valsts atbalstu periodā no 2020. līdz 2022. gadam saņēma airBaltic, VAS "Latvijas gaisa satiksme" un VAS "Starptautiskā lidosta "Rīga"".

2020. gada 19. martā tika apstiprināts EK paziņojums "Pagaidu regulējums valsts atbalsta pasākumiem, ar ko atbalsta ekonomiku pašreizējā Covid-19 uzliesmojuma situācijā", kas vēlāk tika vairākas reizes grozīts. 2020. gada 25. martā MK atbalstīja VAS "Latvijas gaisa satiksme" pamatkapitāla palielināšanu, ieguldot tajā finanšu līdzekļus 6 milj. *euro* apmērā, lai nodrošinātu ekonomiskās krīzes pārvarēšanu un ekonomiskās situācijas stabilizēšanu nozarē⁷³. Savukārt 2021. gadā izņēmuma gadījuma atbalstu Covid-19 pandēmijas radīto zaudējumu kompensācijai un ekonomiskās krīzes pārvarēšanai 35,2 milj. *euro* apmērā saņēma VAS "Starptautiskā lidosta "Rīga" un par valsts atbalsta instrumenta pabeigšanu "VAS "Starptautiskā lidosta "Rīga" uzskatāms 2023. gada 31. decembris, jo neatkarīgā novērtējumā tika secināts, ka divus gadus pēc valsts atbalsta instrumenta saņemšanas tās akciju (pašu kapitāla) tirgus vērtība ir pieaugusi, salīdzinot ar to vērtību valsts atbalsta saņemšanas brīdī⁷⁴.

Tabula Nr.4.1.1 Valsts sniegtais atbalsts publiskā sektora komercsabiedrībām 2020. – 2022. gadā, milj. *euro* (ieguldījums kapitālā/dotācija)

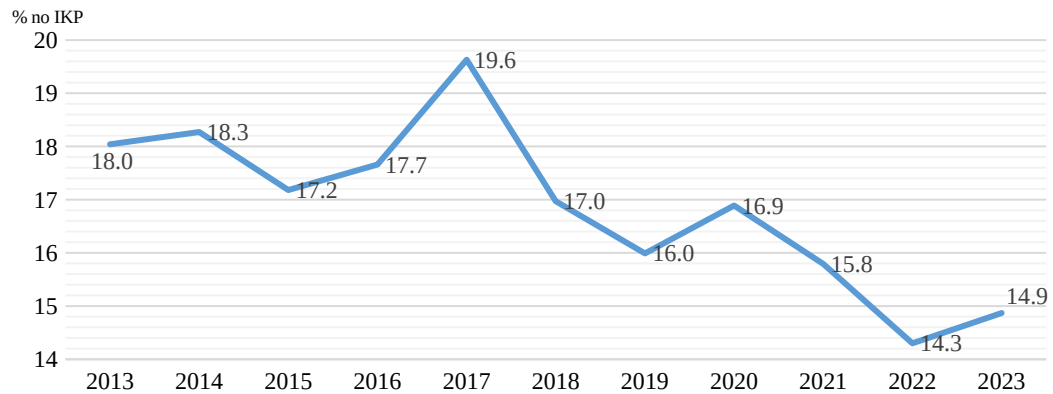
	2020	2021	2022
airBaltic	250,0	45,0	45,0
VAS "Latvijas gaisa satiksme"	6,0	0,0	0,0
VAS "Starptautiskā lidosta "Rīga" "	0,0	35,2	0,0

Lai gan iespējamās saistības netiek reģistrētas vispārējās valdības bilancē, to potenciālo ietekmi ir būtiski analizēt. Dati par valdības iespējamajām un potenciālajām saistībām (*contingent liabilities and potential obligations*) tiek apkopoti saskaņā ar Padomes Direktīvu 2011/85 par prasībām dalībvalstu

⁷³ <https://www.sam.gov.lv/lv/jaunums/valdiba-atbalsta-latvijas-gaisa-satiksmes-pamatkapitāla-palielināšanu-krīzes-parvaresanai>

⁷⁴ <https://www.riga-airport.com/lv/media/3494/download>

budžeta struktūrām, kas grozīta ar jauno Padomes Direktīvu 2024/1265, kurā noteikts, ka dalībvalstīm jāpublicē attiecīga informācija par iespējamām saistībām, kas potenciāli var būtiski ietekmēt valsts budžetu. Šīs saistības sauc par “iespējamām” tādā nozīmē, ka pēc būtības tās ir tikai potenciālas, nevis faktiskas saistības, un tās var materializēties kā faktiskas valsts saistības tikai tad, ja pastāv konkrēti nosacījumi.

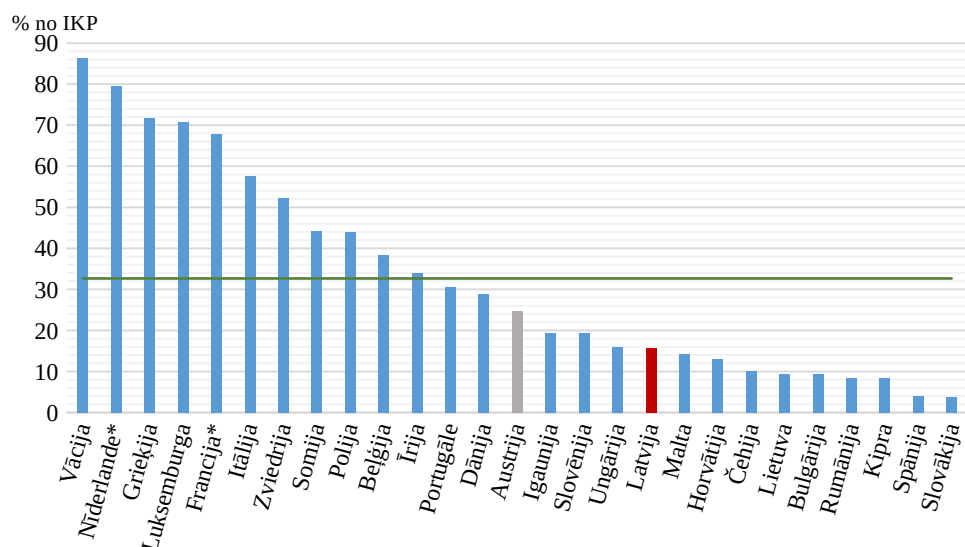
4.1.1. attēls. Vispārējā valdības sektora līdzdalības vērtība publiskā sektora kapitālsabiedrību kapitālā no 2013. līdz 2023. gadam, % no IKP. Avots: Valsts Kase, CSP

Atbilstoši minētās direktīvas prasībām FM apkopo datus, tai skaitā par vispārējās valdības sektora līdzdalību publiskā sektora kapitālsabiedrībās (4.1.1. attēls). No apkopotajiem datiem var secināt, ka vispārējās valdības sektora līdzdalība publiskā sektora kapitālsabiedrībās ir svārstīga laikā, tomēr ar lejupvērstu tendenci. Svārstību koridors ir noteiktās robežās un nenorāda uz būtisku riska pieaugumu, un nav pamata uzskatīt, ka tas pieaugtu arī vidējā termiņā.

Tabula Nr. 4.1.2 Vispārējās valdības sektora 10 lielākās līdzdalības vērtības kapitālsabiedrību kapitālā, % no IKP 2023. gadā

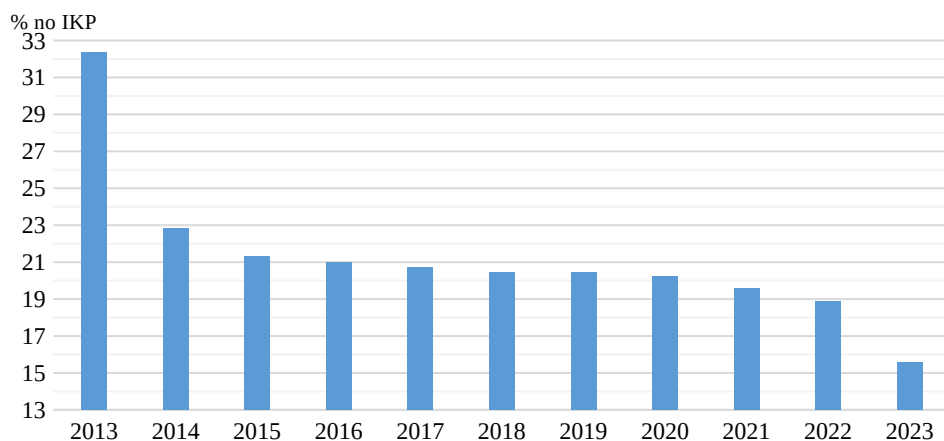
	2023
Kopā	14,9%
<i>t.sk:</i>	
AS “Latvenergo”	7,5%
VAS “Latvijas Valsts meži”	1,9%
AS “Augstsprieguma tīkls”	1,3%
SIA “Rīgas meži”	0,5%
SIA “Rīgas ūdens”	0,5%
AS “Rīgas siltums”	0,4%
VAS “Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs”	0,3%
SIA “TET”	0,3%
SIA “Rīgas nami”	0,3%
VAS “Starptautiskā lidosta Rīga”	0,2%

Būtiskākās vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtības kapitālsabiedrībās atspoguļotas tabulā Nr. 4.1.2, kur informācija ir norādīta tikai par vispārējās valdības īpašumā esošām kapitāla daļām, nevis par visu sabiedrības kapitālu uz 2023. gada 31. decembri. Kopējos vispārējās valdības līdzdalības vērtības rādītājus lielā mērā nosaka līdzdalība dažās komercsabiedrībās, it īpaši AS “Latvenergo” (7,5% no IKP), VAS “Latvijas valsts meži” (1,9% no IKP) un AS “Augstsprieguma tīkls” (1,3% no IKP).

4.1.2. attēls. Vispārējās valdības kontrolēto publisko kapitālsabiedrību (ārpus S.13) kopējais saistību apmērs 2023. gadā (*- 2022. gadā), % no IKP. Avots: *Eurostat*

Starpvalstu salīdzinājumam tiek izmantoti *Eurostat* dati par vispārējās valdības kontrolēto publisko kapitālsabiedrību (ārpus S.13) kopējo saistību apmēru, kas varētu pat precīzāk atspoguļot potenciālo ietekmes lielumu tādiem gadījumiem, kad valdībai būtu jāpārņem kapitālsabiedrību uzņemto saistību izpilde. Kā redzams 4.1.2 attēlā, Latvija, mērot minēto kapitālsabiedrību saistību apmēru, atrodas zem ES dalībvalstu mediānas (4.1.2 attēlā pelēkā krāsā iekrāsota kolonna, kas atbilst Austrijas rādītājam, 24,7% no IKP) un vidējā rādītāja (4.1.2 attēlā atspoguļotā zaļā līnija, 32,7% no IKP). Vienlaikus jāatzīmē, ka vispārējās valdības kontrolēto publisko kapitālsabiedrību (ārpus S.13) kopējais saistību apmērs Latvijai ir bijis salīdzinoši stabils ilgstošā laika posmā, kā redzams 4.1.3 attēlā, desmit gadu periodā vidēji esot 21,2% no IKP atzīmes.

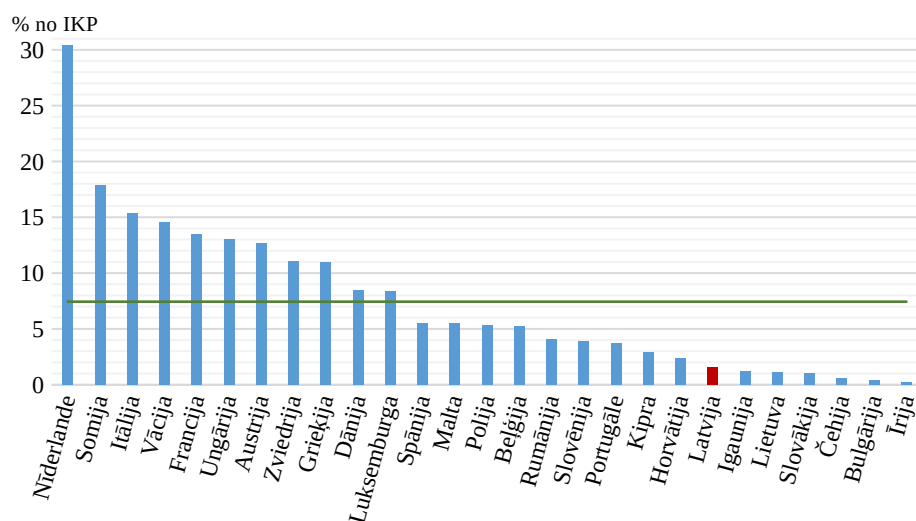

4.1.3. attēls. Vispārējās valdības kontrolēto publisko kapitālsabiedrību (ārpus S.13) kopējais saistību apmērs no 2013. līdz 2023. gadam, % no IKP. Avots: *Eurostat*

4.2. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS SEKTORA GALVOJUMI

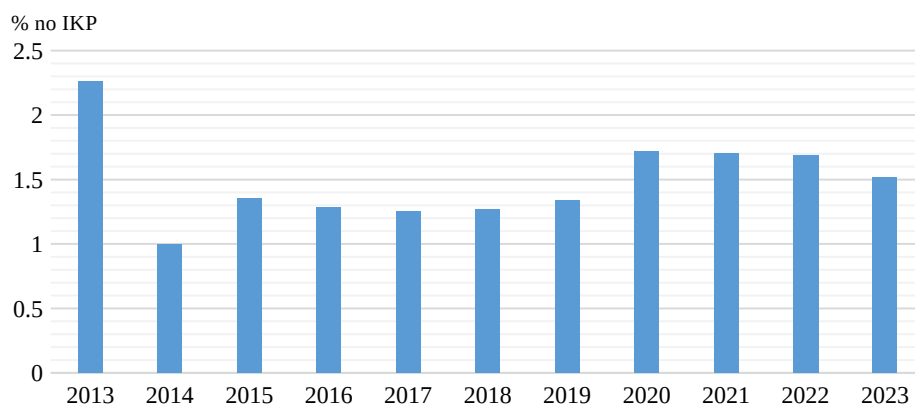
Vēl viena valsts sniegtā atbalsta forma publiskajām un privātajām komercsabiedrībām krīžu seku mazināšanai gan Latvijā, gan Eiropā un pasaulē, ir atbalsts ar finanšu instrumentiem, t.sk. vispārējās valdības sektora galvojumiem, kas piešķirti ārpus vispārējās valdības sektora klasificētām vienībām.

Ietekme uz publiskajām finansēm šajā gadījumā iestājas, ja galvojuma saņēmējs nav spējīgs segt savas kredītsaistības un vispārējās valdības sektoram ir tās jāpārņem. Papildu risks var rasties arī gadījumā, ja sākotnēji novērtētie zaudējumi no galvojumu sniegšanas, kas uzskaitīti kā vispārējās valdības sektora izdevumi, realizējas lielākā apmērā.

4.2.1. attēls. Vispārējās valdības sektora galvojumu apmērs 2023. gadā, % no IKP (sniegti ārpus vispārējās valdības sektora klasificētām institūcijām, un neiekļauj tādas, kas jau ir atzīti vispārējās valdības parādā atbilstoši EKS metodoloģijai). Avots: Eurostat

Vispārējās valdības sektora galvojumu vērtība 2023. gadā, kas izteikta % no IKP ES dalībvalstu griezumā, ir atspoguļota 4.2.1 attēlā, ES vidējais galvojumu apmērs bijis 7,4% no IKP. No Eurostat apkopotajiem datiem var viennozīmīgi secināt, ka ES dalībvalstu vidū Latvijas vispārējās valdības sektora izsniegto galvojumu apmērs ir zems – 1,5% no IKP 2023. gadā.

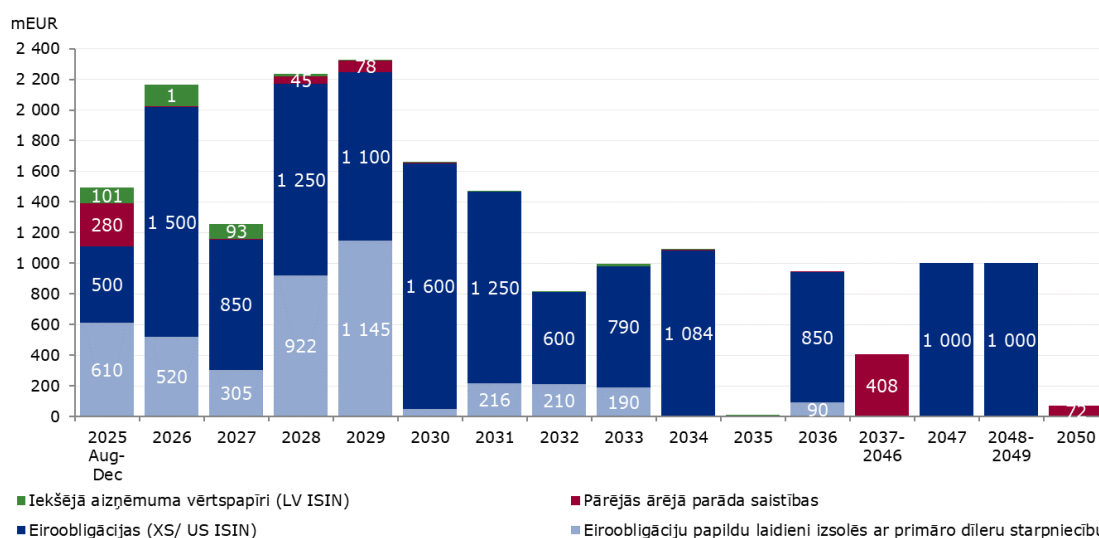
4.2.2. attēls. Vispārējās valdības sektora galvojumu apmērs no 2013. līdz 2023. gadam, % no IKP (sniegti ārpus vispārējās valdības sektora klasificētām institūcijām, un neiekļauj tādas, kas jau ir atzīti vispārējās valdības parādā atbilstoši EKS metodoloģijai). Avots: Eurostat

Latvijā vispārējās valdības sektora galvojumu apmērs, kas sniegts ārpus vispārējās valdības sektora klasificētām vienībām ir salīdzinoši zems, neskatoties arī uz Covid–19 ietekmes mazināšanai sniegto atbalstu sākot ar 2020. gadu, un šāda tendence ir novērota ilgstošā laika periodā, kā redzams 4.2.2 attēlā, periodā no 2013. gada līdz 2023. gadam vidēji esot 1,5% no IKP. Dati aptver gan vienreizējos, gan standartizētos galvojumus. Vienreizējie galvojumi tiek piešķirti individuāli, savukārt standartizētos galvojumus sniedz lielā skaitā, parasti salīdzinoši mazu summu un pēc līdzīgas pazīmes.

4.3. VALSTS PARĀDA VADĪBA

Aizņemšanās apjomu un valsts parāda līmeni vidējā termiņā ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība, kuru galvenokārt veido valsts budžeta deficīts, valsts parāda atmaksa un valsts aizdevumu izsniegšana (pašvaldībām, pašvaldību kapitālsabiedrībām, valsts kapitālsabiedrībām, ostām un augstskolām), kā arī resursu rezerves uzturēšana Valsts kases kontos dažādu risku vadībai paaugstinātas nenoteiktības apstākļos.

Ņemot vērā līdz 2025. gada 31. jūlijam uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2025. gada augustā – 2029. gada decembrī, jāpārfinansē valsts parāda saistības ~9,5 mljrd. *euro* apmērā (skat. 4.3.1. attēlu). Lielāko daļu no minētajā periodā pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās eiroobligācijas, kurām iestāsies dzēšanas termiņš.

4.3.1. attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks
(līdz 2025. gada 31. jūlijam uzņemtās saistības, nominālvērtībā, milj. *euro*)

2025. gada janvārī-jūlijā kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai veikti aizņemšanās darījumi 1,7 mljrd. *euro* apmērā. Š.g. maijā starptautiskajos finanšu tirgos tika emitētas 5 gadu eiroobligācijas, piesaistot finansējumu 1,0 mljrd. *euro* apmērā ar ienesīgumu 2,971% un fiksējot kupona likmi 2,875%. Savukārt, dažāda termiņa eiroobligāciju papildu laidien izsolēs ar Primāro dīleru starpniecību piesaistīti 580,0 milj. *euro*. Krājobligācijas emitētas 164,4 milj. *euro* apmērā, saglabājoties lielam iedzīvotāju pieprasījumam pēc šī instrumenta, kā arī vēlmei veikt ieguldījumu atkārtoti pēc 2023. gadā iegādāto krājobligāciju dzēšanas.

Līdz 2024. gada beigām un 2025. – 2029. gadā kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai tiks izmantoti VK kontos pieejamie resursi un aizņemšanās pasākumi finanšu tirgos, pieļaujot arī citu aizņemšanās instrumentu izmantošanu atkarībā no situācijas finanšu tirgos un procentu likmju tendencēm. Aizņemšanos finanšu tirgos plānots nodrošināt galvenokārt ar publiskām etalona apjoma eiroobligāciju emisijām, uzturot iespējami elastīgas aizņemšanās instrumentu izvēles iespējas, kā arī veicot apgrozībā esošo eiroobligāciju papildu laidien izsoles ar primāro dīleru starpniecību. Lai nodrošinātu Latvijas iedzīvotājiem drošu ieguldīšanas un uzkrājumu veidošanas instrumentu, tiks uzturēts arī dažādu termiņu krājobligāciju piedāvājums.

Valsts parāda tendences vidējā termiņā ietekmē valsts budžeta bilances prognoze, t.sk. ņemot vērā izdevumu pieaugumu valsts aizsardzības kapacitātes stiprināšanai un ES fondu līdzfinansētiem projektiem, kā arī makroekonomisko rādītāju prognozes 2025.–2029. gadam. 2027., 2028. un 2029. gada vispārējās valdības parāda apjomu papildus iepriekš minētajiem faktoriem noteiks nepieciešamība savlaicīgi nodrošināt resursus 2028., 2029. un 2030. gada sākumā plānotajai valsts parāda atmaksai.

Atbilstoši aktuālajām prognozēm sagaidāms pakāpenisks vispārējās valdības parāda līmeņa pieaugums līdz 55-56% no IKP. Vidējā termiņā Fiskālās disciplīnas likumā noteiktais parāda nosacījums (60% no IKP) tiks ievērots.

4.4. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS PARĀDA ILGTSPĒJA

Covid-19 pandēmija un tās sekas, Krievijas iebrukums Ukrainā, un augstās procentu likmes tiešā veidā ietekmē vispārējās valdības budžeta ieņēmumus un izdevumus. Ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt atbalstu iedzīvotājiem un uzņēmumiem, kā arī stiprināt valsts aizsardzības kapacitāti, vispārējās valdības budžetā veidojas būtisks deficīts un pieaug vispārējās valdības parāds. Minēto apstākļu kontekstā ir svarīgi novērtēt, vai vispārējās valdības parāds, ņemot vērā augošos izdevumus, ir ilgtspējīgs un negatīvi neietekmē publisko finanšu sistēmu.

Vispārējās valdības parāds tiek uzskatīts par ilgtspējīgu, ja valsts ir spējīga izpildīt visas savas esošās un nākotnes saistības, ievērojot aizņemšanās līguma nosacījumus, t.i. parāda apkalpošanas maksājumi tiek veikti atbilstoši plānam, netiek veikta parāda restrukturizācija vai pasludināta valsts maksātnespēja⁷⁵. Lai izpētītu vai Latvijas vispārējās valdības parāds ir ilgtspējīgs tiek veikta parāda ilgtspējas analīze, kas balstās uz parāda dinamikas vienādojumu:

$$\Delta b_t = \left(\frac{r-g}{1+g} \right) b_{t-1} + pb_t + sfa_t \quad (1.)$$

Atbilstoši 1. vienādojumam izmaiņas vispārējās valdības parādā, % no IKP, (Δb_t) ir atkarīgas no efektīvas procentu likmes (r), kas tiek noteikta kā kārtējā gada procentu izdevumi pret iepriekšējā gada vispārējās valdības parādu; IKP pieauguma tempa faktiskajās cenās (g); vispārējās valdības parāda, % no IKP, iepriekšējā perioda beigās (b_{t-1}); primārās budžeta bilances, % no IKP, (pb_t); krājumu–plūsmas korekcijas, % no IKP, (sfa_t). Krājumu–plūsmas korekciju veido darījumi, kas neietekmē vispārējās valdības budžeta deficītu, taču ietekmē vispārējās valdības parādu⁷⁶.

Parāda ilgtspējas analīze ir galvenais analītiskais rīks jaunajā ES fiskālās pārvaldības ietvarā. Nosakot vidējā termiņa vispārējās valdības mērķus turpmākajiem četriem gadiem, ir jānodrošina, ka vispārējās valdības budžeta deficīta atsaucēs vērtība ir zem 3% no IKP un parāda vērtība nepārsniedz 60% no IKP ne tikai 4 gadu plānošanas periodā, bet arī nākamajos 10 gados. Papildus ir jānodrošina, ka parāds saglabājas zem 60% arī šoka scenārijos, savukārt stohastiskā parāda analīze nodrošina, ka parāds ar pietiekošu varbūtību saglabājas zem 60% no IKP ticami samazinās. Šeit gan jāatzīmē, ka nosacījums par parāda šoka scenārijiem un stohastisko parāda analīzi jāievēro tām valstīm, kurām tiek prognozēts, ka vispārējās valdības deficīts ir virs 3% no IKP un/vai parāds ir virs 60% no IKP. Latvijai iesniedzot Fiskāli strukturālo plānu 2025. – 2028. gadam, vispārējās valdības deficīts un parāds bija zem noteiktajām atsaucēs vērtībām – 3% no IKP deficītam un 60% no IKP parādam, taču jau Fiskāli strukturālā plānā 2025. – 2028. gadam Progresā ziņojuma 2025. gadam prognozes norādīja, ka tuvākajā laikā vispārējās valdības budžeta deficīts vidējā termiņā būs tuvu 3% no IKP, savukārt vispārējās valdības parāds būtiski pieaugs, kā arī jāņem vērā 2025. gada 8. jūlija Padomes lēmums apstiprināt Latvijai valsts izņēmuma klauzulu, kas ļaus palielināt vispārējās valdības izdevumus aizsardzībai attiecīgi vēl vairāk palielinot vispārējās valdības parādu. Tādēļ šīs deklarācijas ietvaros Latvijas vispārējās valdības budžeta parādam tiek veikti šoka scenāriji kā arī izstrādātas stohastiskās parāda prognozes.

Parāda ilgtspējas analīzē tiek izmantotas gan stohastiskās parāda prognozes, gan deterministiskās parāda prognozes. Tieši deterministiskās prognozes tiek izmantotas šoku scenāriju analīzē, jo tās ļauj novērtēt dažādu scenāriju ietekmi uz parāda līmeņa dinamiku, izslēdzot kopējo nenoteiktību.

⁷⁵ Willems T., Zettelmeyer J., 2022. *Sovereign Debt Sustainability and Central Bank Credibility*. International Monetary Fund, Vol.2022, Issue 016

⁷⁶ Eurostat, 2025. Stock-flow adjustment for the Member States, the euro area and the EU, for the period 2021-2024, pieejams: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/1015035/21393967/EDP+Notif+-+2025+Apr+-+SFA.pdf/a03bb63f-c8f8-f583-6842-c01a3aaaeba3?t=1744894071927>

Stohastiskās parāda prognozes, atšķirībā no deterministiskām parāda prognozēm, nesniedz informāciju par vienu iespējamo parāda dinamikas attīstības trajektoriju, bet gan par neierobežotu skaitu parāda dinamikas attīstības trajektorijām, kuras veidojas uz mainīgajiem iedarbojoties lielskaitam šoku. Tiek pieņemts, ka šoki atbilst normālajam sadalījumam. Parāda ilgtspējas analīzes metodoloģija ir aprakstīta EK Parāda ilgtspējas ziņojumā⁷⁷.

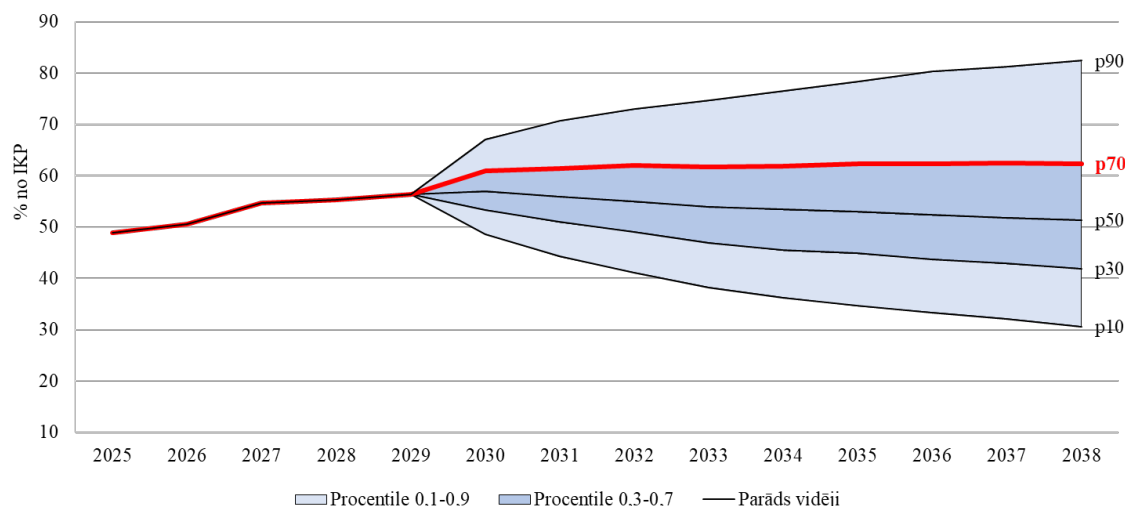
Deklarācijas ietvaros vispārējās valdības parāda stohastiskās un deterministiskās prognozes tiek izstrādātas līdz 2038. gadam, atbilstoši Fiskāli strukturālā plāna 2025. – 2028. gada tvērumam. Vispārējās valdības parāda prognozes 2025. – 2029. gadam tika noteiktas atbilstoši informatīvajam ziņojumam “Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2026., 2027., 2028. un 2029. gadā”. Savukārt atlikušajiem 9 gadiem, vispārējās valdības parāda prognozes tika noteiktas atbilstoši 1. vienādojumam, izmantojot Parāda ilgtspējas ziņojumā aprakstīto metodoloģiju, pielāgojot to FM prognozētajām mainīgo vērtībām.

Vispārējās valdības stohastiskās parāda prognozes ir atspoguļotas 4.4.1. attēlā. Vispārējās valdības parāda augstākā prognozētā vērtība tiks sasniegta 2029. gadā, kad tā sasnies 56,4% no IKP. Tik liels parāda pieaugums veidojas, jo vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognozēs, kuras iekļautas informatīvajā ziņojumā “Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2026., 2027., 2028. un 2029. gadā” jau ir daļēji iekļauti papildus izdevumi aizsardzības spēju stiprināšanai atbilstoši valsts izņēmuma klauzulai. Ņemot vērā, ka valsts izņēmuma klauzula ir terminēta, t.i. darbojas tikai laika periodā no 2025. gadam līdz 2028. gadam, pēc 2029. gada vispārējās valdības parāda apjoms samazinās, jo būtiski samazināsies vispārējās valdības budžeta deficīta līmenis. Ilgtermiņā, parāda apjoms pakāpeniski samazināsies 2038. gadā sasniedzot 51,4% no IKP ar 50% varbūtību. Atbilstoši stohastiskās parāda analīzes rezultātiem parāda apjoms 2038. gadā būs nedaudz virs 60% no IKP ar 70% varbūtību. Labvēlīgu parāda dinamiku nosaka augstāks izaugsmes temps, salīdzinājumā ar efektīvo procentu likmi. Veidojas tā saucamais sniega bumbas efekts⁷⁸. EK savā Parāda ilgtspējas ziņojumā 2024 norāda, ka Latvijai ir zems ilgtermiņa parāda ilgtspējas risks, taču norāda, ka īstermiņā un vidējā termiņā risks ir pieaudzis līdz vidējam līmenim. Īstermiņa risks, atbilstoši EK norādītajam, Latvijai, kas ir uz robežas starp zemu un vidēju, ir saistīts ar norisēm ekonomikā – sarežģītākiem finansēšanas apstākļiem 2024. gadā – joprojām augstākas aizņemšanās likmes, augsts kārtēja konta deficīts un zems mājāsaimniecību uzkrājumu pieaugums 2023. gadā. Savukārt vidējā termiņā, atbilstoši EK aprēķiniem, Latvijas parāds 2035. gadā sasnies 65% no IKP. Te gan jāvērs uzmanība, ka EK sagatavojot savas parāda prognozes nosaka strukturālo primāro bilanci nemainīgā līmenī līdz pat 2035. gadam, nofiksējot to 2025. gada līmenī -1,6% no IKP apmērā. Savukārt FM aprēķini liecina, ka strukturālā primārā bilance 2025. gadā būs -1,2% no IKP (neņemot vērā vienreizējos pasākumus), kas ir par 0,4 procentpunktiem zemāka. Kā arī būtiska atšķirība FM un EK aprēķinos ir FDL nosacījumu ievērošana – FM aprēķinos strukturālā bilance sākot ar 2029. gadu tiek noteikta atbilstoši FDL pieļaujamajam līmenim, t.i. strukturālais deficīts nedrīkst pārsniegt 1,5% no IKP, ņemot vērā MK sēdē apstiprināto⁷⁹.

⁷⁷ Parāda ilgtspējas ziņojums 2024, pieejams: https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/debt-sustainability-monitor-2024_en

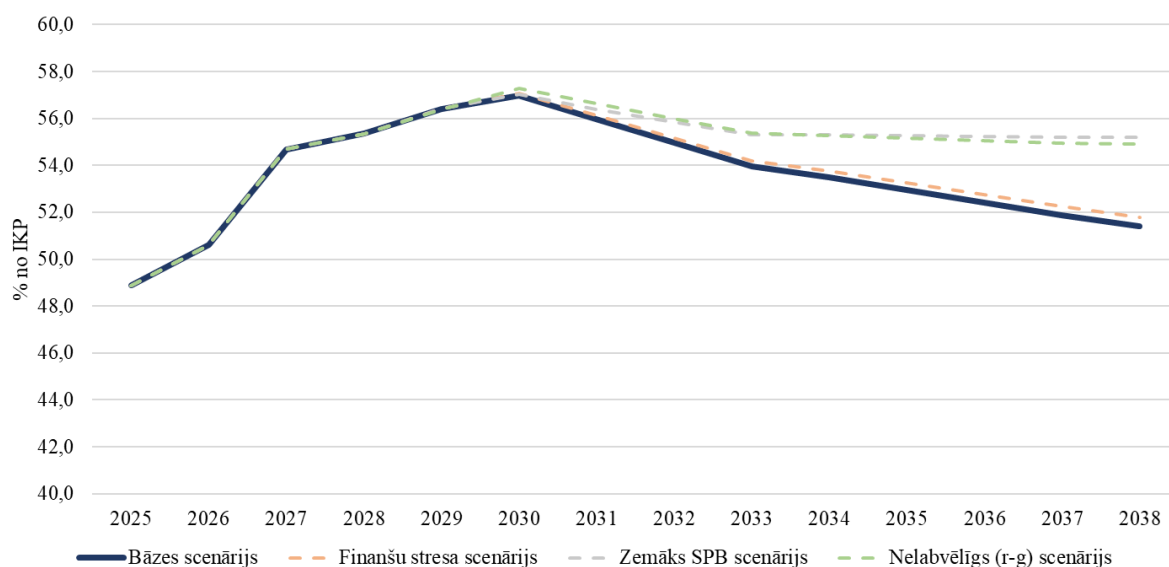
⁷⁸ Valsts parāda sniega bumbas efekts veidojas, ja pastāv starpība starp efektīvo procentu likmi un ekonomikas izaugsmes tempu, t.i., ja efektīvā procentu likme ir augstāka (zemāka) kā ekonomikas izaugsmes temps, tad pie nemainīgas primārās budžeta bilances, valsts parāds automātiski pieaug (samazinās).

⁷⁹ 2025. gada 13. maija sēdes prot. Nr.19 50.§

4.4.1. attēls. Vispārējās valdības parāda stohastiskās prognozes līdz 2038. gadam, % no IKP

Papildus tiek veikta arī šoku scenāriju analīze, kurā, līdzīgi kā EK Parāda ilgtspējas ziņojumā tiek skatīti trīs šoka scenāriji, kas iestājas pēc 2029. gada. Finanšu stresa scenārijā 2030. gadā par 1 procentpunktu pieaug ilgtermiņa aizņemšanās izmaksas. Zemākās strukturālās primārās bilances scenārijā, sākot no 2030. gada līdz 2031. gadam, strukturālās primārās bilances deficīts pieaug par 0,5 procentpunktiem un tādā apmērā saglabājas līdz 2038. gadam, savukārt nelabvēlīga (r-g) scenārijā, sākot ar 2030. gadu, par 0,5 procentpunktiem pieaug aizņemšanās izmaksas un par 0,5 procentpunktiem samazinās izaugsme. Bāzes scenārijā tiek pieņemts, ka sākot no 2029. gada strukturālās bilances deficīts būs 1,5% no IKP. Šoku scenāriju rezultāti apkopoti 4.4.2. attēlā.

4.4.2. attēls. Vispārējās valdības parāda šoku scenāriju analīze

Atbilstoši šoku scenārijiem, augstākās parāda vērtības tiek sasniegtas zemākās strukturālās primārās bilances un nelabvēlīga (r-g) scenārijā, kad parāda vērtība 2038. gadā ir ap 55% no IKP, savukārt bāzes scenārijā parāda vērtība pakāpeniski samazinās un 2038. gadā sasniedz aptuveni 51,4% no IKP. Finanšu stresa scenārijā, kurā tiek piedzīvots īslaicīgs procentu likmju pieaugums, parāda dinamika būtiski neatšķiras no bāzes scenārija, ņemot vērā Latvijas esošo parāda struktūru.

5. KLIMATA PĀRMAIŅU IETEKME

Klimata pārmaiņas ir viens no mūsdienu lielākajiem globālajiem izaicinājumiem, kas rada arvien nozīmīgāku negatīvu ietekmi uz cilvēku veselību, drošību, labklājību, kā arī tautsaimniecību un dabu kopumā. ANO klimata pārmaiņas ir raksturojusi kā “mūsu laika noteicošo krīzi”⁸⁰. Globālās temperatūras pieauguma ierobežošanai ir nepieciešama visaptveroša visu pasaules valstu rīcība siltumnīcefekta gāzu (turpmāk – SEG) emisiju samazināšanā un Latvija aktīvi piedalās šī mērķa sasniegšanā.

Vienlaicīgi Krievijas uzsāktās agresijas pret Ukrainu negatīvie efekti uz pasauli un Latviju caur energoresursu pieejamību un attiecīgi izmaiņām to cenās lika skaidri apzināties būtiskās ievainojamības mūsdienu Ziemeļatlantijas alianses un Eiropas drošības sistēmā. Šajā kontekstā klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās klimata pārmaiņām sniedz iespēju pārveidot līdzšinējo sistēmu, lai nodrošinātu ne tikai labklājības potenciālā līmeņa sasniegšanu, bet arī stiprinātu labklājības pamatu – drošību un suverenitāti, mazinot importa atkarību no fosilajiem energoresursiem. Latvijas gadījumā klimata politikas jautājumi ne tikai sniedz ieguldījumu globālo klimata izaicinājumu risināšanā un vides kvalitātes uzlabošanā, bet tas ir arī būtisks drošības un ekonomikas attīstības veicināšanas instruments.

Klimata pārmaiņas un saistības, ko Latvija ir uzņēmusies saistībā ar klimata pārmaiņu samazināšanu tieši un netieši ietekmē Latvijas publiskās finanses. Klimata pārmaiņu ietekmi nepieciešams risināt ar apņēmīgu rīcību un ievērojamiem ieguldījumiem, lai transformētu cilvēku paradumus un tautsaimniecības struktūru klimatneitrālai nākotnei un lielākas ekonomiskās pievienotās vērtības radīšanai, veicinot jaunu darba vietu izveidi. Līdz ar to tā nav uzskatāma par fiskālo risku FDL ietvaros, bet vienlaicīgi atbildīgas un uz nākotni vērstas valsts pienākums ir neatstāt novārtā šo izaicinājumu un ietekmi, ko tā rada uz valsts publiskajām finansēm. Tādējādi kopš 2023. gada deklarācijas ietvaros izveidota jauna sadaļa, kas šogad tiek paplašināta, kas aplūko klimata pārmaiņu ietekmi uz Latvijas fiskālo perspektīvu.

Ilgtermiņā virzībai uz klimatneitralitāti ir izteikti pozitīva ietekme uz Latvijas tautsaimniecību, pozitīvo efektu nodrošinot trīs virzienos: (1) mazinot zaudējumus no ekstrēmiem laika apstākļiem, uzlabojot infrastruktūras izturētspēju (2) uzlabojot produktivitāti, ieviešot efektivitātes pasākumus (3) attīstot jaunas biznesa nišas klimatneitrāliem risinājumiem, piemēram, bioekonomikas u.c. jomās, jēgpilni izmantojot iestrādes tehnoloģiskos klimatneitralitātes risinājumos, t.sk. vietējos ilgtspējīgos resursus, ar kuriem Latvija ir bagāta.

5.1. KLIMATA PĀRMAIŅU ILGTERMIŅA IETEKME

Klimata pārmaiņu fiskālās ietekmes novērtējums (pat indikatīvs) ir komplicēts un atkarīgs no daudziem faktoriem (piemēram, pašmāju un ārvalstu politikas reakcijas; investīciju sadalījuma starp publisko, mājsaimniecību un uzņēmējdarbības sektoru; ražošanas faktoru izmaksām; inovācijām un tehnoloģiskā progresā). Ekonomiski spēcīgākās un attīstītākās valstis, kā arī kopējās globālās tendences, kas lielā mērā ir ārpus Latvijas valdības kontroles, izšķirs globālās sasīšanas apjomu, kas savukārt noteiks izmaksas, kas saistītas ar klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām. Neskatoties uz ievērojamām izmaksām, kas būs nepieciešamas klimata pārmaiņu vadībai, neierobežotām klimata pārmaiņām galu galā būs ievērojamas negatīvas ekonomiskās un fiskālās sekas pasaules mērogā.

Klimata pārmaiņu ilgtermiņa ietekmi uz vispārējās valdības budžeta primāro bilanci (% no IKP) un uz vispārējās valdības parādu (% no IKP) līdz 2099. gadam pie sešiem dažādiem klimatiskajiem scenārijiem (neskaitot bāzes scenāriju) ir iespējams analizēt ar kvantitatīvā klimata risku novērtējuma fiskālā rīka (*Quantitative Climate Risk Assessment Fiscal Tool*, turpmāk – Q-CRAFT)⁸¹ palīdzību. Q-

⁸⁰ ANO, 2020. *The Climate Crisis – A Race We Can Win*.

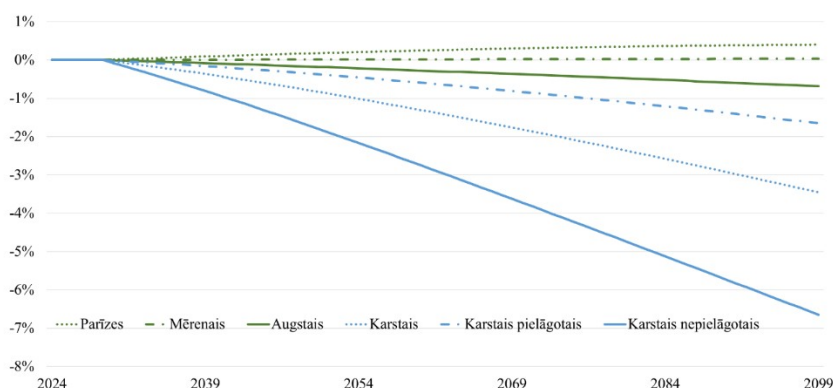
⁸¹ <https://www.imf.org/en/Topics/fiscal-policies/Fiscal-Risks/Fiscal-Risks-Toolkit/Fiscal-Risks-Toolkit-Q-Craft>

CRAFT ir publiski pieejams Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) izstrādāts rīks, kas ļauj kvantitatīvi novērtēt klimata pārmaiņu radītos fiskālos riskus ilgtermiņā⁸². Turpmākā modeļa attīstībā un pielietošanā FM saņēma KEM ieteikumu nākotnē izvērtēt iespēju izmantot LVĢMC modelētos klimata scenārijus specifiski Latvijai, kas varētu uzlabot prognožu precizitāti.

Klimata scenāriji galvenokārt prognozē vidējās temperatūras izmaiņas pasaulē, no kurām tiek aprēķināta ietekme uz darbaspēka produktivitāti, balstoties uz vēsturiskām sakarībām starp temperatūras svārstībām un ekonomiskajiem rādītājiem.

Modelī iekļautie klimatiskie scenāriji⁸³:

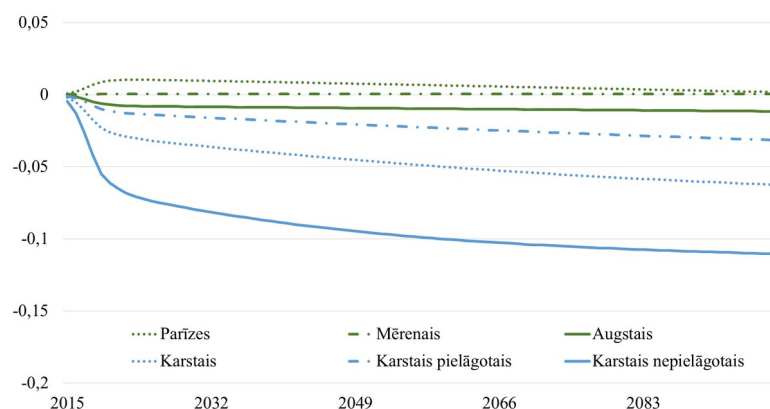
- “Parīzes” – paredz vidējās temperatūras pieaugumu mazāku par 2 °C, virs pirmsindustriālā līmeņa līdz 2100. gadam (~1,8), sasniedzot Parīzes nolīguma mērķus (veidots uz SSP1-2.6 IPCC scenārija bāzes) (angl. – “*Paris*”);
- “Mērenais” – prognozē vidējās temperatūras pieaugumu, kas atbilst 1960.–2014. gada tendencēm, pieaugumam sasniedzot aptuveni 2,7 °C līdz 2100. gadam (veidots uz SSP2-4.5 IPCC scenārija bāzes) (angl. – “*Moderate*”);
- “Augstais” – paredz vidējās temperatūras pieaugumu aptuveni 3,6 °C apmērā līdz 2100. gadam (veidots uz SSP3-7.0 IPCC scenārija bāzes) (angl. – “*High*”);
- “Karstais” – paredz vidējās temperatūras pieaugumu aptuveni 4,6 °C apmērā 2100. gadā (veidots uz SSP3-7.0 IPCC scenārija bāzes) (angl. – “*Hot*”);
- “Karstais pielāgotais” – balstīts uz “Karstais” scenāriju, bet pieņem, ka valsts pielāgojas klimatiskajām izmaiņām 20 gadu laikā, nevis 30 gadus, kā “Karstais” scenārijā (angl. – “*Hot adapted*”);
- “Karstais nepielāgotais” – pesimistiskais scenārijs, balstīts uz “Karstais” scenāriju, bet pieņem valsts lēnāku pielāgošanos (50 gadu laikā) temperatūras paaugstināšanai (angl. – “*Hot un-adapted*”).

5.1.1. attēls. IKP samazinājums procentos pret bāzes scenāriju. Avots: FM aprēķini, izmantojot Q-CRAFT (2024)

⁸² Modelis neņem vērā otrās kārtas efektus, piemēram, izdevumu/ienākumu izmaiņu ietekmi uz produktivitāti un citiem parametriem.

⁸³ Q-CRAFT modelis izmanto (globālus) SSP (*Shared Socioeconomic Pathways*) scenārijus, kuri ir minēti ANO Klimata pārmaiņu starpvaldību padome (IPCC) Sestā novērtējuma ziņojumā.

5.1.2. attēls. Darba ražīguma pieaugumu variācija procentpunktos pret bāzes scenāriju.

Avots: FM aprēķini, izmantojot Q-CRAFT (2024)

Veicot analīzi par Latvijas fiskālajiem un makroekonomiskajiem rādītājiem, Q-CRAFT modelis tika pielāgots ar aktuālākajiem *Eurostat* datiem (no 1995. līdz 2024. gadam), FM makroekonomiskām prognozēm (no 2025. līdz 2029. gadam)⁸⁴, fiskālo rādītāju prognozēm (no 2025. līdz 2029. gadam)⁸⁵, savukārt demogrāfijas prognozes⁸⁶ un vēsturiskie produktivitātes⁸⁷ dati netika mainīti.

Modelī izmantotie pieņēmumi: produktivitātes pieaugums ir 3,5% 2030. gadā un 1,1% sākot no 2050. gada, kas ļauj 2037. gadā pārsniegt ESAO vidējo produktivitāti un pēc 2050. gada saglabāt produktivitāti 112,5% līmenī no ESAO vidējā. Inflācija ir 2,2% no 2030. gada. Nominālā procentu likme ir 3,2% no 2030. gada (balstoties uz 2029. gada prognozi). Parāda mērķis ir 55% no IKP. Izdevumi ir pieņemti par pilnība neelastīgiem (valsts nesamazina izdevumus, kad ir novērojams ieņēmumu samazinājums).

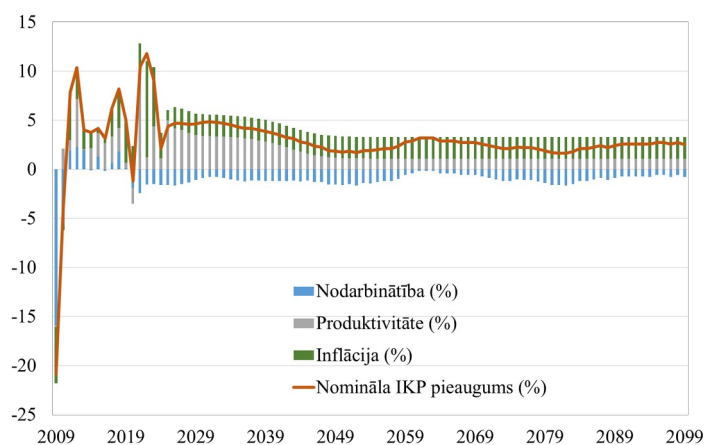
Bāzes scenārijā ir paredzēts nominālā IKP pieaugums starp 2% un 5% gadā, produktivitātes un inflācijas pieauguma dēļ, taču nodarbināto skaita samazinājums daļēji apturēs IKP izaugsmi. Pīķis ap 2060. gadu ir saistīts ar demogrāfiskām prognozēm, jo no 2060. gada līdz 2066. gadam prognozētais darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits samazinās par 0,5-0,8 procentpunktiem lēnāk, nekā prognozētais kopējais iedzīvotāju skaits.

⁸⁴ <https://www.fm.gov.lv/lv/tautsaimniecibas-analize>

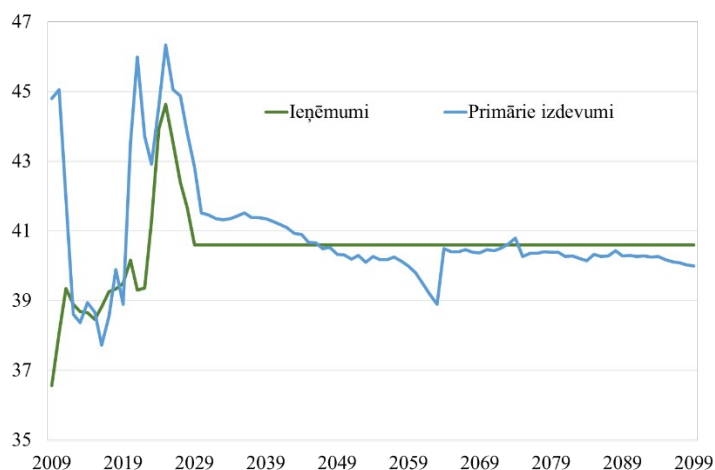
⁸⁵ Informatīvais ziņojums “Par makroekonomisko rādītāju, ieņēmumu un vispārējās valdības budžeta bilances prognozēm 2026., 2027., 2028. un 2029. gadā”, kas tiek virzīts apstiprināšanai MK 2025. gada 19. augusta sēdē.

⁸⁶ ANO iedzīvotāju skaita prognozes līdz 2100. gadam, variants “medium” – 2100. gadā iedzīvotāju skaits ir 954 tūkst. un darbspējīgā vecumā ir 521 tūkst. iedzīvotāji.

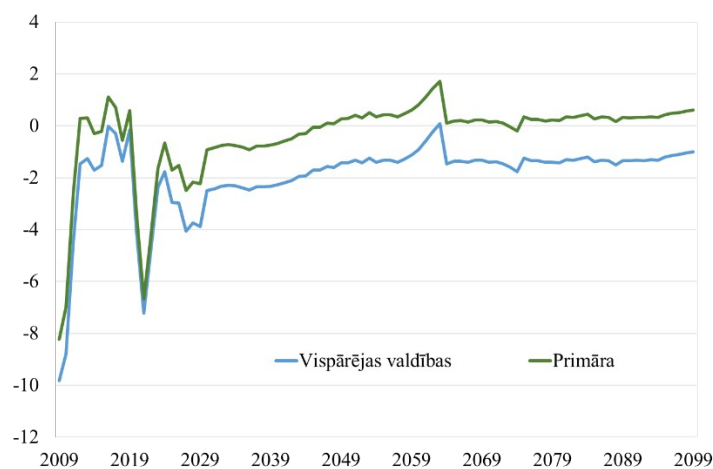
⁸⁷ No Starptautiska Valūtas fonda Pasaules ekonomikas perspektīvas (*angl. IMF WEO*) datubāzes.

5.1.3. attēls. Nomināla IKP izaugsme (sadalījums). Avots: FM aprēķini, izmantojot Q-CRAFT (2024)

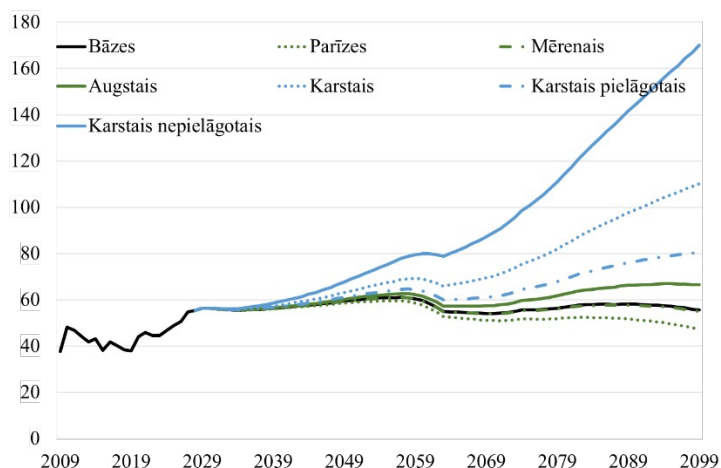

5.1.4. attēls. Vispārējās valdības budžeta ieņēmumi un vispārējās valdības budžeta primārie izdevumi (% no nomināla IKP). Avots: FM aprēķini, izmantojot Q-CRAFT (2024)

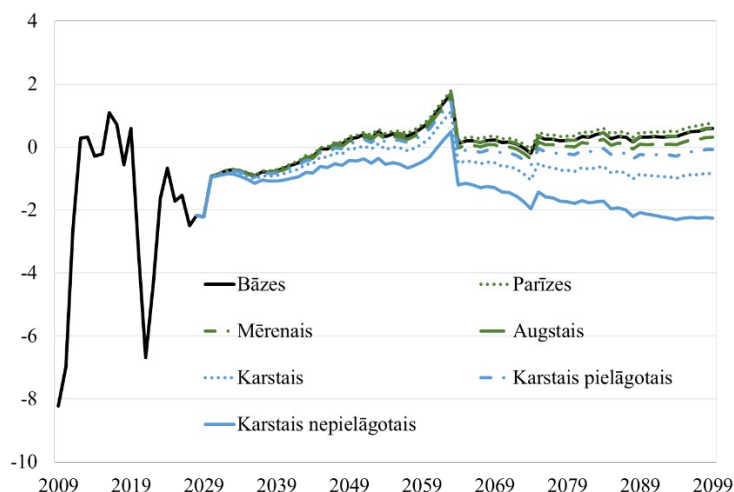

5.1.5. attēls. Vispārējās valdības un primāra budžeta balance (% no nomināla IKP). Avots: FM aprēķini, izmantojot Q-CRAFT (2024)

Kā redzams 5.1.1. attēlā, pesimistiskākā scenārijā (“Karstais nepielāgotais”) klimatu pārmaiņu ilgtermiņa ietekme uz IKP ir ar ~6,65% samazinājumu pret bāzes scenāriju. Savukārt, ietekme uz vispārējās valdības parādu ir būtiskāka, 2099. gadā parādam sasniedzot 170,1% no IKP, salīdzinājumā ar bāzes scenāriju, kad parāds sasniedz 55,6% no IKP (skat. 5.1.6. att.). Pielāgošanās ātruma ietekme ir būtiska. Atbilstoši vidējā pielāgošanās ātruma (“Karstais”) scenārijam IKP samazinājums ir gandrīz divas reizes zemāks (3,46%) un vispārējās valdības parāds pieaug līdz 110,2% no IKP. Savukārt, ātrākas pielāgošanās scenārija (“Karstais pielāgotais”) gadījumā IKP samazinājums ir gandrīz četras reizes mazāks (1,65%) un vispārējās valdības parāds vairāk nekā divreiz mazāks, 80,5% no IKP.

5.1.6. attēls. Klimata pārmaiņu ilgtermiņa ietekme uz vispārējās valdības parādu (procentos no IKP) atkarība no scenārija. Avots: FM aprēķini, izmantojot Q-CRAFT (2024)

5.1.7. attēls. Klimata pārmaiņu ilgtermiņa ietekme uz vispārējās valdības budžeta primāro bilanci (procentos no IKP) atkarība no scenārija. Avots: FM aprēķini, izmantojot Q-CRAFT (2024)

Atbilstoši Q-CRAFT modelī iegūtajiem rezultātiem, var secināt, ka klimata pārmaiņu pielāgošanās ātruma ietekme uz ekonomisko attīstību, vispārējās valdības parādu un vispārējās valdības

budžeta primāro bilanci ir būtiska. Līdz ar to ir nepieciešams laikus tam pievērst uzmanību, jo ignorētas klimata pārmaiņas var radīt lielākas negatīvās ekonomiskās un fiskālās sekas.

Papildus norādāms, ka Q-CRAFT modelī iegūtie rezultāti neiekļauj ietekmi no ekstrēmiem klimata notikumiem, jeb dabas katastrofām. Kā arī modelī iegūtos rezultātus nevar salīdzināt ar deklarācijas 4.4. sadaļā iegūtajiem rezultātiem, ņemot vērā, ka modeļu metodoloģija atšķiras, kā arī iegūtie rezultāti ir paredzēti dažādiem nolūkiem.

Pat ja šodien pasaulē tiktu sasniegta klimatneitralitāte, temperatūra joprojām augtu dažus gadus⁸⁸. To ir iespējams ierobežot/novērst tikai ar negatīvām neto SEG emisijām.

Sekmīga SEG emisiju mazināšana, var samazināt klimata pārmaiņu ietekmi, jo samazina klimata pārmaiņas, tomēr tikai, ja tas notiek globāli. Atsevišķa ietekme no Latvijas SEG emisijām ir gandrīz nenoīmīga (2022. gadā Latvijas SEG emisijas veido 0,31% no ES27 kopējām emisijām un 0,021% no kopējām pasaules emisijām⁸⁹).

5.2. STARPTAUTISKĀS SAISTĪBAS KLIMATA PĀRMAIŅU MAZINĀŠANĀ

Globālās sasilšanas mazināšanas mērķi ir pieņemti Kioto 1997. gadā, Kopenhāgenā 2009. gadā un Parīzē 2015. gadā.

Tieši Parīzē 2015. gada decembrī tika pieņemts nozīmīgs ilgtermiņa dokuments – Parīzes nolīgums, kura mērķis ir stiprināt globālo rīcību klimata pārmaiņu novēršanai un noturēt globālo sasilšanu būtiski zem 2°C robežas, salīdzinot ar pirmsindustriālo līmeni un censties ierobežot temperatūras pieaugumu 1,5°C robežās, jo tas būtiski samazinās klimata pārmaiņu izraisītos riskus un ietekmes. Parīzes nolīgums paredz sekmēt investīciju novirzīšanu oglekļa mazietilpīgai un klimatnoturīgai attīstībai. Latvija Parīzes nolīgumu ratificēja 2017. gadā.

Latvijas pienākumi Parīzes nolīguma kontekstā noteica īstenot saistības, ko paredz ES NDC, kas paredzēja ES dalībvalstu kopīgo apņemšanos samazināt SEG emisijas par vismaz 40% līdz 2030. gadam, salīdzinot ar 1990. gadu.

2020. gada decembrī ES tās dalībvalstu vārdā ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām sekretariātam iesniedza atjaunotu ES NDC, kurā atspoguļots ambiciozāks ES SEG emisiju samazināšanas mērķis, paredzot vismaz 55% samazinājumu 2030. gadā, salīdzinājumā ar 1990. gadu.

2019. gada decembrī EK nāca klajā ar paziņojumu “*Eiropas Zaļais kurss*”, kas paredz izstrādāt un ieviest visaptverošas Eiropas līmeņa politikas iniciatīvas, lai ES līdz 2050. gadam panāktu klimatneitralitāti.

Savukārt 2021. gada 14. jūlijā EK nāca klajā ar apjomīgu pārskatīto normatīvo aktu priekšlikumu pakotni visas ES tautsaimniecības transformācijai, kas izstrādāta, lai šajā desmitgadē veiksmīgi īstenotu *Eiropas Zaļo kursu*, līdz 2030. gadam sasniedzot jauno, kāpināto ES mērķi – vismaz 55% SEG emisiju neto samazinājumu salīdzinājumā ar 1990. gadu, – bet 2050. gadā Eiropa sasniegtu klimatneitralitāti. Turpmāk tiks apskatīts tas finansiālais apmērs, kas rada slodzi uz finanšu resursiem, kas nepieciešami, lai sasniegtu izvirzītos klimata mērķus⁹⁰.

Neskatoties uz to, ka mērķu sasniegšanai nepieciešamās investīcijas nav precīzi nosakāmas un to var tikai vispārīgi iezīmēt, ir veikti pētījumi par indikatīvajām papildu izmaksām/investīcijām, kas nepieciešamas klimata mērķu sasniegšanai.

Starptautiskā Enerģētikas aģentūra aplēš⁹¹, ka radikālā globālās enerģētikas sistēmas pārveide, kas nepieciešama, lai 2050. gadā sasniegtu klimatneitralitāti, prasīs palielināt pasaules ikgadējās investīcijas enerģētikā no nedaudz vairāk nekā 2 trilj. ASV dolāru līdz gandrīz 5 trilj. ASV dolāru līdz 2030. gadam un līdz 4,5 trilj. ASV dolāru līdz 2050. gadam (2019. gada salīdzināmajās cenās). Skatoties

⁸⁸ IPCC, Climate Change 2021: The Physical Science Basis, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>

⁸⁹ https://edgar.jrc.ec.europa.eu/report_2023

⁹⁰ Netiek iekļautas izmaksas, kas rodas no klimata pārmaiņām (sasilšanas) kā tādām (t.i. neparedzot izmaiņas politikas rīcībā) vai lēnākas virzīšanās uz noteiktajiem klimata mērķiem.

⁹¹ Starptautiskā Enerģētikas aģentūra, 2021. *Net Zero by 2050*.

nepieciešamo papildu investīciju dinamiku pret IKP, kopējiem ikgadējiem kapitālieguldījumiem enerģētikā būtu jāpieaug no aptuveni 2,5% no pasaules IKP līdz aptuveni 4,5% 2030. gadā, bet pēc tam jāatgriežas 2,5% no pasaules IKP apmērā līdz 2050. gadam.

Pamatojoties uz EK analīzi⁹², kas publicēta 2020. gadā, lai sasniegtu sākotnējo 2030. gada klimata mērķi (samazināt emisijas iekšzemē par vismaz 40 % salīdzinājumā ar 1990. gadu), ES būs nepieciešams veikt papildu investīcijas vidēji 363 mljrd. *euro* apmērā ik gadu (2015. gada salīdzināmajās cenās, neskaitot transportu) jeb ekvivalenti 2,5% no IKP 2021.–2030. gada perspektīvā. Savukārt no 2031. gada līdz 2050. gadam papildu ikgadējo investīciju vidējais apmērs varētu samazināties līdz 307 mljrd. *euro* jeb aptuveni 1,8% no IKP. Savukārt jaunais mērķis (samazināt emisijas iekšzemē par vismaz 55 % salīdzinājumā ar 1990. gadu) varētu šo ikgadējo investīciju apjomu papildus palielināt par 65,4 – 102,0 mljrd. *euro* periodā no 2021.–2030. gadam un par 172,6 – 196,3 mljrd. *euro* periodā no 2031.–2050. gadam (atkarībā no izvēlēta scenārija).

Latvijā atbilstoši Fizikālās enerģētikas institūta pētījuma “*Latvijas tautsaimniecības attīstības iespējamo scenāriju līdz 2050. gadam izstrāde atbilstoši ES ilgtermiņa attīstības redzējumam*”⁹³ sākotnējam izvērtējumam (2019. gada decembris), kas atspoguļots Latvijas stratēģijā klimatneitralitātes sasniegšanai līdz 2050. gadam, indikatīvās prognozes papildu investīcijām mērķa scenārija īstenošanai (t.i. klimatneitralitātes sasniegšanai) laika periodā no 2020. gada līdz 2050. gadam ir aptuveni 16 mljrd. *euro* (2010. gada salīdzināmajās cenās) jeb aptuveni 1,35% vidēji gadā no IKP. Vienlaicīgi tiek atzīmēts, ka, pateicoties papildu investīcijām, veidojas arī ieguvumi, piemēram, no izmaksu par kurināmo samazināšanās (arī resursu izmantošanas efektivitātes paaugstināšanas dēļ) un citu ekspluatācijas izmaksu ietaupījumiem. Līdz ar to laika periodā līdz 2050. gadam papildu kopējās izmaksas mērķa īstenošanai pēc sākotnējām indikatīvām prognozēm ir aptuveni 13,5 mljrd. *euro* (2010. gada salīdzināmajās cenās) jeb aptuveni 1,1% vidēji gadā no IKP. Svarīgi atzīmēt, ka Latvijas gadījumā (būtiska atkarība no importētajiem fosilajiem energoresursiem un neizmantots vietējās ilgtspējīgas ekonomikas potenciāls), NEKP⁹⁴ pasākumu īstenošanai ir pozitīva ietekme uz IKP. **Reālā IKP līmenis 2050. gadā ir par 7,7% lielāks īstenojot NEKP pasākumus, nekā neīstenojot NEKP pasākumus nepieciešamā finansējuma apjomā**⁹⁵.

Saistībā ar pēdējos gados *Gatavi mērķrādītājam 55%* pakotnes ietvaros dalībvalstu uzņemtajām papildus saistībām, kas paredz paātrināt līdz 2030. gadam klimata mērķu sasniegšanu, sagaidāmo investīciju apjoms klimatneitralitātes sasniegšanai ir audzis. EM sadarbībā ar *Trinomics* institūciju izstrādāja modeli laika periodam no 2023. gada līdz 2050. gadam. Modeļa sagatavošanas pētījumā tiek izteikti sekojoši secinājumi:

- Novērtēt zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības sektora un lauksaimniecības sektora ieguldījumu dekarbonizācijā. Šīs nozares var sniegt būtisku ieguldījumu neto emisiju samazināšanā, darbojoties kā piesaistītāji. Attiecīgais potenciāls ir aprakstīts Latvijas bioekonomikas stratēģijā, kas tiks aktualizēta līdz 2025. gada beigām.
- Nepieciešams rūpīgāk izdiskutēt valdības un iesaistīto pušu starpā ierosinātās darbības un to sekas (finansiālās, politiskās). Tas nodrošinātu, ka Latvijas ilgtspējīgas ekonomikas potenciāls ir maksimāli izmantots, kā arī ierosinātajām stratēģijām ir plašs atbalsts, kas būs nepieciešams, lai nodrošinātu ilgtermiņa panākumus.
- Turpināt atsevišķi analizēt ierosinātās darbības. Šajā uzdevumā tika aplūkota vairāku darbību kopējā ietekme uz kopējām emisijām no Latvijas enerģijas izmantošanas sektoriem.

⁹² EK darba dokuments, 2020. gada 17. septembris (SWD(2020) 176 final), *IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document: COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Stepping up Europe's 2030 climate ambition - Investing in a climate-neutral future for the benefit of our people*

⁹³ <https://likumi.lv/ta/id/342214-latvijas-strategija-klimatneitralitates-sasnigšanai-lidz-2050-gadam>

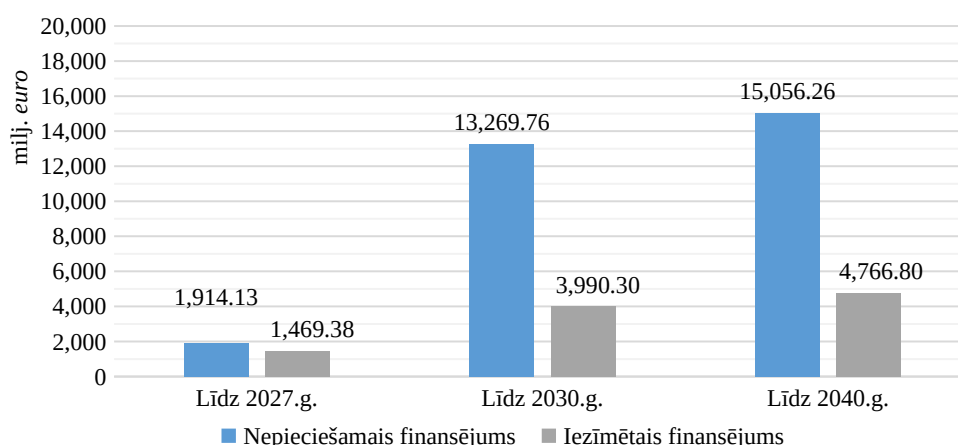
⁹⁴ MK 2024. gada 12. jūlija rīkojums Nr. 573 “Aktualizētais Nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.–2030. gadam”. <https://likumi.lv/ta/id/353615>

⁹⁵ Aktualizētā Nacionālā enerģētikas un klimata plāna 2021. – 2030. gadam Sociālekonomiskais izvērtējums, Pieejams: <https://www.kem.gov.lv/lv/nacionalais-energetikas-un-klimata-plans-2021-2030-gadam>

Tomēr katra darbība ir jāanalizē atsevišķi, tiklīdz darbības ir definētas precīzāk (piemēram, ar budžetiem, izpildes periodiem, atbildīgajām struktūrām utt.).

Pētījumā netiek analizēta specifiska ietekme uz investīcijām klimatneitralitātes sasniegšanai, bet konkrētu politiku un pasākumu izmaksu efektivitāte un finansiālā pamatojamība. Izstrādātais modelis var prognozēt nepieciešamās investīcijas, lai sasniegtu klimatneitralitāti. Vienlaikus EM atzīmē, ka identificējot nākotnes klimatneitralitātes pasākumu izmaksas, būs nepieciešami arī daudzi citi izvērtējumi un aprēķini, ne tikai secinājumos minētie.

NEKP indikatīvais novērtējums par nepieciešamo investīciju apjomu plānā aprakstīto pasākumu īstenošanai līdz 2030. gadam sasniedz 13,3 mljrd. *euro* (skat. 5.2.1. attēlā)⁹⁶. Turklāt vairākiem pasākumiem nav datu par nepieciešamo finansējumu. Nepieciešamā finansējuma apmērs faktiski raksturo tirgus potenciālu, ko privātais sektors varētu gūt pateicoties preču un pakalpojumu ražošanai, izmantojot ilgtspējīgus resursus.

5.2.1. attēls. Kopējais kumulatīvais investīciju apjoms (mlj. *euro*), lai īstenotu minētos NEKP pasākumus.

Jāatzīmē, ka visās ES dalībvalstīs izteikti lielāko daļu finansējuma NEKP pasākumu ieviešanai nodrošina tieši privātais finansējums, jo viens no būtiskajiem NEKP uzdevumiem ir veicināt ES ilgtspējīgas ekonomikas attīstību, attīstot jaunas biznesa nišas, nodrošinot attiecīgos uzņēmējdarbības vides nosacījumus. Papildus privātajam finansējumam, kam ir būtiskākā loma ES ilgtspējīgas ekonomikas attīstībā, NEKP īstenošanai paredzēts izmantot arī valsts un pašvaldību budžeta finansējumu, gan arī piesaistīt ES finanšu vai citu finansējuma avotu līdzekļus, atkarībā no pasākuma rakstura. No nepieciešamajiem 13,3 mljrd. *euro* līdz 2030. gadam šobrīd ir iezīmēti 4,0 mljrd. *euro* jeb 30,1%⁹⁷. 5.2.1. tabulā šie finansējuma apjomi ir sadalīti pa Eiropas enerģētikas savienības dimensijām (viens pasākums var ietilpt vairākās dimensijās, tādēļ kopējais nepieciešamais un iezīmētais finansējuma apjoms neatbilst 5.2.1. attēlā redzamajam). Šīs tabulas dati uzrāda, ka dekarbonizācijas dimensijai ir vislielākais nepieciešamais finansējuma apjoms, kur kumulatīvais investīciju apjoms, kas nepieciešams līdz 2030. gadam, sasniedz 7,6 mljrd. *euro*, savukārt iezīmētais finansējums šobrīd ir 1,8 mljrd. *euro* jeb 24,1%. Vismazākais iezīmētā finansējuma īpatsvars ir energoefektivitātes dimensijai. Ja kopējais nepieciešamais kumulatīvais investīciju apjoms līdz 2030. gadam ir 3,8 mljrd. *euro*, tad iezīmētais finansējums ir vien 0,5 mljrd. *euro* jeb 13,2 %.

⁹⁶ Aprēķinā nav iekļauts finansējums aktivitātēm, kuras ir paredzēts īstenot esošā budžeta ietvaros vai nav datu par nepieciešamo un iezīmēto finansējumu. Tajā skaitā nav iekļauti dati par pasākumu 3.1.5.2 "Atbalstīt lielo investīciju projektu jaunu «zaļo» produktu un darba vietu attīstībai", jo izpildes termiņš ir norādīts "no 2025", tādēļ nav skaidrs līdz kuram gadam šo pasākumu ir plānots izpildīt, bet pasākuma 3.4.2.2 "Īstenot iekšējās energoinfrastruktūras modernizācijas projektus atbilstoši PSO un SSO 10-gadu attīstības plāniem" gadījumā tiek pieņemts, ka nav iezīmēts finansējums, jo iezīmētā finansējuma apmērs nav norādīts.

⁹⁷ FM aprēķini, balstoties uz NEKP informāciju.

Tabula Nr.5.2.1. Kopējais kumulatīvais investīciju apjoms, kas nepieciešams, lai īstenotu NEKP minētos pasākumus sadalījumā pa Eiropas enerģētikas savienības dimensijām

	Kumulatīvais periods	Nepieciešamais finansējums (milj. euro)	Iezīmētais finansējums (milj. euro)	Starpība (milj. euro)
Dekarbonizācija⁹⁸	Līdz 2027.g.	867,35	581,10	286,25
	Līdz 2030.g.	7 617,65	1 839,66	5 777,99
	Līdz 2040.g.	9 334,15	2 616,16	6 717,99
Energoefektivitāte	Līdz 2027.g.	2,97	1,27	1,70
	Līdz 2030.g.	3 781,45	497,78	3 283,67
	Līdz 2040.g.	3 831,45	497,78	3 333,67
Enerģētiskā drošība un energoneatkarība	Līdz 2027.g.	148,30	148,30	0,00
	Līdz 2030.g.	855,40	795,40	60,00
	Līdz 2040.g.	875,40	795,40	80,00
Iekšējais enerģijas tirgus⁹⁹	Līdz 2027.g.	304,78	151,78	153,00
	Līdz 2030.g.	773,28	154,15	619,13
	Līdz 2040.g.	773,28	154,15	619,13
Pētniecība, inovācija un konkurētspēja	Līdz 2027.g.	739,03	735,23	3,80
	Līdz 2030.g.	858,78	853,98	4,80
	Līdz 2040.g.	858,78	853,98	4,80

5.2.1. attēlā un 5.2.1. tabulā redzamais finansējums ir sadalīts periodos atbilstoši pasākumu izpildes termiņa beigām. Tas nozīmē, ka pasākuma finansējuma apjoms, kura izpildes termiņš ir 2027. gads, ietilpst visos laika periodos, bet pasākumam nepieciešamais finansējums, kura izpildes termiņš ir 2030. gads ietilpst laika periodos līdz 2030. gadam un līdz 2040. gadam. Tomēr tas neizslēdz varbūtību, ka daļa no nepieciešamā finansējuma priekš šī pasākuma īstenošanas būs vajadzīga jau periodā līdz 2027. gadam. Kā iepriekš tika minēts, NEKP vairākiem pasākumiem nav datu par nepieciešamo un iezīmēto finansējumu. Kopumā piecu Eiropas enerģētikas savienības dimensiju ietvaros nav datu par papildu publiskā finansējuma nepieciešamību un pieejamību 23 pasākumiem (pieci dekarbonizācijas, divi energoefektivitātes, nulle enerģētiskās drošības un energoneatkarības, divpadsmit iekšējā enerģijas tirgus un četri pētniecības, inovācijas un konkurētspējas dimensijā), kā arī nav datu par nepieciešamo finansējumu priekš pielāgošanās klimata pārmaiņām. Tas nozīmē, ka pastāv iespēja kopējam papildus nepieciešamajam investīciju apjomam palielināties.

Vienlaicīgi vēlamies uzsvērt, ka ir jābūt ļoti uzmanīgiem ar NEKP redzamās starpības interpretēšanu starp “nepieciešamo papildus finansējumu” un “iezīmēto finansējumu” apjomiem. Kā jau tekstā iepriekš tika minēts “zaļajā” pārejā lielāko finansējuma īpatsvaru veidos tieši privātais finansējums, kura iezīmēšana ir ļoti apgrūtināta, ja vispār iespējama. Piemēram, privātais finansējums būs galvenais finansējuma avots, lai īstenotu tādus finansiāli ļoti apjomīgus NEKP pasākumus, kā 3.1.1.7 “Palielināt bezemisiju vieglo pasažieru transportlīdzekļu skaitu”, 3.1.6.11. “Koksnes ķīmiskās pārstrādes/koksnes šķiedras rūpnīcas būvniecība”, 3.1.6.14. “Skaidu plātņu rūpnīcas izveidošana” utt.

Savukārt, būtisku daļu no potenciāli pieejamā publiskā finansējuma objektīvu iemeslu dēļ NEKP izstrādes ietvaros bija ļoti grūti iezīmēt. Piemēram, Emisijas kvotu izsolīšanas instrumenta (turpmāk – EKII) un Modernizācijas fonda (turpmāk – MF) pieejamais finansējums būs ļoti cieši saistīts ar CO2 emisijas kvotu cenām, kuras ir svārstīgas un grūti prognozējamās, jo ETS sistēma darbojas brīvā tirgus

⁹⁸ NEKP pasākums 3.1.5.2 aprēķinā nav iekļauts, jo izpildes termiņš ir norādīts “no 2025”, tādēļ nav skaidrs līdz kuram gadam šo pasākumu ir plānots izpildīt.

⁹⁹ NEKP pasākumam 3.4.2.2 nav norādīts iezīmēto investīciju apjoms, tādēļ tiek pieņemts, ka tas ir 0.

režīmā. NEKP ir minēts, ka EKII ietvaros 2021. – 2030. gadu periodā pieejamais finansējums varētu sasniegt apmēram 820 milj. *euro* un pie vidējās emisijas kvotu cenas 70 - 80 *euro*, periodā līdz 2030. gadam. Latvijai pieejamais finansējums MF ietvaros kopsummā varētu veidot apmēram 350 milj. *euro*, bet NEKP sagatavošanas laikā nebija skaidrības arī par Sociālā klimata fonda (turpmāk – SKF) finansējuma sadali (atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2023/955, ar ko izveido Sociālo klimata fondu un groza Regulu (ES) 2021/1060 nosacījumiem, pašreiz tiek plānots, ka Latvijai SKF ietvaros būs pieejami 463,67 milj. *euro* 2026. – 2032. gada periodā, kā arī Latvijai būs jānodrošina līdzfinansējums vismaz 154,56 milj. *euro* apmērā), jo Sociālais klimata plāns (turpmāk-SKP) tika apstiprināts MK tikai 2025. gada 1. jūlija sēdē (tiek gaidīts vēl EK apstiprinājums). Savukārt tikai 2025. gada 16. jūlijā tika publicēts EK priekšlikums jaunajam ES daudzgadu budžetam (turpmāk – MFF) 2028. – 2034. gadam EK piedāvātais budžeta projekts vēl tiks apspriests, ir jāpanāk vienprātība dalībvalstu vidū un savus grozījumus var piedāvāt arī Eiropas Parlaments. Paredzams, ka sarunas par to ilgs vairāk kā gadu. Pašlaik tiek padziļināti vērtēts sākotnējais priekšlikums. 2025. gada beigās varētu būt lielāka skaidrība par to cik daudz un kādiem pasākumiem pietrūkst publiskais finansējums, jo KEM līdz 2025. gada 1. oktobrim ir jānodrošina EKII darbības stratēģijas sagatavošana, Latvijas SKP varētu būt jau apstiprināts, kā arī būs attīstījušās diskusijas par jauno MFF.

Kā minēts iepriekš, klimata pārmaiņu ietekme ekonomikas subjektiem rada ne tikai nepieciešamību pēc papildu investīciju īstenošanas (ar investīcijām deklarācijas ietvaros tiek saprastas ne tikai izmaksas, bet ieguldījumi, kas nākotnē nesīs finansiālo un/vai sociālekonomisko atdevi), bet sniedz jaunas un iepriekš neesošas iespējas, piemēram, piesaistot attīstībai vajadzīgo finansējumu uz izdevīgākiem nosacījumiem. Līdzīgi kā arī citās ES dalībvalstīs NEKP pasākumi ir veidoti tā, lai ne tikai nodrošinātu starptautisko klimata mērķu saistību izpildi, bet lai veicinātu vietējās ilgtspējīgas ekonomikas attīstību, publiskajam finansējumam sniedzot atbalstošu lomu šīs pārejas nodrošināšanā.

6. “ZAĻAIS BUDŽETS”

6.1. “ZAĻĀ BUDŽETA” INSTRUMENTI

“Zaļā budžeta” plānošana nozīmē budžeta pārvaldības instrumentu izmantošanu, lai saskaņotu izdevumu un ieņēmumu plānošanu ar klimata un vides mērķiem, sistemātiski izskatot esošos un iespējamās fiskālos pasākumus un politikas, integrējot uz klimatneitralitāti un vides aizsardzību vērstu pieeju valsts budžeta plānošanā un fiskālajā sistēmā¹⁰⁰.

2019. gada 11. decembrī EK nāca klajā ar paziņojumu “Eiropas Zaļais kurss”¹⁰¹, kurā ir uzsvērts, ka “ja “zaļā budžeta” plānošanas instrumenti tiks izmantoti prasmīgāk, publiskās investīcijas, patēriņu un nodokļus varēs sekmīgāk novirzīt zaļajām prioritātēm un atteikties no kaitīgām subsīdijām”. Kā viens no risinājumiem starptautisko klimata un vides mērķu sasniegšanai tika saskatīts valsts rīcībā esošo budžeta instrumentu izmantošana, tādēļ ESAO 2017. gada nogalē nāca klajā ar “zaļā budžeta” ietvara koncepciju.

ESAO 2024. gadā publicētajā aptaujā identificēti divpadsmit instrumenti, ko ESAO dalībvalstis pielieto “zaļā budžeta” veidošanā:

1. Ietekmes uz vidi novērtējums;
2. Zaļā budžeta marķēšana;
3. Pārskats par kaitīgiem nodokļu izdevumiem;
4. Vides izmaksu un ieguvumu analīze;
5. Budžeta pasākumu oglekļa emisiju novērtējums;
6. Oglekļa emisiju “ēnu” cena;
7. Zaļā pieeja daudzgadu budžetos;
8. Zaļā perspektīva izdevumu pārskatā;
9. Metrika, kas jāpiemēro konsekventi visās nodaļās;
10. Oglekļa budžeti;
11. Zaļā pieeja makro fiskālajās prognozēs;
12. Zaļā pieeja riska analīzē.¹⁰²

“Zaļā budžeta” marķēšana (*tagging*) ir viens no populārākajiem “zaļā budžeta” instrumentiem, tomēr šobrīd nepastāv vienotas sistēmas šī uzdevuma veikšanā, katrai valstij attīstot sev piemērotu pieeju un risinājumu. Atšķirības, galvenokārt, ir novērojamas, jo var būt: a) dažādas budžeta shēmas, saskaņā ar kurām tiek veikta “zaļā budžeta” plānošana; b) dažādas definīcijas tam, kas ir “zaļš”, dažādas valsts “zaļās” programmas un saistības, kas var būt par pamatu valstij raksturīgai “zaļš” definīcijai; c) atšķirīga administratīvā kapacitāte un politiskais atbalsts. ESAO uzskata, ka “zaļā budžeta” marķēšanas ieviešana, visticamāk, ir reforma, kas prasīs vairākus budžeta ciklus. “Zaļā budžeta” marķēšanas pirmie gadi var būt īpaši izaicinoši. Turklāt tieši šajos pirmajos gados pieejas efektivitāte joprojām tiek pārbaudīta un pilnveidota¹⁰³.

“Zaļā budžeta” marķēšanas veidošanai nav universālas pieejas. Jebkurai pieejai būtu jābalstās uz valsts esošo publisko finanšu pārvaldības sistēmu, tādēļ tai jābūt saskaņotai ar esošā budžeta veidošanas procesa stiprajām pusēm un ierobežojumiem. Lai gan pati par sevi “zaļā budžeta” marķēšanas veidošana nemaina esošās politikas, tā sniedz lēmumu pieņēmējiem skaidrāku izpratni par budžeta izdevumu

¹⁰⁰ Paris Collaborative on Green Budgeting: OECD Green Budgeting Framework. Highlights. Pieejams: OECD-Green-Budgeting-Framework-Highlights.pdf

¹⁰¹ EK paziņojums “Eiropas zaļais kurss”, COM(2019)640

¹⁰² https://www.oecd.org/en/publications/green-budgeting-in-oecd-countries-2024_9aea61f0-en.html

¹⁰³ 2. Implementing green budget tagging | Green Budget Tagging : Introductory Guidance & Principles | OECD iLibrary (oecd-ilibrary.org)

vispārējo ietekmi uz vidi un klimatu. “Zaļā budžeta” marķēšana ļaus izzināt valsts budžeta *status quo* attiecībā pret “zaļajām” un “brūnajām” budžeta pozīcijām.

6.2. “ZAĻĀ BUDŽETA” MARĶĒŠANA LATVIJĀ

6.2.1. “Zaļā budžeta” marķēšanas ieviešana Latvijā

Latvijā “zaļā budžeta” marķēšana tiks ieviesta pakāpeniski. Sākotnēji ir izstrādāti metodoloģijas pamatprincipi un 2024. gadā tika veikts marķēšanas novērtējums FM iepriekšējā gada (2023. gada) izdevumiem saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2020. gada 18. jūnija Regulas (ES) 2020/852 par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai (turpmāk – Taksonomijas regula) 10., 11., 12., 13., 14., 15. pantā noteiktajām darbībām, izņemot tehniskajiem pārbaudes kritērijiem. Šogad tika precizēti metodoloģijas pamatprincipi un paplašināts marķēšanas tvērums, marķējot visu valsts pamatbudžetu.

Pēc metodoloģijas apstiprināšanas FM veiks novērtējumu kārtējā gadā par iepriekšējo gadu un iekļaus “Klimata deklarācijā”, kas tiks pievienota nākamā gada likumam par valsts budžetu kārtējam gadam un vidēja termiņa budžeta ietvaru. Novērtējuma metodoloģiju plānots apstiprināt līdz 2026. gada 1. jūlijam. Līdz tam laikam novērtējums tiks iekļauts šajā deklarācijā. Šī procesa īstenošanā FM ir paredzama vadošā, bet KEM un VARAM konsultatīvā loma.

6.2.2. Izdevumu klasifikācijas pamatprincipi

“Zaļā budžeta” marķēšanas pamatā tiek izmantota Taksonomijas regula, kurā ir aprakstītas kādas darbības būtiski veicina vai būtiski kaitē kādam no sešiem vides mērķiem, kas ir minēti šajā regulā, a) klimata pārmaiņu mazināšana; b) pielāgošanās klimata pārmaiņām; c) ilgtspējīga ūdens un jūras resursu izmantošana un aizsardzība; d) pāreja uz aprites ekonomiku; e) piesārņojuma novēršana un kontrole; f) bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu aizsardzība un atjaunošana, un pielāgotā versijā tiek pielietota Latvijas pamatbudžeta izdevumu klasifikācijai.

Izdevumi, galvenokārt, tiek marķēti finansēšanas plānu līmenī (izņēmumu gadījumos detalizētāk), papildus precizējošo informāciju iegūstot no budžeta izpildes dokumentiem un komunikācijā ar iestādēm¹⁰⁴. Pēc informācijas apkopošanas, izdevumi tiek klasificēti atbilstoši piecām kategorijām:

“**Labvēlīgie**” – izdevumi būtiski sekmē vienu vai vairākus vides mērķus, vienlaicīgi neradot būtisku kaitējumu nevienam no vides mērķiem;

“**Nelabvēlīgie**” – izdevumi būtiski kaitē vienam vai vairākiem vides mērķiem, vienlaicīgi būtiski nesekmējot nevienu no vides mērķiem;

“**Jauktie**” – izdevumi vienlaicīgi gan būtiski sekmē vienu vai vairākus vides mērķus, gan rada būtisku kaitējumu vienam vai vairākiem vides mērķiem;

“**Neitrālie**” – izdevumiem nav novērojama būtiska ietekme uz kādu no vides mērķiem;

“**Neskaidrie**” – nav pietiekošas informācijas, lai novērtētu izdevumu ietekmi uz visiem vides mērķiem.

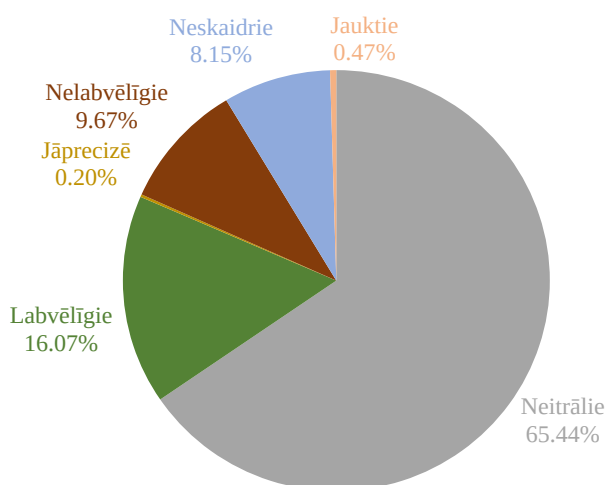
Izdevumi būtiski sekmē, kādu no vides mērķiem, ja tie veicina vai atbilst kādai no darbībām (izņemot tehniskajiem pārbaudes kritērijiem), kas norādītas 10. panta 1. un 2. punktā, 11. panta 1. punktā, 12. panta 1. punktā, 13. panta 1. punktā, 14. panta 1. punktā un 15. panta 1. punktā. **Izdevumi būtiski kaitē**, kādam no vides mērķiem, ja izdevumu radītais kaitējums atbilst kādam no 17. panta 1. punkta a); b); c); d); e); f) apakšpunktiem (izņemot tehniskajiem pārbaudes kritērijiem).

¹⁰⁴ Ja finansēšanas plānā tiek identificēti izdevumi, kuriem ir atšķirīgs marķējums, tad finansēšanas plāns tiek sadalīts un marķēts atsevišķi. Kā arī daži ekonomiskās kategorijas kodi (EKK) tiek izdalīti un marķēti atsevišķi.

6.2.3. Valsts pamatbudžeta izdevumu “zaļais budžets”

Šajā deklarācijā tiek analizēti tikai 2023. gada valsts pamatbudžeta izdevumi, kas tika marķēti neformālās darba grupas ietvarā, FM pārstāvjiem sadarbojoties ar KEM, kā arī VARAM pārstāvjiem. Kopumā tika marķēti izdevumi 10 571,33 milj. *euro* apmērā. Lai izvairītos no dubultas finansējuma uzskaites, netika marķēti izdevumi, kuri ietilpst EKK 7500 “Atmaksa valsts budžetā par veiktajiem izdevumiem” un 7130 “Valsts budžeta transferti no valsts pamatbudžeta uz valsts pamatbudžetu”.

Lielākā daļa valsts pamatbudžeta izdevumu jeb 6 917,73 milj. *euro* (65,44%) ir marķēti kā “Neitrālie” (skat. 6.2.3.1. attēlā). Izdevumu apjoms, kas ir klasificēts kā “Labvēlīgie” veido 1 698,77 milj. *euro* (16,07%), turpretim 1 022,07 milj. *euro* (9,67%) izdevumi tika klasificēti kā “Nelabvēlīgi”. 861,50 milj. *euro* (8,15%) tika marķēti kā “Neskaidrie”, nepietiekošas informācijas dēļ. Savukārt 50,01 milj. *euro* tika marķēti kā “Jauktie”. Šajā gadījumā tika arī identificēti izdevumi “Jāprecizē”, kuriem vēlāk tiks piemērots marķējums pēc precizējošas informācijas iegūšanas no iestādēm.

6.2.3.1. attēls. Valsts pamatbudžeta marķēto izdevumu īpatsvars pa klasificētajām grupām

Lielākais “Labvēlīgo” izdevumu īpatsvars tika novērots KEM ar 99,60%, SM ar 77,08% un ZM ar 37,65%. Savukārt vislielākais šādu izdevumu apjoms bija SM, sasniedzot 608,22 milj. *euro*. Liela daļa no šiem izdevumiem tika identificēti 23.06.00 apakšprogrammā “Valsts autoceļu uzturēšana un atjaunošana” (167,44 milj. *euro*), 31.06.00 “Dotācija zaudējumu segšanai sabiedriskā transporta pakalpojumu sniedzējiem” (76,38 milj. *euro*), 60.07.00 “Eiropas transporta infrastruktūras projekti (*Rail Baltica*)” (160,97 milj. *euro*) un 61.12.00 “Kohēzijas fonda (KF) finansējums jauno elektrovilcienu projekta īstenošanai (2014-2020)” (118,05 milj. *euro*). Otrs lielākais “Labvēlīgo” izdevumu apjoms tika identificēts FM (389,24 milj. *euro*), galvenokārt, pateicoties Kohēzijas fonda un Eiropas Reģionālās attīstības fonda (2014-2020) investīcijām. Trešais lielākais “Labvēlīgo” izdevumu apjoms tika identificēts ZM (245,79 milj. *euro*), galvenokārt tiem koncentrējoties apakšprogrammās 65.08.00 “Maksājumu iestādes izdevumi Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) projektu un pasākumu īstenošanai (2014-2020)” (115,56 milj. *euro*) un 21.01.00 “Valsts atbalsts lauksaimniecības un lauku attīstībai” (56,14 milj. *euro*).

Gan lielākais “Nelabvēlīgo” izdevumu īpatsvars (67,75%), gan apjoms (493,06 milj. *euro*) tika novērots EM. Galvenokārt, šie izdevumi tika identificēti apakšprogrammā, 29.01.00 “Naftas produktu rezervju uzturēšana” (85,32 milj. *euro*) un programmā 35.00.00. “Valsts atbalsta programmas”, kur būtiskāko izdevumu daļu programmā veidoja izmaksātās kompensācijas par energoresursu cenu sadārdzinājumu (406,34 milj. *euro*). Otrs lielākais “Nelabvēlīgo” izdevumu īpatsvars (34,28%) un apjoms (404,28 milj. *euro*) tika identificēts AiM, koncentrējoties apakšprogrammās 22.12.00 “Nacionālo bruņoto spēku uzturēšana” (394,41 milj. *euro*), pateicoties munīcijas, transportlīdzekļu un

degvielas iegādei. Visbeidzot, trešais lielākais “Nelabvēlīgo” izdevumu īpatsvars (4,55%) un apjoms (48,54 milj. *euro*) ir novērojams LM, kas lielākoties atrodas apakšprogrammā 20.01.00 “Valsts sociālie pabalsti” (46,98 milj. *euro*) un ir saistīti ar energoresursu cenu ārkārtēja pieauguma samazināšanas pasākumiem.

7. ĪEPRIEKŠĒJĀ LAIKA PERIODA FISKĀLO RĀDĪTĀJU IZNĀKUMU UN PROGNOŽU SALĪDZINĀJUMS

Lai vērtētu fiskālo risku vadības sistēmas efektivitāti, nepieciešams novērtēt, cik lielā mērā fiskālo rādītāju iznākums atšķiras no to prognozēm. Būtisks faktors šo atšķirību veidošanā ir faktisko makroekonomisko rādītāju novirzēm no to prognozētajām vērtībām.

Fiskālo risku vadības mērķis ir nodrošināt fiskālo rādītāju (plānotā vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance, plānotā vispārējās valdības budžeta bilance, prognozētie valsts budžeta ieņēmumi un koriģētie maksimāli pieļaujamie valsts budžeta izdevumi) stabilitāti vidējā termiņā.

Būtiskākie fiskālie rādītāji ir vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance (skat. tabulu Nr.7.1) un vispārējās valdības budžeta bilance (skat. tabulu Nr.7.2.)

Tabula Nr.7.1 Vispārējās valdības budžeta strukturālā bilance (SB) un izlaižu starpība, % no IKP

		Budžeta likums 2019. gadam	VTBIL 2020 – 2022	VTBIL 2021 – 2023	VTBIL 2022 – 2024	VTBIL 2023 – 2025	VTBIL 2024 – 2026
2019	VTBIL noteiktais SB mērķis	-0,5					
	Fakts*	-0,7					
	VTBIL noteiktā izlaižu starpība	0,9					
	Fakts*	2,7					
2020	VTBIL noteiktais SB mērķis		-0,5				
	Fakts*		0,5				
	VTBIL noteiktā izlaižu starpība		0,8				
	Fakts*		-3,0				
2021	VTBIL noteiktais SB mērķis		-0,5	-2,0			
	Fakts*			-1,4			
	VTBIL noteiktā izlaižu starpība		0,4	-5,4			
	Fakts*			-1,5			
2022	VTBIL noteiktais SB mērķis			-1,0	-4,7		
	Fakts*				-0,6		
	VTBIL noteiktā izlaižu starpība			-4,8	-0,5		
	Fakts*				1,2		
2023	VTBIL noteiktais SB mērķis			-0,1	-2,1	-0,5	
	Fakts*					-1,1	
	VTBIL noteiktā izlaižu starpība			-4,1	-0,1	-2,1	
	Fakts*					2,1	
2024	VTBIL noteiktais SB mērķis				-1,4	-0,5	-0,5
	Fakts*						-0,1
	VTBIL noteiktā izlaižu starpība				0,2	-1,2	-1,3
	Fakts*						-0,1

* saskaņā ar Eurostat 2025. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta notifikācijas datiem

Analizējot atšķirības starp plānotajiem un faktiskajiem strukturālās budžeta bilances rādītājiem, jāsecina, ka izlaižu starpības un budžeta bilances cikliskās komponentes ietekme saglabājas būtiska. 2019. gadā, salīdzinot Budžeta likuma 2019. gadam prognozi ar faktisko izpildi, izlaižu starpība ir palielinājusies par 1,8 procentpunktiem no IKP. 2020. gadā izlaižu starpība jau bija par 3,8 procentpunktiem zemāka kā tika prognozēts 2020.–2022. gada VTBIL. Izstrādājot 2020.–2022. gada VTBIL vēl nebija iespējams ņemt vērā Covid–19 pandēmijas ietekmi. Savukārt 2021. gadā un 2022. gadā novirze bijusi attiecīgi 6,9 un 1,7 procentpunkti no IKP pozitīvā virzienā. Izlaižu starpības izmaiņas un apmērs 2019. gadā, tāpat arī 2021. gadā un 2022. gadā norāda, ka faktiskais IKP pārsniedza potenciālā IKP vērtību, tādējādi nodrošinot papildus ieņēmumus vispārējās valdības budžetā. Taču, ņemot vērā Covid–19 pandēmijas negatīvo ietekmi 2020. gadā, faktiskais IKP bija būtiski zemāks kā potenciālā izlaide un izlaižu starpība kļuva izteikti negatīva. 2023. gadā, salīdzinot VTBIL 2023–2025 prognozi ar

faktisko izpildi, izlaižu starpība ir palielinājusies par 4,2 procentpunktiem no IKP un norāda uz tautsaimniecības darbību virs tās potenciāla. Attiecībā uz 2024. gadu, jāsecina, ka novērtētā izlaižu starpība pret tās prognozēto vērtību, izstrādājot VTbil 2024–2026, ir uzlabojusies un ir tuvu nullei, ekonomikai darbojoties tās potenciālās izlaides līmenī. Jāmin, ka iepriekš apskatītā rādītāja vēsturiskās laika rindas stabilitāti (t.i. faktisko datu izmaiņu biežumu un apmēru) ietekmē aktuālāku datu publicēšana un datu revīzijas.

Ja salīdzina pēdējo piecu gadu **vispārējās valdības budžeta bilances** prognozes, kas ir par pamatu kārtējā gada valsts budžetam, un katra gada faktisko budžeta izpildi, var secināt, ka atšķirības izriet gan no izmaiņām makroekonomiskajā scenārijā, gan fiskālajā scenārijā. Augstāka ekonomiskā izaugsme nodrošina labāku ieņēmumu izpildi un pretēji, bet dažāda veida politiku īstenošana, īpaši krīzes gados, palielina vispārējās valdības izdevumu līmeni.

Tabula Nr.7.2. Izmaiņas vispārējās valdības sektora fiskālajā bilancē 2019. – 2024. gadam, % no IKP

Iterācija	Raksturlielums	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Budžeta likums	Vispārējās valdības sektora B.9	-0,5	-0,3	-3,9	-4,8	-4,2	-2,8
Izmaiņu ietekme uz B.9	Nodokļu ieņēmumi	0,2	-2,1	2,0	4,0	0,8	-0,5
	Nenodokļu ieņēmumi	-0,3	0,1	0,5	0,3	0,4	0,6
	Pašu ieņēmumi un maksas pakalpojumi	0,1	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2
	Pamatbudžeta pamatfunkciju primārie izdevumi (izņemot transfertus)	0,0	-1,7	-5,1	-3,5	0,4	0,6
	Speciālā budžeta izdevumi (izņemot transfertus)	0,0	-0,1	-0,1	-0,6	0,2	0,1
	Pašvaldību budžeta pamatfunkciju primārie izdevumi (izņemot transfertus)	0,1	0,1	-0,3	-0,4	-0,8	-0,6
	Procentu izdevumi	0,1	0,1	0,3	0,0	0,0	-0,2
	Iemaksas ES budžetā	-0,1	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,2
	Pieklasificēto komersantu bilance	0,0	0,3	0,2	0,1	0,1	-0,1
	ĀFP nacionālā līdzfinansējuma izdevumi	-0,3	0,0	0,2	0,0	-0,3	0,6
	Kapitālie transferti	0,0	-0,9	-0,2	-0,1	0,0	0,0
	Pārējās izmaiņas	0,5	0,5	-0,6	0,0	0,8	0,2
Izpilde*	Vispārējās valdības sektora B.9	-0,2	-4,1	-7,2	-4,9	-2,4	-1,8

* saskaņā ar Eurostat 2025. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta notifikācijas datiem

Lielākās novirzes pret plānoto bilanci bija vērojamas 2020.–2021. gados, kad Covid–19 pandēmija atstāja būtisku ietekmi uz nodokļu ieņēmumiem, tāpat valdība paredzēta nozīmīgu atbalstu dažādām iedzīvotāju grupām Covid–19 ietekmes mazināšanai. 2023. gadā zemāks deficīta līmenis panākts lielā mērā sekmējoties ar nodokļu iekasēšanu, tai skaitā augstās inflācijas ietekmē. Savukārt 2024. gadā noturīgs budžeta ieņēmumu kāpums kopā ar ierobežotu izdevumu pieaugumu nodrošināja vispārējās valdības budžeta bilances uzlabošanos par vienu procentpunktu attiecībā pret to, kas tika prognozēta budžeta likumā.

8. FISKĀLĀ NODROŠINĀJUMA REZERVES APRĒĶINS UN PAPILDU NEPIECIEŠAMIE PASĀKUMI FISKĀLO RISKU MAZINĀŠANAI

Fiskālās nodrošinājuma rezerves aprēķina metodoloģiju nosaka MK noteikumi Nr.229. Nosakot fiskālās nodrošinājuma rezerves apjomu, nekvantificējamie fiskālie riski netiek iekļauti šajos aprēķinos. Tāpat aprēķini neiekļauj fiskālos riskus ar iestāšanās varbūtību 1 un 5. Fiskālajiem riskiem ar zemu varbūtību tiek izmantota minimālā fiskālā nodrošinājuma rezerve 0,1% no IKP, bet fiskālos riskus ar augstu varbūtību (ar iestāšanās varbūtību 5) fiskālajās prognozēs ņem vērā kā notikumus, kas attiecīgajā periodā notiks, respektīvi, to fiskālo ietekmi iekļauj izdevumu vai ieņēmumu prognozēs, sagatavojot vispārējās valdības budžeta finansiālās bilances aprēķinus. Fiskālā nodrošinājuma rezerve tiek aprēķināta fiskālajiem riskiem ar iestāšanās varbūtību 2, 3 un 4. Fiskālā nodrošinājuma rezerves apjomu aprēķina, summējot visus kvantificējamus fiskālos riskus, kuriem:

- iestāšanās varbūtība novērtēta ar 2, fiskālo ietekmi procentos no IKP reizinot ar koeficientu 0,1;
- iestāšanās varbūtība novērtēta ar 3, fiskālo ietekmi procentos no IKP reizinot ar koeficientu 0,3;
- iestāšanās varbūtība novērtēta ar 4, fiskālo ietekmi procentos no IKP reizinot ar koeficientu 0,6.

Fiskālā nodrošinājuma rezerve tiek aprēķināta, ņemot vērā šādus galvenos šīs deklarācijas secinājumus un identificētos papildu nepieciešamos pasākumus fiskālo risku mazināšanai:

1. Kvantificējamam nesimetriskajam fiskālajam riskam, kas rodas no valsts galvojumiem, tiek novērtēta fiskālā nodrošinājuma rezerve 2026. gadā – 0,57 milj. *euro* apmērā, 2027. gadā – 0,83 milj. *euro* apmērā, 2028. gadā – 0,82 milj. *euro* apmērā;
2. Kvantificējamam nesimetriskajam fiskālajam riskam, kas rodas no valsts aizdevumiem, tiek novērtēta fiskālā nodrošinājuma rezerve 2026. gadā – 1,32 milj. *euro* apmērā, 2027. gadam – 1,38 milj. *euro* un 2028. gadam – 2,89 milj. *euro*;
3. Kvantificējamam nesimetriskajam fiskālajam riskam, kas rodas no dižpasākumu organizēšanas un ārvalstu filmu uzņemšanas Latvijā, tiek novērtēta fiskālā nodrošinājuma rezerve 2026. gadā – 4,395 milj. *euro*, 2027. gadā – 4,603 milj. *euro* un 2028. gadā – 4,815 milj. *euro*.
4. Kvantificējamam nesimetriskajam fiskālajam riskam, kas rodas no EPT saimnieciskās darbības prognozēm, tiek novērtēta fiskālā nodrošinājuma rezerve 2026. gadā – 10,1 milj. *euro* apmērā, 2027. gadā – 10,1 milj. *euro* apmērā un 2028. gadā – 10,1 milj. *euro* apmērā.
5. Liela daļa no kvantificējamiem fiskālajiem riskiem ir simetriski fiskālie riski vai ar zemu iestāšanās varbūtību, un tāpēc fiskālā nodrošinājuma rezerve šiem riskiem netiek veidota.

Ņemot vērā minēto, no šīs deklarācijas izriet, ka fiskālā nodrošinājuma rezerve 2026., 2027. un 2028. gadā ir jāveido 0,1% no IKP apmērā.

Finanšu ministrs

A.Ašeradens